

Verdens lidelse

En kritikk av domestiseringen av mennesket

Karl Sigurd Schøyen Horntvedt

Masteroppgave i kriminologi ved Institutt for kriminologi og
rettssosiologi

UNIVERSITETET I OSLO

9. november 2015

Verdens lidelse

En kritikk av den menneskelige domestisering

© Karl Sigurd Schøyen Horntvedt

2015

Verdens lidelse – en kritikk av den menneskelige domestisering

Karl Sigurd Schøyen Horntvedt – karlsigurd.horn@gmail.com

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Webergs Printshop

Sammendrag

Tittel: Verdens lidelse – En kritikk av den menneskelige domestisering

Navn: Karl Sigurd Schøyen Horntvedt

Veileder: Ragnhild Sollund

Levert ved: Institutt for kriminologi og retts sosiologi, høsten 2015.

Seksten tusen barn under fem år dør hver eneste dag – fordi deres grunnleggende menneskelige behov ikke dekkes. Smerte er smerte hvor enn den finner sted. På bakgrunn av en rådløshet i forhold til denne 'verdenssmerten', og menneskehetens manglende initiativer til å stoppe den, foreslår denne oppgaven en hypotese. Hypotesen er: *Verden består av en ubeskrivelig mengde skade og lidelse, og vi gjør ikke noe dyptgripende med det fordi vi er domestisert.* Kan det være at mennesket har blitt formet til å bli det vi er i dag gjennom domestisering? Har vi derfor blitt betingede skapninger, som er for avhengige av dem som bestemmer og opprettholder våre lover og regler, inkludert vi som studerer dem?

Oppgaven forsøker å sette spørsmålstegn om kriminologiens interesser bør være begrenset til konvensjonelle juridiske definisjoner av kriminalitet, eller forskyves til å omfatte alle former for skadelige konsekvenser. Mitt ønske er at vårt fag oftere kan stille de globale sosiopolitiske spørsmål, og muligens øke vårt potensiale som en verdig sparringpartner for maktstrukturene.

Videre vil jeg forsøke å sette det globale misforholdet under søkelyset, og dokumentere de brutale forskjellene mellom dem som har, og dem som til en hver tid lever uten. Hvis rettferdighet skal ha noen annen betydning enn ordet, er det ikke rett at jeg og andre nordmenn har en levetid på nærmere 100 år – samtidig som min fjerne nabo i Nigeria har en gjennomsnittlig levealder på 47 år. Det er ikke rett at rundt 10 millioner barn dør hvert år av årsaker som er enkle og billige å forebygge. Forslaget er, at vi generelt, og Norge og kriminologien spesielt, må basere seg på at alle liv, også de som lever utenfor våre landegrensener, fortjener vår oppmerksomhet like mye som de norske.

Til slutt vil jeg vise til domestisering, ikke bare som en sivilisasjonskritikk og bidragsyter til den globale 'bystander' effekten, men også en påminnelse om at vi har avlet frem livsformer som ikke klarer seg uten bånd og bås – frykten er at det ikke vil være noen vei tilbake for oss heller.

Forord

Først og fremst vil jeg takke mamma og pappa, som ga meg en oppvekst 'borte fra anstalt og ensomhet'. Så til Ragnhild, som ikke bare har hjulpet meg med oppgaven, men også en inspirasjonskilde på bakgrunn av hennes mange år som kompromissløs stifinner.

Ellers en takk til min øvrige familie, spesielt tante Tone, som har gitt meg svært betydningsfull hjelp. Og til min Camila som kan skape indre motivasjon selv om hun på papiret er en ytre faktor.

Til slutt er jeg veldig takknemlig for bibliotekaren Vibeke, som ikke bare har latt meg låne bøker over lang tid, men også hjulpet meg til å få et minimum av purringer.

Innhold

Bakgrunn	1
Domestisering – hva er det?	4
Situering	6
Grunnriss	8
Metode og kunnskap.....	9
Motmetode	9
Min metode.....	15
Kriminologi; om å lage snillere mennesker?	20
Urettferdighet finnes, dét er en sosial realitet	21
Kriminologier	25
Det intime forholdet til makten	27
Den mystifiserende faren ved en uradikal kriminologi.....	32
Offentlig kriminologi?.....	35
Kriminologi; alt livs feminisme?	38
Kriminologisk fantasi	39
Anarki	42
Akademisk anarkisme.....	45
Anarkistisk kriminologi	47
Gjenopprettende rettferdighet – RJ.....	51
Avskaffelse.....	57
Kan sult forsvares?	61
Skadeologi?	63
Aristoteles hadde slaver, vi spiser kjøtt og ødelegger naturen.	65
Er elendigheten utenfor vår rekkevidde?	71
Rettferdighet uten grenser	76
Kan/kan ikke gjøre noe med	82
Domestiseringen	85
Evolusjon eller degenerasjon?	90
Homo domesticus – utenfor oss	95

Bioetikk – innenfor oss	97
De onde hyrder.....	99
Den seiglivede guden	103
Fornektelsen: domestiseringens tyngde.....	103
Seksten tusen?? Hva var det dere tenkte på?	106
Litteraturliste.....	110

Bakgrunn

«As I entered I saw a young albino boy. To be a starving Biafran orphan was to be in a most pitiable situation, but to be a starving albino Biafran was to be in a position beyond description. Dying of starvation, he was still among his peers an object of ostracism, ridicule and insult. I saw this boy looking at me. He was like a living skeleton. There was a skeletal kind of whiteness about him. He moved nearer and nearer to me. He wore the remnants of an ill-fitting jumper and was clutching a corned beef tin, an empty corned beef tin.

The boy looked at me with a fixity that evoked the evil eye in a way which harrowed me with guilt and unease. He was moving closer. I was trying not to look at him. I tried to focus my eyes elsewhere. Some French doctors from 'Médicins sans Frontières' were trying to save a small girl who was dying. (...) They were trying to revive the little girl by thrusting a needle in her throat and banging her chest. The sight was almost unendurable. She died in front of me. The smallest saddest human being I had ever, in all my grim experience, seen die.

Still in the corner of my eye I could see the albino boy. I caught the flash of whiteness. He was haunting me, getting nearer. Someone was giving me the statistics of the suffering, the awful multiples of this tragedy. As I gazed at these grim victims of deprivation and starvation, my mind retreated to my own home in England where my children of much the same age were careless and cavalier with food, as Western children often are. Trying to balance between these two visions produced in me a kind of mental torment.

I felt something touch my hand. The albino boy had crept close and moved his hand into mine. I felt tears come into my eyes as I stood there holding his hand. I thought, think of something else, anything else. Don't cry in front of these kids. I put a hand in my pocket and found one of my barley sugar sweets. Surreptitiously I transferred it to the albino boy's hand and he went away. He stood a short distance off and slowly unwrapped the sweet with fumbling fingers. He licked the sweet and stared at me with huge eyes. I noticed that he was still clutching the empty corned beef tin while he stood delicately licking the sweet as if it might disappear too quickly. He looked hardly human, as if a tiny skeleton had somehow stayed alive.

It was beyond war, it was beyond journalism. It was beyond photography, but not beyond politics. This unspeakable suffering was not the result of one of Africa's natural disasters.

Here was not nature's pruning fork at work but the outcome of men's evil desires. If I could, I would take this day out of my life, demolish the memory of it.» (McCullin 1992, s123-124).

Utgangspunktet for oppgaven vil være en rådløshet over hvordan verdens lidelse, og vår verdensorden

«(...) i det store og hele blir respektert slik den er (...). Enda mer overraskende er det at den etablerte orden, med sine dominansrelasjoner, sine rettigheter og overgrep, sine privilegier og urettferdigheter, til syvende og sist består, og det med en slik letthet, (...) og at de mest ulidelige eksistensbetingelser så ofte kan fremstå som akseptable eller til og med naturlige.» (Bourdieu 2000, s9).

Ut ifra et forsøk på gjøre denne rådløsheten mindre, vil hypotesen være:

Verden består av en ubeskrivelig mengde skade og lidelse, og vi gjør ikke noe dyptgripende med det fordi vi er domestisert.

Ut ifra et ønske om å teste hypotesen vil problemstillingene lyde som følger:

Hvordan kan vår verdensorden fortsatt bestå av en ubeskrivelig mengde lidelse og skade? Hvordan kan menneskeheten tillate at det dør 16.000 barn under 5 år – på grunn av mangel på grunnleggende menneskelige behov – hver eneste dag? På hvilken måte har det blitt til at vi ikke gjør noe mer med det? Kan det være fordi mennesket har blitt formet til å bli det vi er i dag gjennom domestisering? Har vi derfor blitt betingede skapninger, som er for avhengige av dem som bestemmer og opprettholder våre lover og regler, inkludert vi som studerer dem? Og har disse temaene noe i kriminologien å gjøre, og eventuelt på hvilken måte kan disse temaene falle inn under og være interessant for kriminologien? Finnes det noen tilstander – som kan fungere som en slags skisse til fremtidige emner, og idealtyper for hva kriminologien også kan bidra med – som i dagens samfunn er en del av normale men som i en tenkt og mer rettferdig fremtid bli sett på som lite siviliserte, utenomjordiske, umenneskelige og barbariske?

I sin bok, *States of Denial* undersøker Stanley Cohen (2001) hvordan vi er i en slik grad av fornektelse, at informasjonen om grusomhetene og lidelsene mer eller mindre preller av.

Cohen foreslår at benektelsen blant annet ligger i forskjellige nøytraliseringsteknikker, samt forskjellige former for fornektelse av ansvar. Det være seg 'obedience to superiors', 'conformity with society', 'necessity and self defense' og 'splitting of the personality' (ibid., s88-93). Min oppgave i løpet av denne teksten, i tillegg til å peke på flere grunner til mangel på helbredende initiativer i forhold til grusomhetene, er å forsøke å se på hvordan det har blitt slik som Cohen beskriver. Altså både hvordan og hvorfor har menneskeættene blitt kroniske 'stanbyers'? Det kan handle om flere ting, som sosial avstand og maktrelasjoner, men jeg vil med denne oppgaven foreslå domestisering som en bidragsfaktor.

Hvis man sitter på et fly i dag, virker det som nærmest utenkelig at noen kunne dratt frem en sigarett og fylt hele kabinen med røyk. Likevel er det ikke mange år siden hvert eneste fly var et røykkammer, til sjenanse for de som ikke likte lukten eller skadene den gjorde på kroppen. Som et annet eksempel, ville det vært helt absurd hvis det stod en vakt utenfor valglokalet i dagens Norge, og nektet kvinnene å tre inn – eller at forsetene på amerikanske busser var eksklusivt for hvite mennesker. Finnes det ikke utallige eksempler på slike handlingsmønstre, som før var en del av en udiskuterbar norm, som i dag er både 'usiviliserte' og barbariske? Noen er avsluttet og for de fleste åpenbare; det kan være nedslaktingen av den amerikanske urbefolkningen, etterfulgt av den lovlige bruken av afrikanske slaver. Andre er i gang, men langt ifra fullført; for eksempel den totale frigjøringen av kvinner og de ikke-menneskelige livene.

Håpet er at menneskeheten kan bli kollektivt enige om at visse ting aldri kan bli akseptert, på samme måte som at røyking på fly nå er helt utenkelig. Kommunevalget i 2015 viste at det eksisterer et skifte, hvor miljøtenkning tilsynelatende blir mer viktig for befolkningen. I en tid hvor det bortimot er kriminelt å ikke sortere søppelet sitt (Aftenposten 2015), er det visse ting som taler for at vi er på vei mot en ny måte å tenke på; mer økologisk og mer globalt. Ønsket er at en slik inkluderende og bærekraftig tankegang også kan være med på å forskyve grensene til kriminologien. Siden vi vet at kunnskapsregimer endrer seg over tid, innehar oppgaven muligens en kunnskapsmengde som kan gå inn i kriminologien – som en del av dens legitime kunnskap. Sann sett kan hele oppgaven sees som en undring, og forhåpentligvis et argument om at tekstens nedslagsområder kan være fruktbare for kriminologien. Jeg vil med andre ord forsøke å 'se inn i fremtiden', og spekulere over de

tilstander som i dagens samfunn er normale, vil i en tenkt og mer fredelig fremtid bli sett på som utenkelige og utenomjordiske, eller veldig underlige, med tanke på at vi lot de være en normal del av vår verden – på samme måte som vi ser på den organiserte og lovlige slavedrivingen slik den en gang var. Påstanden er at domestiseringen er overordnet alle de mekanismer og tilstander, og poenget burde allerede være klart; tesen om domestiseringen av mennesket er av en altoppslukende art.

Domestisering – hva er det?

Innenfor den vitenskapelige terminologi har domestisering

«(...) come to mean the process by which humans transformed wild animals and plants into more useful products through control of their breeding. Certain physical and behavioral changes have been identified as criteria of domestication (...) Recently, only symbolic and social domestication has been accepted for homo sapien.» (Leach 2003, s349).

Sett gjennom tidens perspektiv, er mennesket, dette 2,5 millioner år gamle vesenet, en veldig ung art. I tillegg har vi levd som de fleste av oss gjør i dag, under maktens myndighet i byer og landsbyer, i noen få tusen år. Huset og jordbruket, disse omhegninger som fikk våre nomadiske forfedre til å slå seg til ro, er bare 10.000 år gamle (Carvajal 2005a). Oscar Carvajal fremsetter husets innflytelse som en representant for, og et kritisk aspekt ved domestiseringen – og peker på hvordan ordet domestisering kommer fra det latinske *domus*; «(...) house, home. Housing and domestication relate.» (Carvajal 2005b). Carvajal ser en distinkt forskjell mellom temming og domestisering – hvor temming refererer til virksomheten til mennesket, mens domestisering omhandler de konstruerte bygninger (Carvajal 2005c). Temming refererer til en generell teknikk og teknologi som har som mål å dressere på bakgrunn av en ideologisk oppfattelse temmeren har. Derimot har det byggede miljø en påvirkning og kondisjonering i seg selv, «(...) beyond the initial action and intention (ideology) of the human.» (ibid.). Selv om vi ikke bygde hus for å gjemme oss fra stjernene om natten, vil de fleste bygninger distansere oss fra våre naturlige omgivelser. Jeg skal ikke

fokusere mye på denne husliggjøringen, men den er med på å vise hvordan vi har stengt oss inne både i oss selv, i huset og i landet vårt. Antagelsen vil derfor være at store deler av menneskeheten har vokst inn i, og er avhengige av vårt konstruerte miljø for å overleve. Carvajal hevder at en av de

«(...) most important implications of these findings is that science can better be understood as the science of *homo domesticus* – domesticated science – a science practically entirely dedicated to respond to the domesticated condition. Human imagination has become domesticated imagination. (...) the built environment is imposing its will, domestication the human and the earth. Hence, well-informed responses to the social and ecological crises take domestication into consideration.» (ibid.).

Med fare for å bli for ontologisk, vil, ut i fra en slik forståelse, praktisk talt all menneskelig handling utvikle seg og bli påvirket av den domestiserte tilstand. Bekymringen vil derfor oppstå i det domestiseringen og de myndige retningslinjene vil være det eneste som stimulerer det moderne menneskets vesen og eksistens. Slike ytringer vil kanskje trenge en fordykning – en slags kvalifisering for forståelsen, gir Carvajal oss når han siterer Peter Wilsons argument om at «(...) neolithic or domesticated humans talk about ethics while paleolithic humans did ethics.» (ibid.). Forandringen kan bli oppfattet som en overgang fra relasjonell etikk, hvor man måtte løse konfliktene mellom mennesker – til en institusjonell altruisme. Der hvor etikk for nomadene ble tatt for gitt, har det for det domestiserte mennesket blitt et tema for diskusjon.

Fordelen med å bruke domestisering fremfor sosialisering er for å foreslå at det er mer fundamentalt; at det er både evolusjonært, mentalt, kroppslig, romslig og sosialt. En annen fordel kan være at vi kan finne likheter og eksempler fra hvordan naturen og de ikke menneskelige dyrene har blitt domestisert. De, og vi, har gått fra å være frie og ville naturlige ting, til å bli noe 'brukbart' i samfunnet; den domestiserte vris og vendes slik at de har en funksjon. Sosialisering, temming og kulturisering sier noen ting – domestisering forsøker å si noe om hvordan man har laget et menneske som faller på plass innenfor et lukket område, som et tannhjul i systemets store maskineri. Et domestisert menneske fungerer som et batteri som lader opp systemet, en 'ting' som er mer egnet enn et vilt og fritt menneske. Et domestisert menneske er formet til å bli noe som aksepterer noe som

egentlig ikke er akseptabelt. En domestisert kriminolog vil derfor være en kriminolog som passer innenfor det de nåværende kriminologer er enige om at kriminologien skal være. Målet her er ikke å si at domestiseringen er en utelukkende onde, men i forhold til aksepten og manglende handling i forhold til verdens lidelse, så er den ond.

Selv om jeg ikke på noen måte kan komme med påstanden om at domestiseringen av mennesket har fremkalt biologiske forandringer hos oss – vil temmingen av andre livsformer påvirke oss samtidig som det gjør de andre føyelige. «In short, by the domestication of others we unwittingly domesticated ourselves. Humans and other creatures as ‘co-domesticates’ rather than ‘masters’ and their ‘domesticates’.» (Kleisner og Stella 2009, s465). Kleisner og Stella siterer Johan Friedrich som på begynnelsen av 1800-tallet sa at mennesket – herren over alle domestiserte livsformer – er praktisk talt den mest domestiserte. Hovedsakelig fordi mennesket alltid er født inn i kulturens barm «(...) the wild form of ‘human being’ does not exist at all.» (ibid., s459).

Situering

Denne teksten kan og vil ikke være en nøytral analyse, men en engasjert og partisk avhandling. Jeg mener likevel at det jeg sier er korrekt, og ikke mindre universelt av den grunn. Marianne Gullestad (2002) skriver om betydning av å ha et klart forhold til alle som ytrer seg, inkludert forskere, som er «(...) influert av sine erfaringer, sin sosiale lokalisering og det perspektiv som følger av dette.» (ibid., s50). Det at vi er forankret i rom og tid, og i visse ideologier og tradisjoner innebærer at våre redskaper for tanke er bearbeidet, og et produkt av denne lokaliseringen. Gullestad viser til Donna Haraway som har definert ‘vitenskapelig objektivitet’ på en ny måte (ibid., s51). Haraway (1991) påpeker at hun ikke søker partiskhet for «(...) its own sake, but for the sake of the connections and unexpected openings situated knowledge make possible. The only way to find a larger vision is to be somewhere in particular.» (ibid., s196). Gullestad fortsetter:

«Som all annen lokalisering gjør min sosiale lokalisering og biografi det forhåpentligvis mulig å se noen forhold spesielt klart, samtidig som andre forhold faller utenfor synsvinkelen. Av

naturlig runner vil andre være i stand til å se mine blinde flekker bedre enn jeg selv gjør det. Men jeg kan i hvert fall forsøke å forklare hvor jeg står.» (Gullestad 2002, s51).

I forhold til min oppgave, skal jeg derfor forsøke å si hvor jeg har vært lokalisert og hvor jeg nå står. Jeg er en 29 år gammel gutt som tilbrakte mine første leveår i Camphill på Hønefoss, en landsby lik den som blir beskrevet i Nils Christies (1989) bok *Bortenfor anstalt og ensomhet*. Jeg gikk så alle mine grunnleggende år på Steinerskolen, før jeg etter hvert forelsket meg i kriminologien. Det er en oppsummering av disse forholdene denne teksten er et produkt av. Jeg er av den oppfatning at min oppvekst på denne 'anarkistiske' landsbyen har vært med på å prege brillene jeg ser verden gjennom. På landsbyen, i hvert fall for meg, eksisterte det ikke penger, politikk eller politi, og man løste de problemene som oppstod i fellesskap som medmennesker.

Det vil si at jeg ser på meg selv som en anarkist, for å gjøre synlig mitt ståsted. Å være anarkist kan bety like mange ting som det finnes anarkister, og jeg kan derfor ikke gjøre noe annet enn å kort beskrive hva det betyr for meg. I motsetning til hva man ofte blir møtt med hvis man innrømmer at man sympatiserer med anarkismen, benekter den sjelden (i motsetning til nihilismen) «(...) the necessity of some social order.» (Williams & Arrigo 2001, s227).

«Anarchism is a radical social-political theory that aims to deconstruct the State in order to empower every one; empower by granting liberty and equality. An old saying of Bakunin is paraphrased, "equality without liberty is tyranny, liberty without equality is gross injustice" (...). Anarchism asserts that in order to grant liberty to all and treat all as equals, we must abolish the authoritarian state. So, the three, interconnected ideals (...) are foundational to anarchism: 1) abolishing the authoritarian state; 2) liberty; and 3) equality..» (Howell 2014, s155).

I motsetning til kapitalismen, som er strukturert på en måte hvor de få nyter fordelene, på bekostning av de mange (ibid.), hevder Howell at ideen om kommunismen det motsatte; hvor strukturen forsøker å gi alle det de trenger. I følge anarkismen, vil staten, i både kommunismen og kapitalismen, pålegge sin vilje over de andre med makt. I sin reneste form, forsøker anarkismen å gi makten tilbake til folket, alle folk. «From my understanding, anarchism rejects both models by arguing no authoritarian state should be in control, thus

empowering everyone through liberty and equality, not merely transferring power from one group to another nor merely relying on economic equality.» (ibid.).

Grunnriss

Etter en gjennomgang av metode og min vitenskapsteoretiske posisjon, beveger jeg meg videre til et kapittel om kriminologien. Ikke bare hva det har vært eller hva det er, men også hva det kanskje har potensiale til å bli – med positivt eller negativt fortegn. Andre hoveddel vil være som en forlengelse av det første, hvor jeg forsøker å se hva som kan skje med kriminologien og/eller rettferdigheten hvis man anerkjenner (på et mer dyptgripende plan enn det man pleier) at alle liv er like mye verdt, og derfor fortjener like mye oppmerksomhet. En slik forståelse innebærer blant annet at det er like mye vårt ansvar å bry oss om et menneske som sulter i hjel på den andre siden av verden, som hvis det skjedde i vår egen stue. Den tredje delen, omhandler domestiseringen, som, hvis de to første delene var symptomer på den menneskelige sykdom, vil fungere som en slags diagnose – hvor jeg skal prøve å nærme meg et perspektiv på hvorfor våre moralske kompass stiller seg slik de gjør.

Hva skjer med en art når den sosialiserer, kulturiserer og domestiserer seg selv? Vi er mennesker, men på samme tid, foreslår jeg, er vi vår egen buskap. For å unngå eventuelle skuffelser vil jeg foreslå at jeg i utgangspunktet, som Arendt (1998), gjør noe som er veldig enkelt; nemlig «(...) nothing more than to think what we are doing.» (ibid, s5). Likevel vil jeg ha en forståelse for de som anklager meg for å respektløst gjøre alt annet enn akkurat det. Mitt forsvar vil være å sitere det den uflaute arbeiderorganisasjonen The Wobblies konstaterte på starten av 1900-tallet:

«We are not 'undesirable citizens.' We are not citizens at all. We are rebellious slaves (...) Therefore we are not respectable. We admit it and we are proud of it.» (Henry & Lukas 2009, s460).

Metode og kunnskap

Vanligvis uttrykker et metodekapittel en redegjørelse eller kritikk av undersøkelsesmetoden (Amster 2009, s71); den omhandler hvordan man velger sin fremgangsmåte for innsamling av data. Sagt på en filosofisk måte kan vi si at den «(...) addresses the principles beneath the formation of knowledge, concerning itself with how we know what we know and how truth is invoked.» (ibid.). Den inviterer oss med andre ord til en undring rundt hvordan vi kan si at vi vet hva vi vet, og på hvilken måte vi kan påberope oss sannhet og kunnskap med en viss form for 'gyldighet'. Som nevnt senere kunne metodedelen i oppgaven vært en problemstilling for seg selv – samt bli bakt inn og rundt de andre temaene i teksten min. For meg betyr det at det er vanskelig å holde metodetemaene innenfor et metodekapittel, fordi deler oppgaven kan bli forstått som metodeproblematikk; hva slags metode vi som kriminologer skal ha – hvordan vi skal gjøre kriminologi. Med andre ord vil hvordan vi velger å gjøre kriminologi ikke bare være med på å påvirke kriminologisk vitenskap, men også hvordan «(...) political and normative issues are intrinsic throughout each stage (...)» (Davies et. al. 2011, s308) av vår forskning. For eksempel; her kunne man snakket om metodiske utfordringer på bakgrunn av de forskjellige formene politiske/normative krefter har på kriminologisk forskning. Noe som (stort sett) isteden vil være et gjennomgående tema i andre deler av oppgaven.

Motmetode

Selv om Kropotkin (fra Amster 2009, s71) så på den vitenskapelige metode, «(...) grounded in empirical evidence, as a guiding light for anarchism (...)» (ibid.) – var det for forskningsfilosofen Paul Feyerabend (1993) viktig å stille en slik metode (metoden å gjøre metode?) opp mot veggen og spørre om lyset skinner så sterkt som det gir seg ut for å gjøre.

For flere tiår siden presenterte han sin kritikk av den vitenskapelige metode; *Against Method*. En bok som kan oppfattes som et opprør mot en ortodoks og dogmatisk forskningspraksis. Noen ville kanskje hevde, slik Ferrell (2009b s. 73) gjør, at han her gjør et

forsøk på å dekonstruere den vitenskapelige metode, i hvert fall den 'vestlige' versjonen av den. Et av hovedpoengene til Feyerabend, slik jeg ser det, er å svekke ideen om at vitenskap burde ha en privilegert posisjon i den store sammenhengen. Vitenskapens progresjon og dens innovasjoner kommer verken fra gudgitte sannheter eller slavisk etterfølgelse, og «(...) have historically come wrapped in performance, persuasion, and intrigue» (ibid.). Raseteoriene fra begynnelsen av 1900-tallet viser tydelig hvordan visse forståelsesmåter bringes frem fra noe som man kan håpe ikke har noe i vitenskapens innhegninger å gjøre (Gould 1981). Feyerabend foreslår at vitenskapens historie ligner mer på et Felliniaktig sirkus, som setter opp små skuespill og andre forførelser, enn en rett linje mot større, bedre og mer objektiv kunnskap. Han hevder videre at forskning som lykkes, gjør det ofte nettopp på bakgrunn av en 'rasjonalitet', som før den blir stuert, vil bli ansett som irrasjonell. I denne sammenheng kan det være belysende å trekke frem motstrømssvømmere som Galileo Galilei, Ibsens Doctor Stockman og Ignas Semmelweis – «We may advance science by proceeding counter inductively.» (Feyerabend 1993 s5). Feyerabend sier videre:

«(...) It's is clear, then, that the idea of a fixed method, or of a fixed theory of rationality, rests on too naive a view of man and his social surroundings. To those who look at the rich material provided by history, and who are not intent on impoverishing it in order to please their lower instincts, their craving for intellectual security in the form of clarity, precision, 'objectivity', 'truth', it will become clear that there is only one principle that can be defended under all circumstances and in all stages of human development. It is the principle: anything goes.» (ibid. s18-19).

Videre hevder han at forskning er en anarkistisk virksomhet, hvor en 'teoretisk anarkisme' innebærer større potensial for progresjon enn det han definerer som myteomspunnede 'law-and-order' alternativer (ibid. s5). Feyerabend ville nok påstå at en slik mistenkelighet mot en ferdig metode, kan være med på å motvirke en treghet som kan oppstå i det nye hypoteser må stå i samsvar med gamle teorier – en fremgangsmåte som ofte bevarer det gamle fremfor det 'bedre'. På samme måte som svennen må respektere sin læremester, må ny kunnskap respektere den gamle – som om de gamle skulle inneha en naturgitt gyldighet. Feyerabends erkjennelse om at vitenskap ikke er hellig, og at empirisme tar for gitt at sanseopplevelser er det beste speilet for verden – gir oss igjen muligheten til å reflektere rundt våre omgivelser også med den rene tanke.

Når Leif Petter Olaussen (2010) går ut og spør det norske folk om deres syn på det norske straffnivået, er det liten tvil om at han har begått empirisk forskning. Det Feyerabend derimot inviterer oss til å filosofere rundt, er om man kan stille disse spørsmålene på andre måter. I forhold til min problemstilling ville det vært interessant om det norske folk ble spurt om de virkelig vil bruke skattepenger på å flytte rusavhengige og 'romfolk' rundt om i Oslo, istedenfor å redde barneliv et annet sted i verden. Data som betyr én ting i én kontekst, vil kunne bli snudd helt på hodet i det man ser dem i lys av ny kunnskap. Noen ganger kan det til og med være vanskelig å forstå og rekonstruere hvordan man så på problemstillingen i utgangspunktet. Drukning av hekser og troen på en flat jord kan være kvalifiseringer på slik betenkelig 'vitenskap'. Feyerabend diskuterer hvordan Galileos teori om en rund og roterende jord møtte på problemer da hans motstandere hevdet at en stein som ble sluppet fra et tårn ville (grunnet jordens rotering) lande flere hundre meter fra tårnets base – noe den ikke gjør. Feilslutningen i argumentet, som er åpenbart i dag, er at steinen også er i bevegelse samme vei som tårnet, så den vil fortsette å bevege seg i samme retning. I tillegg til å møte slike, 'ugjennomtenkte' argumenter, vet vi at Galileo også ikke fikk dele sin kunnskap med verden på grunn av at noen var fast bestemt på at de var, og fortsatt ville være, sentrum av universet. «Philosophers who want to introduce and to test new views thus find themselves faced not with arguments, which they could most likely answer, but with an impenetrable stone wall of well-entrenched reactions.» (Feyerabend 1994, s64).

Jeg vil derfor vektlegge at metode nok handler like mye om ideologi og epistemologi som metodologi. Der en sosialantropolog vil hevde at sosial samvær er en uunnværlig metode, kan en sosio-biologisk orientert kriminolog hevde at kvantitativ metode er essensielt. Her kan vi stoppe og stille oss et av de store spørsmål: hva er og hvordan tilegner vi oss kunnskap? Hvordan vet jeg at jeg i det hele tatt eksisterer? Dette ultimate epistemologiske spørsmålet forsøkte René Descartes å svare på da han hevdet *Cogito ergo sum*; jeg tenker derfor er jeg. På en tilsynelatende mer praktisk og relevant måte kan jeg for eksempel undersøke hvilke handlinger som blir og/eller burde bli rammet av en eller annen form for reaksjon, uten at denne prosessen nødvendigvis må ende i en tradisjonell forståelse av straff (en diskusjon og et mål, om at det viktigste er å unngå fremtidige skader, må jo være det mest ønskelige?). For å grave frem denne kunnskapen kan jeg benytte meg av et stort antall forskjellige metoder. Jeg kan, ta den globale veien og se verden under ett; undersøke og

spørre hvilke samfunn og situasjoner som er fylt av mest skade og lidelse – en uangripelig fremgangsmåte. Jeg kan forhøre og utfordre hva 'kunnskapsrike' og respekterte jurister og kriminologer mener. Eller, jeg kan forsøke å finne en eller annen form for folke-konsensus: lese hva de norske lover sier, og deretter spørre folk på gata hva de mener straffenivået, jamfør Olaussens undersøkelse. Hvis man lener seg på denne konsensusen, må man spørre seg; hvilke metoder ble brukt for å produsere denne kunnskapen, og hvilke konsensus er det snakk om? Uten å hevde at Olaussen forsøker å finne frem til noe annen konsensus enn det norske, burde det likevel være lov å være skeptisk til et slikt utsnitt av virkeligheten. Olaussen (2004) hevder at kriminalitet er en sosial realitet, forankret i «(...) at vi er både *innvevd* og *forbundet* med hverandre i et sosialt fellesskap, der enighet er av helt fundamental betydning.» (Ibid. s27. Kursiv i original). Her vil det være naturlig å spørre i hvilke sosiale fellesskap? Oslo-øst, eller Oslo-vest? Vesten eller resten av verden? Her er ikke bare poenget å kritisere utvalget til undersøkelsen, men også markere at det er vanskelig for en 'verdensborger' å ha tillitt til en folketelling gjort på den norske befolkningen, når vi kun er en brøkdel (og kun har en brøkdel av problemene) av verdens befolkning. Med fare for å ha en overdreven vekt på dette poenget, vil jeg ikke hevde at det er ufruktbart å gjøre slike undersøkelser – faren ligger derimot i at denne metoden kan være med på å skjule annen kunnskap. Tiltro til oppnådd kunnskap oppstår kun i den grad vi er sikre på at den ble utarbeidet ved hjelp av metoder vi anser som gyldige og relevante – og hva som nå er gyldige eller relevante metoder er stort sett et spørsmål om epistemologi.

Igjen, vil jeg vise at metode nok handler like mye om epistemologi og ideologi som metodologi. Ideologi kan her bli forstått som en barriere mot ny 'viten', kunnskap som ikke er i samsvar med de konklusjoner og teorier som opprettholder det etablerte ståstedet. Dette er dårlige nyheter når det kommer til vitenskapelse, fordi det effektivt kan hindre viktige funn fra å bli en del av de disiplinære kanoner. Nils Christie (1997) forklarer denne dynamikken i sin tekst om oversosialisering av kriminologer som et akademisk hinder for innsikt. Her reflekterer han rundt hvorledes universiteter og vitenskapelige institusjoner kan bli forstått som en struktur opprettholdt av to søyler. Den ene har som oppgave å overbringe gammel kunnskap (kulturarven) til nye studenter – den andre har mål om å finne nye innsikter.

Christie påpeker videre hvordan den første pilaren er en videreføring av skolens lærer-elev forhold. Et forhold som, i tillegg til å være et åpenbart skjevt maktforhold, preges av gapet mellom «(...) the one who knows, and the other, who does not. The lessons and the examinations both symbolize the existence of something certain, stable in life, something called knowledge.» (Ibid., s16). Kunnskap er noe læreren besitter, en ressurs Christie beskriver som noe som fylles inn i de tomme kannene elevene åpenbart representerer. Den andre søylen minner mer om de verdier man kunne håpe en kunnskapsproduserende institusjon burde verdsette høyt, og han ser på den første pilaren som råttten [sic] (ibid.); vi vet ikke alt, og det kommer vi nok aldri til å gjøre. Universitetets jobb er å overføre kunnskap, samt å utfordre denne arven. Men, og dette er kanskje Christies hovedpoeng, skolen har invadert universitetet, og den første pilaren har etter hvert blitt den sterkeste bæreren av universitetets byggverk. «It is all one great process of infantilizing, making persons in the end of their twenties or in their thirties into school-children again.» (Ibid.)

Så, hvis man vil gjøre denne andre pilaren sterkere – og styrke kunnskapens fremkomst, kan det være lurt å, hvis ikke totalt overse den første pilaren, i hvert fall ha en sunn mangel på respekt for den. Christie oppfordrer oss derfor til å igjen få tilgang til vårt indre selv, hvor vår kapasitet for fornyende ideer og fantasifulle tanker ligger gjemt; vår «(...) most important potential source of data.» (Ibid., s17). Om en slik metode har noe vitenskapende og akademisk over seg, er opp til leserne å avgjøre. Uansett er det umulig å engasjere seg i metodologiske spørsmål uten å også ta hensyn til epistemologiske og ideologiske spørsmål. Med andre ord vil mottagelsen av min metode, mitt vitenskapelige syn – samt hele min 'tese', være avhengig leserens ideologiske posisjon i forhold til min ideologiske posisjon. En situasjon som nok vil oppstå uansett hvor omhyggelig forfatteren lever opp til en gitt metodisk metode.

En slik bearbeidelse er fremfor alt, en uferdig metode (Mathiesen 1992) – hvor styrken kanskje ligger i en mangel på forpliktelse til bestemte måter å nærme seg et problem. Ferrell (2009b) viser til hvordan Stanley Cohen, i sin *Against Criminology*, hevder at denne «'[I]ack of commitment to any master plan' in this way becomes an intellectual strength – and 'the unfinished' emerges as a practical strategy for negotiating the next moment of

understanding.» (Ibid. s73). En strategi som kan tolkes som et ønske om å nærme det intellektuelle liv og tilføre kriminologisk vitalitet

Desto mer en metode hevder å overstyre og være mer fordelaktig enn andre, gjennom påkallelse av 'sannhet' og 'objektivitet', «(...) the more that method must be suspect of impending understanding rather than advancing it.» (Ibid. s73). Ferrell påpeker hvordan de metoder som er mest akseptert innenfor de forskjellige disiplinene må utsettes for sunn og aggressiv kritikk, men også en anarkistisk og leken [sic] mangel på respekt. En mangel på respekt for en kriminologisk metode som fort kan bli for sterilisert, «(...) and intensely empty as to new insights?» (Christie 1997, s13); «(...) thoroughly unthreatening to the power that be.» (Ferrell 2009b, s76).

Som Feyerabend (1993) påpeker – har mennesket klart å overleve i «(...) millennia before western science arose (...)» (ibid. s3), før vår tankemåte og vår 'sivilisasjon' ble påtvunget de fleste hjørner av den vitenskapelige verden. Videre hevder han at flere tusen indianere overlevde uten nevneverdig påvirkning på naturen på det samme landet som en håndfull europeiske familier plyndret på svært kort tid. Det er nok en myte at urfolk levde i konstant fred med hverandre og naturen, men det er likevel et trist faktum at vi aldri hadde klart å utnytte så ødeleggende mengder av naturen uten våre vitenskapelige 'fremskritt' – i tillegg har «Western science so far has created the most efficient instruments of death.» (ibid.).

Likevel, minner Bauman (2011) meg på at nykommere som søker innpass til 'the land of academia' (ibid. s160), vil komme noen århundrer etter reglene har blitt fastsatt for «(...) insiders to obey and for false pretenders and illegal immigrants to stay outside (...)» (ibid.). Jeg, som alle andre som ønsker å bli tatt seriøst innenfor disse innhegninger må vise, gjennom mange år, villighet og evne til å oppføre seg som landet krever: «(...) to play the game the laws of the land prescribed to play it by the rules they had set. The game to be played was called 'science'.» (ibid.). Nå ville det kanskje vært naturlig å komme med en mer dyptgripende beskrivelse og kritikk av den 'ortodokse' metoden og oversosialiseringen av kriminologer, men det er ikke her mitt fokus vil ligge. Både fordi den hører hjemme i en annen del av oppgaven, og fordi det har blitt gjort bedre av andre (se blant annet Cohen 1988; Ferrell 2009a; Hall og Winlow 2012; Hilyard et. al. 2004, Tift og Sullivan 2001; Christie 1997; Lynch og Stretesky 2014). Mitt oppgjør mot «(...) [the] tyranny of the calculated

numbers and the turgidly written word (...)» (Amster 2009, s78) kommer i form av hele denne teksten.

Min metode

«And so, possessed by the spirit of social science, orthodox sociologists and criminologists speak in a fundamentalist glossolalia, a private prayer language of logistic odds ratios and intercept models, their tongues tied by their own methodological fundamentalism only confirms it.» (Amster 2009, s.78)

I løpet av masteroppgavens gang har det flere ganger virket som metodedelen, eller hvordan jeg har valgt å gjøre min kriminologi, kunne ha vært en egen problemstilling, en egen bok. Selv om dette kunne ha vært tilfellet, noe Feyerabend nok ville vært enig i, velger jeg i stedet å se på det som en utfordring. En utfordring fordi det eneste jeg har gått ut ifra er at oppgaven min er en form for litteraturstudie; jeg skal (stort sett) lese tekster og reflektere over/analysere dem. Utvalget av tekster og andre kilder – det være seg visuelle uttryksformer som f.eks. forelesninger på nett, filmer og serier – er tatt i et forsøk på å belyse og utdype de (kriminologiske) temaene oppgaven omhandler. Teksten kunne for eksempel vært en dyptgripende avhandling om for eksempel Restorative Justice, men det er ikke her min interesse ligger. Sånn sett, vil jeg heller skrive om de tema som er viktige for å belyse og nærme seg et svar på oppgavens problemstillinger. Så min metode vil ikke være å skrive den store kriminologiteksten om ett bestemt og avgrenset emne, men heller den store kriminologiteksten fra meg. Mitt mål er med andre ord å forsøke å søke i alle de tekster og kilder jeg mener kan best berike oppgavens temaer.

Min stil, vil noen kunne hevde, er fortellende og flytende, og fokuserer for eksempel på å utarbeide sentrale ideer, spørsmål og bilder – istedenfor å nidkjært diskutere den empiriske undersøkelsen de bæres av: «[R]ather than 'objectivity' guaranteeing accurate research results, it is emotional subjectivity that makes for good research.» (Amster 2009, s80). Likevel, er det nok ikke fritt frem for å basere en oppgave på personlige oppfatninger, og jeg har hele tiden forsøkt, der det finnes, å begrunne oppgavens perspektiver i empiri og teori. Videre, kan jeg nesten ikke si noe annet enn at de valgene jeg har tatt har jeg tatt fordi jeg

mener de på beste måte kan hjelpe leseren til å se mitt perspektiv. En slik fremgangsmåte kan, og burde av åpenbare grunner, bli sett på som en potensiell svakhet - i hvert fall by på «(...) metodiske utfordringer (...) knyttet til hvordan forskeren analyserer og fortolker de sosiale fenomenene som studeres (...)» (Thagaard 2009, s11). Igjen håper jeg nøkkelordene kan være åpenhet – samtidig som mine analyser og resultater ikke avhenger av validiteten til en empiri, men troverdigheten og universaliteten i mitt datagrunnlag og mine perspektiver og tankerekker.

Kvalitative metoder, som denne teksten nok vil være en del av, har i følge Thagaard (2009) tradisjonelt vært forbundet med nær kontakt mellom forsker og undersøkelsesobjekt. I senere år har det også blitt vanlig med analyser av andre uttryksformer, som i denne teksten vil være litteratur, samt andre typer medier – for å forsøke å få en forståelse av sosiale fenomener. Tilnærminger som reiser andre metodiske utfordringer; «kvalitative metoder er ennå i en utviklingsfase» (ibid. s11). Når det er sagt, vil denne oppgavens metode være en form for litteraturstudie hvor jeg skal forsøke å belyse mine problemstillinger ut i fra tekster som er relevante og representative. En fare ved litteraturstudie er at utvalget av tekster kan bli forutinntatte og selektive (Halvorsen 2008, s166).

Litteraturstudie faller under de kvalitative metoder, og er et naturlig valg hvis man vil ha en dypere forståelse av et tema (Thagaard 2009). En av svakhetene til litteraturstudie kan være at man ikke kommer like 'nær' feltet og de menneskene man ved intervjuer eller observerer, og kan derfor gå glipp av informasjon, pluss at man får tilgang til enorme datamaterialer. Fordelen kan være kan at man klarer å holde en mer 'kjølig' analytisk avstand, og på denne måten tilegne seg informasjon man ellers ikke ville fått – virkeligheten er ikke gitt av seg selv, og en teori som kommer fra avstand vil muligens ha andre styrker enn teorier som kommer fra innsiden av det de skal studere. Dataene til oppgaven, ser man bort ifra mine tanker og ideer, har stort sett kommet fra studie av litteratur, men som nevnt også andre medier, det være seg video og dokumenter. Jeg kan derfor hevde at det også har foregått en viss form for dokumentanalyse – en analyse hvor forskeren samler inn data fra foreliggende tekster og visuelle former, som er skrevet og fremført for andre formål enn det oppgaven skal bruke

dem til (Thagaard 2009, s62). Thagaard sier at planleggingen av en dokumentanalyse må gi muligheter for fleksibilitet, «slik at opplegget kan endres underveis i forhold til den informasjonen forskeren får under datainnsamlingen.» (ibid., s63). I forhold til min oppgave vil det si at utvalget for min datainnsamling endret seg og økte, etter hvert som jeg kom i kontakt, gjennom teksters litteraturlister, med nye teorier og perspektiver. Utgangspunktet var likevel søkene som ble gjort i digitale databaser og litteraturlister. Søkene ble gjort i Bibsys og google scholar, og søkeordene var: Radical criminology, anarchistic criminology, new discoveries in criminology, restorative justice, abolition, public criminology, zemiology, green criminology, starvation, global hunger death, criminology + harm, global justice, global injustice, domestication, domestication of humans.

Wakefield (2011) hevder at en litteraturstudie skiller seg fra et akademisk essay, da den «(...) provides a synthesis of others' findings, arguments and ideas in your field of study (...)» (ibid., s79), der essayformen bare gir en generell og deskriptiv diskusjon på et bestemt emne. Nå skal jeg være forsiktig med å hevde at min tekst ikke vil benytte seg av både generelle diskusjoner og syntetiserende evaluasjoner – noe de fleste ville være enige i, ofte kan gå i hverandre. Videre kan det samme sies om forskjellige nivåer av analyse; selv om man i teorien kan analysere samtlige setninger i for eksempel en av Baumanns' bøker ut ifra om de er makro, meso eller mikro i sine perspektiver, vil en slik kvalifisering ikke få mye oppmerksomhet i min tekst. En slik systematisk gjennomgang vil heller ikke bli dokumentert når det kommer til gjennomgang av litteratur rundt mine problemstillinger, og min fremstilling vil heller bære preg av en form for 'meta-analyse' (ibid. 87) – hvor oppgavens form er et produkt av mange forskjellige analyser. Fangen påpeker hvordan det finnes utallige måter å gå frem når man skal bedrive en analyse, «og mange forskere vet nok heller ikke selv hva det er de faktisk gjør, ettersom analysen er resultat av et langvarig grave- og refleksjonsarbeid, (...) en evig runddans mellom teori, metode og data.» (Fangen 2004, s232). Likevel har jeg i analysen forsøkt å kategorisere de forskjellige funnene i tre forskjellige kategorier, det være seg kriminologi, verdens lidelse og domestisering. Det kan være viktig å poengtere at litteraturomfanget til oppgavens tre forskjellige hoved-temaer har vært forskjellig, hvor det i kriminologidelen og lidelsedelen har vært betydelig mer data enn i domestiseringsdelen. En slik ubalanse kan være en svakhet, men jeg mener likevel at jeg har

hatt nok litteratur på hvert emne til å analysere nok data til å svare på mine problemstillinger.

Etter som mine påstander i oppgaven kan bli tolket som såkalte teser – for eksempel tesen om det domestiserte mennesket – kan man si at dataen vil bli analysert gjennom en deduktiv karakter (Thagaard 2009, s189), hvor mine 'teorier' (perspektiver) vil bli «(...) teste[t] i forhold til datamaterialet.» (Ibid. s194). Men, som Thagaard påpeker, vil det ofte være en veksling mellom induktive og deduktive fremgangsmåter i forskningsprosessen: «Det vil si at forskeren veksler mellom induktive og deduktive faser.» (Ibid. s189). I forhold til parallelltrekking mellom teori og data vil nok operasjonaliseringen av mine konsepter støte på problemer vedrørende validitet, da observert domestisering vil kunne oppstå i utallige former fra det normale ved skolegang og jobb, til det ekstreme i (men som også nå har blitt dagligdags) medisiner og forskjellige klassers arbeidsmuligheter – stort sett alt vi foretar oss. «Operationalization refers to the laying down of rules which stipulate when instances of a concept have occurred. Operational rules link abstract concepts to observations. Such observations are sometimes also known as indicators.» (Davies et. al. 2011. s106). Der elevene setter seg ned foran en pult istedenfor å gå ut i naturen når de skal lære, kan det bli tolket som en indikator på domestisering.

Videre, når det kommer til om domestisering og/eller verdens lidelse er ønskelig eller ikke, vil mine interesseområder bevege seg inn på det man kaller for metode for normativ argumentasjon (Engelstad et. al. 1998). Engelstad et. al. hevder at det som kjennetegner et vellykket resonnement om normative problemstillinger er *begrunnelse* (hvilke, og er de holdbare og logiske, premisser argumentet bygget på) og *fullstendighet* (fanger argumentet opp alle relevante momenter) (Ibid. s307). Og selv om jeg vil kunne hevde at noen av mine argumenter hviler på selvinnsynende prinsipper (det er umenneskelig at mennesker skal sulte i hjel når vi har nok mat) – er det ofte nødvendig å 'konkretisere begrunnelsene' og hente «(...) støtte til et generelt prinsipp ved å undersøke om løsningene som følger av prinsippet når det anvendes på konkrete problemer, stemmer overens med våre gjennomtenkte oppfatninger om hvordan problemene bør løses.» (Ibid. s313). En strategi vi kan se deler store likhetstrekk med overnevnte testing av hypoteser. Slike konkrete problemer kan også konstrueres ved hjelp av hypotetiske problemer – ved å lage et tankeeksperiment (ibid.).

Videre, for å gjøre en slik metode mer håndgripelig, kan man benytte seg av den reflekterende likevektsmetoden, for å drøfte normative spørsmål (Daniels 2013). Norman Daniels hevder videre at metoden går ut på å reflektere over sine 'intuisjoner' omkring forskjellige problemstillinger; reglene som styrer dem; de teoretiske betraktninger intuisjonene bæres av; samt konsistensen og sammenhengen mellom disse. «Viewed most generally, a 'reflective equilibrium' is the end-point of a deliberative process in which we reflect on and revise our beliefs about an area of inquiry, moral or non-moral.» (Ibid). Kritikken mot en slik metode, vil være at moralske standpunkter ofte kan bli for flytende og uten håndgripelige sannheter (ibid.).

Nå skal det sies at kravet om fullstendighet innenfor normativ argumentasjon, er et nærmest umulig krav når det, hva jeg vil hevde, er hyperkomplekse problemstillinger som skal under lupen. Uansett, som Feyerabend har ikke mitt fokus kun vært å produsere og avansere kunnskap, det har også vært «(...) humanitarian [sic], not intellectual. I wanted to support people [sic] (...) the word scientific can no longer exclude unscientific projects.» (Feyerabend 1993, s.XII). I likhet med Cohen, håper jeg at mine fremstillinger vil være «(...) reports that is from an active participant rather than a detached overseer.» (Cohen 1988, sX). Oppgaven vil ikke være flau for å ta normative standpunkter. En fremgangsmåte som fort kan bli anklaget for å være «(...) brash, simplistic and tendentious. (...) and I worry whether certain ideas are taken more or less seriously than they should be.» (ibid.).

Kriminologi; om å lage snillere mennesker?

Som nevnt i den vitenskapsteoretiske delen, kan man velge å se på metode som minst to forskjellige teknikker. Generelt vil metode bety å begrunne og velge sin fremgangsmåte for datainnsamling, og være en del som ofte vil bli beskrevet under et metodekapittel. I tillegg vil jeg her legge fram et annet nivå av metode, som også kan gjøres på mange forskjellige måter; altså i hvilken retning vi velger å 'gjøre kriminologi' i. For å få litt perspektiv, la meg begynne helt på starten. Helt siden før vi ble mennesker har det tilsynelatende vært – ser vi bort ifra dekonstruksjonismen, og mot en karikert forenkling – handlinger som er til skade for de rundt oss.

Etter hvert kom det forsøk på å lage bedre mennesker gjennom de skrevne lover – noen ville kalle dette en fremgang, men det er mulig å være litt mer skeptisk. En slik betenkelighet aner jeg også hos Christie når han i 1976 ble bedt om å holde en plenumstale under åpningen av den kriminologiske fløyen i universitetet i Sheffield, og åpner talen med å si at «(...) our proper role should be to close, not to open, such centres.» (Cohen 1988, s10). «Kanskje burde vi ikke ha noen kriminologi. (...) Kanskje er de sosiale konsekvensene av kriminologien mer tvilsomme enn det vi ønsker å tro.» (Christie 1977, s113). Kanskje kriminologi «(...) perpetuates the myth of crime.» (Hilyard et. al. 2004, s11). Christies tale ble etter hvert publisert som den nå klassiske teksten *Konflikt som eiendom*, som har vært en av grunnsteinene Restorative Justice har blitt bygget på (Maruna 2006). I et håp om å tolke og forhåpentligvis forenkle, tillater jeg meg å tro at Christie hevder at en verden hvor man ikke lenger trenger kriminologi, er en verden å foretrekke. På samme måte som et samfunn hvor man ikke trenger psykologi i form av kliniske psykologer, fordi man ikke lenger må betale for medmennesker som er gode til å lytte. En verden hvor politimannen med uniform og batong er overflødig.

Kriminologi som fag og i praksis kan bety, og har betydd, mange perspektiver, tilnærminger og temaer. Det har alltid eksistert forskjellige kriminologier – og vårt fag har en historie på samme måte som andre fag. Den kliniske psykologiens etterdønninger har gått fra å romstere fysisk med lobotomering, til å påvirke psykisk med piller og samtaler. I kriminalisters farvann har man gått fra gapestokk på torget, til fengsel bak låste dører. Noen ville kalle det fremgang – historie er kanskje et mer dekkende ord. Målet mitt her kan ikke være å dokumentere en

oversiktlig og forståelig dokumentasjon av kriminologiens mangfoldige opphav, historie eller ståsted – da dette fortjener et mer dyptgripende fokus – men heller reflektere rundt hva som er, kan eller burde være våre interesseområder. Jeg vil derfor videre bruke anledningen til å gi en høyst forenklet og grov skisse av den kriminologiske situasjonen på sin vei, og som Christie (1977) håpet idet han skrev om eiendom som konflikt, ønsker jeg at min tekst vil være første fase «(...) i utviklingen av noen ideer, ikke det polerte sluttproduktet.» (ibid. s113).

Urettferdighet finnes, dét er en sosial realitet

«Traditionally we are accustomed to regard criminal law and criminal justice systems, as systems which have been devised by man (society) and are under his (its) control. We are inclined to consider 'criminal events' as exceptional, events which differ to an important extent from other events which are not defined as criminal. In the conventional image, criminal conduct is considered as the most important cause of these events. Criminals are – in this view – a special category of people, and the exceptional nature of criminal conduct, and/or of the criminal, justify the special nature of the reaction against it. The public debate about the criminal justice system (c.i.s.) and its possible reform, almost always takes place in our (Western) type of society, within this limited framework. Proposals for reform take for granted that the c.j.s, must become better equipped to 'deal with social problems which are defined as offences'.» (Hulsman 1986, s63).

Hvis vi skal vurdere og argumentere for hva som kan dekkes av kriminologien ville noen kunne hevde at det vil være essensielt å drøfte denne ekspansjonen ut ifra en diskusjon rundt kriminalitetsbegrepet. Selv om det er de med makten som opprinnelig behandler denne definisjonen – folk er kriminelle «(...) fordi stortinget har vedtatt at de er kriminelle.» (Johansen 2014, s74) – vil kriminologien nødvendigvis påvirkes av den. Så for kriminologien kan det kanskje være mer fruktbart å undersøke hvordan og hvorfor kriminalitetsbegrepet dannes, enn hva det inneholder. Overskriften over er et forsøk på å kort fremstille og gjenspeile uenighetene mellom Nils Christies ikoniske påstand om at kriminalitet ikke finnes; Leif Petter Olaussens' kunngjøring om at kriminaliteten finnes, som et sosialt faktum; og

Cecilie Høigårds (2008) presisering om at kriminalitet finnes som en institusjonell praksis, i reaksjonsapparatets virksomhet.

Først, kan vi søke en forståelse hos Christie i det han inviterer oss til å utsette troen på at kriminalitet er det beste begrepet til å beskrive uønskede handlinger. Christie legger stor vekt på kriminalitetsbegrepet som en sosial konstruksjon; hvor kriminalitet og dens begreper ikke er tidløse og avgjorte – men heller resultater av måter vi kategoriserer og reagerer på handlinger. «Kriminalitet finnes ikke. Bare handlinger som innen forskjellige rammer gis forskjellig meninger.» (Christie 1987, s297). En mening som ikke skiller seg mye fra Hulsmands (1986) påstand om at kriminalitet ikke har noen 'ontologisk realitet'. I Norge, i dag, vil en kvinne som kjører bil kategoriseres som normalt. I en annen kultur kan handlingen kategoriseres annerledes, og gis ulike meninger og reaksjoner. Det har blitt bestemt og vedtatt at det ikke skal være lovlig. En nærliggende tanke for en kritisk kriminolog vil være at kontrollen ikke bare følger kriminaliteten, men kan også være med på å stigmatisere og modellere kriminelle. Det er jo strengt tatt ikke nødvendig og naturgitt å kalle en kvinne som kjører bil en lovbrøyer.

Så, vil det komme en forståelse for Høigårds (2008) beskrivelse av kriminalitet som en institusjonell praksis, og maktens muligheter til å bruke reaksjonsapparatet «(...) – statens voldsmonopol – mot mennesker som ikke har makt til å motsette seg dette. (...)» (ibid. s78). I motsetning til Christie mener Høigård at kriminalitet er en sosial realitet (virksomheten i reaksjonsapparatet), men at den er forankret institusjonelt (ibid.). Hun påpeker likevel at, handlinger som ikke fanges opp av rettsapparatet kan snakkes om som kriminalitet, selv før det blir klassifisert og kategorisert kriminelt. Hun bruker sin egen studie om graffiti som et eksempel på hvordan en «(...) brå omlegging av kontrollpraksis bestemte omfanget av anmeldelsene, ikke et brått skifte i moraldannelsen.» (ibid., s89). Kontrollapparatets prioriteringer er sterkt inspirert av hva som oppdages og hvem som stemples som kriminelle. Og selv om reaksjonsapparatet nok er et tregt organ, endres *kriminalitetsbegrepet* over tid.

Så, til slutt, burde man kunne koste på seg en forståelse for Olaussons ønske om å beskrive visse handlinger med ord som fremstiller sterke følelser. Men bare så langt det gjelder de mest alvorlige forbrytelser; mord, voldtekt, tortur og andre former for ødeleggelser av livet – en radikal kriminologi som benekter oppmerksomhet til slike handlinger er vil nok bli sett på

som ufølsom «(...) and rightly rejected.» (Box 1983, s3). Så la det være tydelig og klart at deler av den ortodokse kriminalitet har ofre hvis urettferdigheter og lidelser er reelle, og grep burde bli tatt for å forstå og minimere slike handlinger. Olausen (2004) skriver:

«Kriminalitet forstått som sosial realitet, som *enighetskategori*, er etter min oppfatning, forankret i at vi både er *innvevd* og *forbundet* med hverandre i et sosialt fellesskap, der enighet er av helt fundamental betydning, både for hvordan vi *handler*, for hvordan vi *vrderer* handlinger og hvordan vi *forholder* oss til ulike handlinger. De vurderings- og tenkemåter som den kognitive kategorien kriminalitet hviler på og derfor henviser til, er for det første uttrykk for en allmenn enighet om viktige moralsk-/etiske spørsmål som ligger til grunn for og regulerer de nære og tette sosiale relasjonene mellom mennesker, i Gemeinschaft. (...) Vi gir uttrykk for at det er en bred sosial enighet om hvordan handlingen vurderes moralsk (...).» (ibid. s27. Min understreking).

Ved visse og få grusomme handlinger, kan en kanskje være tjent med slike 'universelle' kategorier. Tvilen oppstår i det man har en ubetenksom tillit til konsensusen skapt av diverse 'sosiale fellesskap'; hovedsakelig nasjonalstatene – hvor det for eksempel ofte er lov til å være full, men ikke høy. Ingen av oss vil bli drept, voldtatt eller fysisk og mentalt dominert av andre – men burde det være politiet og rettsvesenets oppgave å plage de medmennesker som velger sterke stoffer som virkelighetsflukt? Følger man logikken til denne oppgaven, vil det derimot være mer problematisk og urettferdig at noen presses så ut av den smale sti at de velger å injisere heroin, enn det at de faktisk gjør det. Det som burde vært i søkelyset til de som styrer samfunnet vært, er det umoralske i å forsømme, begrense og være med på å bedømme disse uheldige som uanstendige mennesker (Nafstad 2013; Frantzen 2001) .

Vaklingen forsterkes ytterligere i det man erindrer den brede (eller var det allmenne (Olausen 2004)?) sosiale enigheten om at det ikke var tyskerne selv som hadde skylden for sin nedgangstid, derimot de andre, jødene: «Moral er ikke et produkt av samfunnet. Moral er noe samfunnet manipulerer – utnytter, omdirigerer og forpurrer.» (Bauman 1997, s232. Kursiv i original.). Måten den tyske stat behandlet disse andre på, burde være et tydelig eksempel på at nasjoner som tilsynelatende kan bli forstått som spydspissen av 'sivilisasjonen', også kan være de mest brutale og umenneskelige. Stater, politikk, lover og utdanningssystemer vil være en del av denne 'sivilisasjonsprosessen' beskrevet av Elias (ibid. s45): «Den moralsk oppbyggelige beretningen om menneskeheten som stiger opp av det før-

sosiale barbari, er en opphavsmyte som er dypt rotfestet i vårt vestlige samfunns selvbevissthet.» (ibid.). Norge vil nok også nå oppfatte seg som relativt sivilisert og etterbarbarisk, og fort glemme at det finnes liv, som er verdt like mye som dem med norsk pass, der ute. En 'moralsk-/etisk' bekymring for dem som befinner seg innenfor en sneversynt krets «(...) are in a profound sense inconsistent, 'hypocritical' even. Refusing the same basic ethical rights to those outside our community (...) is a violation of our spontaneous ethical proclivity. It involves brutal repression and self denial.» (Zizek 2008b, s48). Det vil ikke skorte på den kroniske fornektelsen til den som ikke har fått med seg, at rett utenfor bakgården vår foregår det ting som er en skam for hele menneskeheten.

Slik jeg tolker det, er det et oppgjør med denne skammen retningen grønn kriminologi er et produkt av. Der hvor Høigård (2008) beskriver at kriminalitet kan forstås som en institusjonell praksis – hvor de handlinger som makthaverne ser på som skadelige blir kriminalisert – forsøker den grønne grenen i tillegg å problematisere de handlinger og konsekvenser som befinner seg i gråsonen av kriminalitetsbegrepet (se Lynch og Stretesky 2014; Sollund 2011, 2015; White 2011, 2013; med fler). Eller de som rett og slett er lovlig. Et syn som forsøker å få mer spillerom ved å fokusere på skade og, fremfor kun kriminalitet slik den er definert i dag. Som Rob White (2011) anfører: «A basic premise of green criminology is that we need to take environmental harm seriously, and in order to do this we need a conceptualization of harms that goes beyond conventional understandings.» (ibid., s21). En slik definisjon gir en mulighet til å sette fokus på sosiale strukturelle skader og strukturelle former for vold. Lynch og Stretesky (2014) setter det på spissen og hevder at «(...) green harms are the most important concerns in modern society because they cause the most harm, violence, damage and loss (...).» (ibid., s7). Andre kriminologer har kalt for oppgivelse av begrepet kriminalitet i sin helhet, i favør av noe de kaller zemiology; studiet av skade (Hillyard, et al., 2004). Tift og Sullivan (2001) på sin side har brukt begrepet 'sosial skade' i deres innsats for å skape en bredere sosial definisjon av kriminalitet, og diskuterer rundt en

«(...) needs based, social harms definition [that] extends our definition of crime to social conditions, social arrangements, or actions of intent or indifference that interfere with the fulfillment of fundamental needs and obstruct the spontaneous unfolding of human potential. » (ibid., s191).

Det er ved de overnevnte forståelser min disposisjon ligger nærmest, i det jeg har et håp om det får frem mitt eget syn. Min kriminologi, som vil stå på skuldrene til synspunktene nevnt ovenfor, vil nødvendigvis ikke være noen teori, men heller et perspektiv, som kan inneha flere teoretiske posisjoner – på samme måte som Nigel South (1998) refererte til den grønne kriminologien i sin begynnelse; «(...) a green *perspective* rather than a 'theory' (...)» (ibid., 212. Kursiv i original). Mitt perspektiv søker seg derfor mot å være en spire i en «(...) revolutionary criminology to lead us on the path towards a more just world, for all non-humans and humans - children, women and men. This would be a path that acknowledges justice not only on behalf of those who are here now but for those who will come after us (...)» (Sollund 2015, s11).

Kriminologier

Lenge før kriminologien fikk sitt navn, og etter hvert sitt fag på midten av 1900-tallet (Hall og Winlow 2012, s1), har temaer som etikk, rettferdighet, selvstyring, ekstern kontroll, innholdet i og opprettelsen av den sosiale 'orden' etc. vært under de filosofiske og vitenskapelige lupen. Kriminologien på sin vei har fått inspirasjon og byggesteiner fra mange forskjellige disipliner; biologi, psykiatri, statistikk, medisin, juss, filosofi, sosiologi og så videre. Kriminologi «(...) as an academic discipline is difficult to pin down (...)» (ibid.).

Hall og Winlow (2012) hevder at en bare behøver å plukke opp en tekstbok om vårt fag for å se den offisielle kriminologiske reise. Historien begynner som oftest med det barbariske bruddet til opplysningstenkerne fra midten av 1700-tallet, fra Bentham's utilitarisme, innom Beccarias 'opplyste' syn på straff. Senere mot Lombrosos 'empiriske' kriminologi som så ble etterfulgt av Chicagoskolen tidlige sosiologi, samtidig som man overser tenkere som Simmel and Veblen (ibid, s3). De presenterer videre en kjapp karikatur innom Durkheims anomi-, Sutherlands relasjons-, og de amerikanske sub-kulturteoriene. Så kommer vi til sekstitallet, «(...) that celebrated decade when people apparently threw off the shackles of modernist ideology, fought against the authoritarian state and constructed the dazzling new ideas that would transform both the academy and the world beyond.» (Ibid.). Her bremser historien

opp og bøkene forteller om stempingsteorier, Matza og Sykes nøytralisering, Beckers utsidere, kritisk -, feministisk -, og røttene til kulturell kriminologi. Her i Norge blir man i tillegg godt kjent med Foucault og Bourdieu og deres diskurs og doxa. «After that, not much of note happens (...)» (ibid.); risikoteori og noen kjente studier her og der – opprettelsen av flere sub-kategorier (som de hevder blir absorbert inn i den 'contrology'iske tradisjon) – men ikke noe av seismiske proporsjoner, hevder Hall og Winlow. Da de tydeligvis glemmer å vektlegge (ikke er klar over/velger å overse) dannelsen av grønn kriminologi, samt Restorative Justice – som begge er ganske rystende paradigmer som ser på offer, overgrep og straff på helt nye måter – er nok deres poeng enda tydeligere; historien er kunstig, selektiv og skrevet. Det samme gjelder lærebøkene; de som leser og ukritisk tilegner seg denne historien vil dele kriminologien med lærebokforfatterne.

For å få et tilsynelatende mer detaljert innblikk i kjølvannet av 60 og 70 tallet kan vi se på Cohens (1988, s23-25) abstrakte tolkning av 80-tallets kriminologiske spenning. Her presenterer han seks forskjellige tenkemåter: 'conservative' (med fokus på og styrkning av lov og orden), 'managerial' (et forsøk på uideologisk, og pragmatisk takle 'kriminalitetsproblemet'), 'liberale' (som han hevder manifesterer seg som den rehabiliterende, en 'back-to-justice' måte og den ny form for 'left realism'), 'socialist' (hvor kriminalitet blir lokalisert i kapitalistiske forskjellsproduksjon), 'abolitionist' (en posisjon Cohen hevder er en særegen kriminologisk posisjon som har røtter i anarkismen og som søker å løse konflikter uten det juridiske system) og 'theoretical' (en retning som er ute etter kunnskap for kunnskapens skyld, og etterlater de politiske følgene av sitt arbeide til andre.). I tillegg til disse forskjellige tilnæringsmåtene, vil det kanskje være like mange motsetninger innenfor områdene som mennesker i områdene. En slik fremstilling er svært stilisert, men hører med for å vise at kriminologi har blitt gjort og kan gjøres på utallige måter.

Jeg vil hevde at 60 og 70-tallet var vuggen for den (kritiske) måten vi i den norske kriminologien ser på våre problemstillinger i dag – det var i denne tiden det fortsatt var lov å drømme om fred, kjærlighet og universal emansipasjon. Det er mange år siden. Allerede i 1995 ble Thomas Mathiesen rådet til å omformulere en setning som omhandlet ulykke og elendighet i de svenske fengslene, i en avisdebatt mot den daværende svenske justisministeren; «Det argumentet ville gått hjem i Sverige på 1970-tallet, men ikke i dag.»

(Mathiesen 2007, s28). Mathiesen bruker Bourdieus (1997) begrep om det doksiske rom, for å forklare hvordan den samme påstanden kan oppfattes ulikt i forskjellige politiske og tidsbegrensede atmosfærer. Mathiesen sier videre at det doksiske rom ikke er statisk, derimot er den under treg forandring – og dagens uttalelser blir ikke møtt på samme måte som de gjorde for 40-50 år siden.

Cohen sa i 1988 at man ennå ikke har forstått hva sekstitallet betydde for kohorten av de venstrelenende liberalistene som begynte sine intellektuelle karrierer i løpet av denne perioden (Cohen 1988, s11). Kanskje er de som tilhører denne generasjonen «(...) too close as participants to be very good observers. Some more detached cultural historians of years to come are needed to excavate these ideas.» (Ibid.).

Det intime forholdet til makten

«One has the impression that it [criminology] is of such utility, is needed so urgently and rendered so vital for the working of the system, that it does not even need to seek a theoretical justification for itself, or even a coherent framework. It is entirely utilitarian.» (Foucault 1980, s47).

Til tross for at 17- og 1800-tallets måte å nærme seg problemene antagelig brøt med de mest bestialske sidene ved en straffeprosess, minner Cohen (1988) oss på hvordan Matza hevdet at den positive kriminologien «(...) managed the astonishing feat of separating the study of crime from the contemplation of the state.» (Ibid. s4). For Lombroso og hans etterfølgere var det ikke lovbruddet som sådan, men heller den forfalte og delinkvente lovovertrederen som var den hellige gralen. Kausalteori og dens nidkjære fokus på individets biologiske, mentale og sosiale determinisme ble det sentrale fokuset. Hvor mer eller mindre kreative (men dog repetitive) variasjoner av et slikt perspektiv, mener Cohen, fulgte kriminologien langt inn i det forrige århundre. Siden en slik søken etter kriminalitetens årsaker nødvendigvis er interessert i individets avvik, kan det ha vært med på at kritiske stemmer som Foucault har hevdet at kriminologisk «(...) knowledge has always been wholly utilitarian: an elaborate alibi to justify the exercise of power.» (Ibid. s5). En utvilsomt streng karakteristikk av vårt fag, men som vist tidligere, finnes det mange måter å gjøre kriminologi

på – og den norske, kritiske kriminologien er nok ikke like lydige i staten og maktens tjeneste som de versjonene Foucault her henter til.

Likevel hevder Swaaningen (her hentet i Hillyard et. al. 2004, s10) at den kritiske kriminologiske glansdager har passert, og der vårt fag tidligere turte stille epistemologiske og sosio-politiske spørsmål, nå igjen har omfavnet «(...) and returned to its old empiricist orientation as an applied science (...) fuelled by the political issues of the day, and geared by the agenda of its financiers.» (ibid.). På samme måte som Cohen mener vi enda ikke har forstått eller fullført de radikale kriminologenes kall på 70-tallet, synes Muncie (ibid.) at disse initiativene mer eller mindre har blitt begrenset av den senere tids «(...) growing hegemony of realist approaches (...)» (ibid.), og vårt fag kan stå i fare for å bli en ren forskningsinstitusjon. Uansett om man er enig eller ikke med disse sammenhengene og oppfatningene, vil et ønske om kriminologisk fornyelse nødvendigvis kreve en evaluering av vårt fags byggverk, og byggere, som sådan. Dersom vårt fag er, som Foucault uttalte, en pratsom diskurs fremhevet av ubegrensede repetisjoner (Tombs og Whyte 2003, s26), burde det være interessant for oss som samfunnsvitere å konstant granske våre oppfatninger.

Siden det er like sannsynlig at en makthaver skal påberope sin udyktighet som at en psykolog skal diagnostisere seg selv med vanvidd – vil et lovverk og en diagnosemanual fokusere på de andre, andre enn dem som har skrevet dem. Og på samme måte, og med fare for å male med en litt for stor og en litt for sort pensel, kan det være en fare for at en kriminologi som takler 'kriminalitetsproblemet' vil være med på å bære den ortodokse 'kriminalitetstradisjonen' videre. Kanskje fordi det kan være vanskelig å huske at vårt fag tydelig referer til kriminalitet – som en dominerende konstruksjon av uheldige handlinger – og dermed er unektelig vevd sammen med det. Noe Hillyard et al. (2004) minner oss på at både Foucault, Cohen og Garland har påpekt:

«Indeed, since its inception, criminology has enjoyed an intimate relationship with the powerful, a relationship determined largely by its failure to subject to critique the category of crime – and disciplinary agendas set by this – which has been handed down by the state, and around which the criminal justice system has been organized.» (ibid. s18).»

Det er her en kriminolog ikke bare burde bli oppmerksom, men også interessert. Og selv om det jo betyr å være ytterst kritisk til måten problemene blir nærmet seg på, kan denne

nærheten til paragrafene gjøre at vi blir mer fanget i en statsansatts måte å se på problemene, enn vi nødvendigvis må. Hvilket gjør at man underbevisst kan ekskludere mange andre seriøse skader (et viktig poeng som vil bli tatt opp flere ganger i denne oppgaven). Dette henger naturligvis sammen med vårt fags tradisjonelle interesseområde; hvor en kan hevde at vi i motsetning til andre sosiale vitenskaper er etterfulgt av det faktumet at kriminologiens vitenskapelige problematikk og dens legitimitet kommer 'utenfra'. Cohen (1988) setter det på spissen når han sier at «(...) criminology retains its academic reputation for combining scientific neutrality with humanitarianism, despite the fact that its status derives entirely from the exercise of power throughout the penal apparatus.» (ibid. s26). Videre peker han på det interessante faktum at kriminologiens troverdighet kommer fra dens policy-relevante potensiale, et forhold som gjør at dens status burde vært sidestilt med alkymi, astrologi og frenologi (ibid.).

Harde beskrivelser, og de er nok urettferdige tar man de relativt lave befolkningsantallene i det norske fengselet i betraktning. Likevel er det vanskelig å komme seg unna faktumet at vi ikke har vår egen «(...) social scientific 'problematic' but rather one given to it by sundry state apparatuses. How is it possible that its main practitioners are able simply to choose not to engage with these critiques?» (Tombs og Whyte 2003, sXIII). I stedet for å forsøke å formulere dem selv, undersøker og svarer vi ofte på problemer formulert av andre.

«(...) [R]ather than rushing to answer social and governmental anxieties about crime and justice, one should actively attempt to discover new problems for society to be concerned about or encourage society to understand existing problems in new ways.» (Hall & Winlow 2012, s7).

Burde ikke en kritisk kriminologs oppgave alltid være å formulere problemene på nytt, i et håp om å formulere dem mer riktig? For å unngå begrensningene ved å bli maktens profesjonelle eksperter, kan man ikke glemme at våre tanker muligens tar reaksjonsapparatet mer til etterretning enn vi trenger. Til tross for at kriminologien åpenbart er mer kritiske til lovverket enn en gjennomsnittlig jurist, og selv om vi ofte er utro mot makten, så kan vi kanskje skille oss enda mer fra den.

At dagens kritiske kriminologi bare er i statens tjeneste, vil nok påberope seg mange solide argumenter, og la det være hevet over enhver tvil at det strengt tatt er ønskelig at vi

kritiserer lovverkets funksjoner og konsekvenser – men da glemmer man kanskje at det kanskje kunne vært enda mer fruktbart å undersøke det faktum at vi har et lovverk i det hele tatt. Jeg nøler med å overunderstreke dette poenget, men grunnet den store faren for, og fortvilelsen ved tanken på å bli misforstått, vil jeg gjengi en historie som Slavoj Zizek ofte bruker for å beskrive mer eller mindre fåfengte protester:

«In the good old days of Really Existing Socialism, a joke popular among dissidents was used to illustrate the futility of their protests. In the fifteenth century, when Russia was occupied by Mongols, a peasant and his wife were walking along a dusty country road; a Mongol warrior on a horse stopped at their side and told the peasant he would now proceed to rape his wife; he then added: «But since there is a lot of dust on the ground, you must hold my testicles while I rape your wife, so that they will not get dirty!» Once the Mongol had done the deed and ridden away, the peasant started laughing and jumping with joy. His surprised wife asked: «How can you be jumping with joy when I was just brutally raped in your presence?» The farmer answered: «But I got him! His balls are covered with dust!» (Zizek 2009, s6).

Denne relativt usmakelige og triste vitsen forsøker å avsløre knipen de som står i åpen opposisjon til regimer ofte vil møte. Der de trodde de gjorde seriøse skader på nomenklaturet, var ikke resultatet noe annet enn å lett sote til deres billedlige testikler, «(...) while the ruling elite carried on raping the people.» (ibid.). Der hvor Mathiesen (2007) sier at fengselet er en fiasko, sier han ganske mye mer enn bare det. Det er ikke snakk om at et butikkbrød inneholder for mye palmeolje – dette handler om at vi fortsatt sperrer våre medmennesker inne i metallgrotter, som om det skulle være noe sivilisert i en slik handling. Slik jeg tolker det, kommer Mathiesen her med et skrik til sine medmennesker om at dette her kan vi virkelig ikke gjøre lenger, av menneskerettslige hensyn. Man må også ta neste steget, og kreve at institusjonen legges ned eller endres drastisk (noe han også gjør) – hvis ikke har man ikke gjort annet enn å lett skitne til en av regimets organer.

For å ytterligere knytte eksempelet opp mot norsk kriminologi (og beskrive forskjellen på en forskningsinstitusjon og en sosialkanon) kan vi for eksempel si at målet i seg selv burde ikke være å undersøke og kritisere politiet og deres arbeidsmetoder, selv om det kan være en vei til målet, men heller ta et skritt videre. Der man hittil bare har skitnet til politiets figurative testikler, hevder noen at målet burde være å kutte dem av «(...) so that although they are

still in power, one all of a sudden notices that the powers-that-be are afflicted with unnaturally high-pitched voices.» (Zizek 2009, s6-7). Istedenfor å fokusere på hva politiet gjør bra og hva de gjør galt, kunne vi kanskje rettet vår oppmerksomhet mot hvordan vi skal lage, eller hvordan et samfunn uten politi ville sett ut. Uansett hvor barnslig, naivt og utopisk det høres ut.

På den andre siden kan det være at denne historien bare ytterligere forvirrer, men den er med for å forhåpentligvis vise at det ikke nødvendigvis er sånn at når man forsker og kritiserer (lov-, politi-, fengsel-, narkotika-, immigrasjonsproblemer etc.), så påpeker man noen små feil i et ellers så velsmurt og velfungerende system. For meg virker det som det interessante nå er å finne de dårlige eplene; fordi organene og funksjonene er noe vi antar at vårt samfunn ikke kan klare seg uten. For å lettere kunne utsette troen på at det er visse ting et samfunn ikke kan klare seg uten, kan en begynne med å undersøke hvordan:

«(...) the ideology of the worldly state, through a sort of bluff or masquerade, disguises its non-integrated weakest points, its Achilles' heels, as fully integrated cogs and components of its allegedly harmonious functioning-rather than as loci containing the potential to throw monkey wrenches in its gears and thereby generate eventual dysfunctions of this regime, a regime that is never so deeply entrenched as it would like to appear to be in the eyes of its subjects.» (Zizek 2008a, s388).

Forslaget vil derfor bli at disse organene har en så selvfølgelig funksjon at vi glemmer at det faktisk er mulig å teoretisere en verden hvor deres plass er betydelig redusert, eller kanskje fjernet helt. En anarkist er jo fristet til å tro at statens kontrollorganer faktisk skaper mer problemer enn de er satt til å løse. Så uansett hvor mange ganger vi leser om Bourdieus doxa og Foucaults diskurs, er det kanskje viktig å huske at vi også står i vår egen hengemyr, fanget i visse relasjoner og bestemte måter å se på våre problemstillinger på.

Som nevnt tidligere er det lenge siden 70-tallet, men jeg håper at vi fortsatt kan stille fundamentale spørsmål om kriminologiens 'kunnskapsnatur' «(...) as a set of discursive practices, or as a discipline (...) If Foucault is a frequent reference point for contemporary criminology, the epistemological significance of much of Foucault's work seems to have passed criminology by.» (Hillyard et. al. 2004, s25). For å ikke glemme Foucaults forkynnelser; hvis det er slik at vårt fag, og vår kunnskap, nødvendigvis må ha/har et nært

forhold til makten, burde vår interesse for dette forholdet til kunnskapsregimene være høyt oppe på listen. Fordi det er langt ifra klart hvem som er med på å produsere våre diskurser, «(...) and for what reasons?» (ibid. S24).

Den mystifiserende faren ved en uradikal kriminologi

Radikal, til min store overraskelse, betyr ikke å sette ting på spissen, eller å være ekstrem. Ordet opprinnelse, i hvert fall, kommer fra det latinske ordet *radix* som betyr rot, eller noe som har med røttene å gjøre. En radikal kriminologi, vil derfor nødvendigvis være en retning som har noe med røttene til vårt fag å gjøre. En slik utgravning aner jeg å finne når Christie leker med tanken om at kriminalitet ikke finnes – kriminalitet er på en måte en avledningsmanøver for situasjoner vi ikke helt vet hvordan vi skal takle på andre måter enn å dømme lovbrøyttere. En avledning som har vokst seg stort som et tre.

I min verden har kriminologien og kriminologer et stort moralsk ansvar. Ikke bare fordi vi har forpliktelser ovenfor de problemene og de livene vi undersøker – men også fordi det hviler en byrde i forhold til alle dem vi bevisst og underbevisst velger å overse. Det eksisterer et regnskap overfor dem som ikke er så heldige at de faller innenfor vårt søkelys. For å tydeliggjøre, og tillate meg å være polemisk, kan man si det samme om en politipatrulje som velger å bruke sin energi og sine delegerede skattepenger på å flytte rusavhengige, tiggere og andre 'uroelementer' ut av et ellers så 'glansfullt' bybilde. Når de på samme tid kunne vært et annet sted og forhåpentligvis forebygget mer alvorlige handlinger; for eksempel ved å være mer synlige på norske 'fester' – som i følge Kripos er stedet hvor majoriteten av voldtektene i dette landet foregår (Kripos 2013). Altså ikke i form av overfall i en mørk bakgate, som man jo blir fristet til å tro hvis man følger med i mediebildet. Etter en slik erkjennelse kan en spørre seg om dersom fokuset til politiet, eller kriminologien, hadde vært andre steder, kunne man forhindre skade som nå ligger i blindsonen. Enten det være seg i Norge eller langt utenfor våre landegrenser.

Uheldigvis, hvis man bestemmer seg for å fokusere på og fordype seg i et fenomen, overser eller glemmer man nødvendigvis å bringe andre elementer inn i søkelyset. Ikke nok med at ortodokse syn på kriminalitet kanskje er manglende måter å se på situasjonene – hevder Hall

og Winlow at de kan også være «(...) actual impediments to understanding, or ideological constructions produced to 'cover up' reality.» (Hall & Winlow 2012, s7). At kriminalisering kan føre med seg vanskeligheter, er nok de fleste kriminologer enige i. Det jeg derimot frykter er at visse problemer er lettere å håndtere og derfor lettere å angripe, hvilket gjør at informasjon om 'uhåndterlige' urettferdigheter kan underbevisst bli fornektet «(...) repressed, disavowed, pushed aside or reinterpreted.» (Cohen 2001, s1). Er vi bevisste på disse elementene, er håpet at morgendagens akademikere, morgendagens kriminologer forhåpentligvis ikke blir redde for å få «(...) access to ourselves. Access, and respect for what we find.» (Christie 1997). Et slikt ønske aner jeg også hos Christie, i det han advarer om 'oversosialisering' av kriminologer, hvor 'nyfødte' kriminologer gjennom akademias sosialisering blir distraheret og avledet til å gjennomgå grundige beregninger bare for å føre oss til det vi allerede visste (ibid.).

Men la det være skrevet, gjentatt, og klinkende klart; jeg lurar bare på om arbeidet som gjøres her ikke nødvendigvis er av feil karakter; argumentet mitt er vel heller at jeg savner flere stemmer som står til venstre for venstre – stemmer som gjennom kompromissløs tenkning forsøker å forstå verden rundt oss. Nå skal det sies at grenen grønn kriminologi representerer stemmer utenfor og 'til venstre' for den allmenne kritiske kriminologien (Lynch og Stretesky 2014; Sollund 2015; med flere). Likevel hevder Hall og Winlow (2012) at

«[t]he wellspring of theoretical criminology – curiosity and the drive to understand – has not naturally run dry; it has been quite deliberately filled up and blocked off in a huge postmodernist earth-moving operation, leaving us with the interminable simulated contestation of what we already have. Thus we can 'do criminology' by placing arbitrarily chosen theoretical framework around our hallowed empirical data like the wrapping paper on birthday presents. The more the merrier, lest some of us begin to settle on a set of ideas that seem to make sense of what's going on around us. This is the way we wash our hands, on a cold and frosty morning.» (Ibid., s5-6).

Nå skal det sies at gjennomgang av litteratur, og en evne til å balansere på en gyllen middelvei mellom forskjellige argumenter og forskjellige posisjoner, er en god erfaring – det hjelper oss til å se at det finnes mange måter å se på en sak. Imidlertid advarer Hall og Winlow oss, og forsøker å ta avstand fra, det de hevder er en endeløs kamp mot «(...)

meaningless micro-analyses, irritating social research jargon and statistical obscurantism [and] the conclusions of the past come round and round again to demand their validation.» (ibid. S6).

Min strid og min oppmerksomhet foregår også i en verden utenfor – utenfor Norge og utenfor kriminaliteten; i en verden full av evigvarende kriser og endrende former, beruset med eventyrlige urettferdigheter og lidelser – slik den er beskrevet i Bourdieus sitat i begynnelsen av oppgaven. En stor og umulig oppgave for en nyfødt kriminolog. Likevel er det for meg mindre vanskelig med et slikt 'globalt' fokus, enn en gjennomgang av avvik, ekskludering og marginalisering – en «(...) rediscovery of moral panics, sub-cultural resistance and the aggressive labelling and demonization of the powerless.» (ibid.). La det være hevet oven enhver tvil at disse fremgangsmåtene er viktige og givende angrepsteknikker, men jeg tror ikke de representerer vårt fags kreative grenser. En grense som lettere lar seg flytte hvis man, som blant annet de grønne kriminologer gjør, igjen revurderer og tenker på nytt hele problemet med 'kriminalitet'. Et ønske og et initiativ som nødvendigvis drar med seg en avstand og et avslag av de godkjente og eksisterende ideene; for å skape muligheten til å modellere og etter hvert muligens komme frem til en helt ny, i hvert fall mektig revidert forklaringsmåte. På den andre siden vet jeg jo, at hos de fleste fag og miljøer er det nok lettere å få tilhørighet for sine meninger og publikasjoner hvis de holder seg innenfor de dominerende forklaringsmåtene, eller ved å kritisere visse aspekter ved dem,

«(...) without even daring to suggest a complete replacement, than to publish an article that directly challenges that orthodoxy at its deepest intellectual and political roots. Criminology's preferred image of reflexivity, we must suspect, is largely cosmetic. « (Hall & Winlow 2012, s7).

Hvordan våre tanker, ideer og resultater skal få den anerkjennelsen og de konsekvensene vi håper på, er kanskje en enda vanskeligere problemstilling enn det å faktisk finne frem til dem. Dessuten vil en akademisk institusjon som vår, alltid måtte ta en stilling til om og eventuelt hvorledes deres agenda skal innebære en kontakt med verden utenfor universitetet. Altså, om kriminologi skal være et rent teoretisk og akademisk fag, hvor kommunikasjon foregår i form av artikler; mer eller mindre isolerte selv-reproduksjon

(autopoiesis) – eller skal vi søke, som Burdis og Tombs (2012), oss mot, foreslå og inkorporere «(...) alternative forms of social and economic organisation (...)» (ibid. s276). Med et håp om å forebygge og fjerne de negative konsekvensene vi beskriver.

Offentlig kriminologi?

Hvilken rolle academia skal ha i samfunnet er tilsynelatende en vanskelig og stor problemstilling, som i seg selv kan skrive opptil flere artikler, mastergradsoppgaver og doktorgradsavhandlinger. Nylig har blant annet Loader og Sparks (2010), med sin *Public Criminology?*, lagt denne problemstillingen under lupen. Som vi kan se av deres spørsmålsteget, er det, først og fremst grunnet 'public's grumsete betydninger, vanskelig for dem å være talsmann for eller imot en 'offentlig' kriminologi. Hvilket gjør at Wacquant (2011), i en anmeldelse av boken, mistenker at «(...) the reason is commercial: the buzzword 'public' seduces social science editors at publishing houses.» (ibid. 441). Videre, hevder Carlen (2012, s17) at ordet 'public' er en dødvekt i diskusjoner om kriminologi skal ta del i livet utenfor academia, siden det er rimelig å påstå at både publisering og undervisning er av offentlig art. Nå skal det sies at den norske kriminologien nok har vært og er en del av det offentlige, nylig i form at den såkalte 'Christie-debatten' i Morgenbladet (Morgenbladet 2011). Carlen velger å bruke ordene 'doing politics' istedenfor 'public criminology', når hun skal beskrive den aktiviteten kriminologer foretar seg i kampene utenfor den rene teoretiske, akademiske virksomheten. Uten å grave oss for mye inn i terminologiske labyrinter, burde det være akseptabelt å påstå, som Carlen gjør når hun sier at når man gjør kritikk, gjør man også politikk. En idé som henger sammen med vårt fags tradisjonelt maktnære problemstillinger: «Academic criminology, in the political context, is but one criminology among many.» (Carlen 2012, s17). Likevel, fortsetter hun med å si at vår politiske aktivitet er mer hensiktsmessig gjort, som en profesjon, innenfor universitetenes vegger, snarere enn den i de politiske arenaer (ibid. s18). Faren er, som nevnt tidligere, at man fort kan bli eksperter for grupper med en bestemt politisk interesse, hvilken nødvendigvis vil støte på problemer vedrørende den politiske korrekthets akademiske bror, objektivismen. En tankegang, som kan ha gjort kriminologer for 'politisk sjenerte', hevder

Cohen (1988): «We don't have to discover the physiology of the mosquito before we think of draining the swamp.» (ibid. s53).

Med fare for å slå inn åpne dører, er jeg av den oppfatningen at objektivisme ikke er en utelukkende positiv kraft for academia. Slike fokuser, gjør at Carlen nok ville kategorisert meg som en 'altruistic' ideal-type, til forskjell fra en mer pragmatisk 'policy-oriented' kriminologi – eller kanskje til og med vært med på en såkalt kriminologisk 'evangelisme', beskrevet i hennes *Against Evangelism in Academic Criminology: For criminology as a Scientific Art* (Carlen 2011). Hvor kriminologiske skrifter (ikke personer, et poeng hun er veldig klar på) nærmest brøler ut apostoliske uttalelser om hva som burde være våre prosjekter, i et håp om bidra til kunnskap om kriminalitet eller rettssystemet. En merkelapp Cohen (1988, s10) ubrydd fester på seg selv i sin *Against Criminology*. Som en kommentar til at jeg faller under hennes ideal-typer, har mitt mål sjelden vært å si noe om kriminalitet eller strafferettssystemet som sådan, men heller undre rundt alternative forståelser og løsninger. For, som Garland (Bosworth & Hoyle 2011) sier: «(...) although criminology has an institutional base and a problem-oriented core, its most important intellectual sources are eccentric, off-centre, originating from outside the subject itself.» (ibid. s314). Igjen, mitt 'selvbevisste' mål handler ikke om å undersøke og skape kunnskap om rettsvesenets og andre kontrollorganers virkemåter og konsekvenser, det er det heldigvis andre som gjør. Jeg ønsker, som Mathiesen (1992), at det er i skissene, «(...) [i] selve det bare å gi skisser – [alternativene] ligger.» (ibid. s18). Videre, peker Carlen på hvordan 'policy-oriented' kriminologi, som «(...) working on a small canvas according to conventional technical protocols (e.g. statistical analysis) may well contribute as much (or more) to new knowledge about the working of contemporary criminal justice as the self-consciously critical theorist.» (Hall & Winlow 2012, s21).

I motsetning til meg, som antar at jeg skriver disse tekstene som Carlen advarer mot, får Waquant typologien 'lonely prophet' tydelig klistret på seg av Loader og Sparks (Waquant 2011, s444) – en karakteristikk av typen 'varm' (som består av 'the social movement theorists/activist' og profeten), i motsetning til 'kald' (som Loader og Sparks mener er the scientific expert, the policy advisor og the observer-turned-player). Typologier som Carlen mener er mer detaljert og nyansert en hennes (Hall & Winlow 2012, s21). Først og fremst

fordi han hevder at forfatterne under dette banneret deler den intellektuelle egenskapen om å ta «(...) a 'big-picture' view (...) to deep changes in the macro structure, politics and culture of contemporary society.» (Waquant 2011, s445). En stilling og angrepsmåte som skiller oss fra mer 'positivt' orienterte kriminologer, som takler 'mindre' og mer tekniske problemer – hvilket gjør at deres arbeide muligens lettere kan stimulere kritiske holdninger mot dagens politiske tendenser: Være mer saklige, med mangel på bedre ord. Men Waquant sier videre:

«(...) it says nothing about their strategies to mate (or not) scholarship and political commitment. To specify the missing links: I hold that good social science is necessarily critical inasmuch as it points to the historical arbitrariness of existing social arrangements (things could be otherwise), and thus to forgone opportunities and lateral alternatives; that the most effective critique has a Kantian and a Marxian moment (it dissects categories no less than institutions); that it is a civic obligation of social scientists to reinvest into public debate the results of their research, not only to provide answers to urgent questions, but also, more urgently still, to reframe those very questions.» (ibid.).

Det burde altså være mulig å 'gjøre politikk' på andre måter enn å undersøke policy-orienterte temaer. Med andre ord kan det ikke bare handle om å ha en debatt med og i det offentlige, men også hvordan. Og, som Davies ønsker; å rette oppmerksomheten og en sunn skepsis mot «(...) the talk of the end of politics and rise of non-political technical fixes for research. Such talk is likely to usher in very restrictive research agendas for criminology» (Davies et. Al. 2011, s325). For noen vil derfor kriminologi handle mer om hva slags konsekvenser faget har utenfor akademia, enn innenfor. Hvor det viktigste er at det eksisterer en slags dialog. Ikke nødvendigvis hoppe inn i politikkens klynger, men i hvert fall se oss oftere i speilet for unngå at – som Waquant lærte av sin læremester Bourdieu – «(...) reflexivity is (...) a decorative device, a luxury or an option (like vitamins in an intellectual smoothie). Rather, it is an indispensable ingredient of rigorous investigation and lucid action.» (Waquant 2011, s437.). Selv om det kanskje hadde gjort vårt arbeid lettere, og selv om det kanskje er gammelt nytt, er jeg av den oppfatning at forskning aldri helt og holdent er styrt av objektivitet og rasjonalitet, selv om det tidvis er noe å strekke seg etter. Er det ikke derfor er på tide at vi omfavner dette faktum, og gjennom en selvanalyse tar et oppgjør med de betingelsene omgivelsene gir oss. For hva er egentlig et universitet hvis det ikke skal

dele sin kunnskap utenfor de akademiske grenser? Eller er de krefter som definerer og er styrende for universitetene og den vitenskapelige praksis, som Lacan hevdet «(...) designed to ensure that thought never has any repercussions (sitert i Taylor 2010, s31)?»

Kriminologi; alt livs feminisme?

Uten å være noen som helst ekspert på feminismens historie, eller ha grunnleggende kunnskap om dens agenda, er jeg av den oppfatningen at kvinnekampen er noe av det beste som har skjedd kvinnene, menneskeheten, og sannsynligvis resten av livet på jorden også. Det ligger også en snikende mistanke om at dens relative suksess har den oppnådd, nettopp fordi den ble delt med de dominerte og undertrykte, og på andre måter spredde seg utover befolkningen. Jeg har en visjon om at kriminologi en gang kan bety for livet hva feminismen har betydd for kvinnene, kanskje spesielt i Skandinavia. At vårt fag har iboende potensialer for å kunne frigjøre livet i alle sine former – på samme måte som feminismen skal ha store deler av æren for å løslate kvinnen. Dette kan klassifiseres som drømmer og fantasier, og vil nødvendigvis vil kreve en oppfordring til refleksivitet og nytenkning innenfor vårt fag.

Hva hvis noen for eksempel sa, som de helt sikkert gjorde, at slike drømmer vil aldri bli realisert – forholdene sitter for dypt begravet inn i samfunnets struktur. Og enda verre, hva hvis de, feminismens pionerer, tok disse høyst rimelige forslagene til såpass etterretning at de bare aksepterte situasjonen, godtok undertrykkingen. Da ville kvinnene fortsatt vært mannens eiendom – for selv om feminismen står sterkere i noen land enn andre, antar jeg at de fleste har i hvert fall hørt om ideen at kvinner er like mye verdt som menn. En ganske vill tanke for ikke mange år siden.

Kriminologisk frigjøring av alt liv. Utenkt, utenkbart og ugjennomførbart? Jeg er kun tilbøyelig til å være behersket i forhold til det siste, men kun i den forstand at jeg er mottagelig for argumenter. Kriminologien har mange retninger, noen mer utklekket enn andre – men som en helhet vil jeg hevde at den fortsatt ligger inne i et skall av muligheter. Jeg tror at kriminologiens historie så vidt har begynt, og at det har iboende potensialer som venter på å komme ut. Det er ikke dermed sagt at de som tenker annerledes alltid har rett,

det hadde ville vært meget skummelt. Likevel føler noen at det er noe som mangler; «(...) the criminological aircraft has tried to fly on one wing, and therefore it simply cannot get off the runway.» (Hall & Winlow 2012, s2). Vi må også brenne våre kriminologiske brystholdere, for å si det slik.

Kriminologisk fantasi

«Long reports of the obvious. Repetitions. Elaborate calculations leading to what we all knew. How can it be like this? How come that so much criminology is that dull, tedious, and intensely empty as to new insights? It ought to be just the opposite, in a science based on material from the core areas of drama. Our theories are based on situations of conflicts and heroism, danger and catastrophe, abuses and sacrifices – just those areas where most of our literary heroes find their material. And still so trivial!» (Christie 1997, s13).

«Something is rotten in the body of criminology (...)» (Hall & Winlow 2012, s276) bryter noen inn. Christie (1997) fortsetter med å si at universitetene gjør oss til barn, uten evne til å tenke selv – tenke utenfor kriminalitetsboksen. Og som et forsøk på å ta hans advarsler til etterretning, og bli den voksne jeg har lyst til å være, vil jeg ikke lenger bare lese de kriminologiske kartene, men også lage mine egne. Et slikt forsøk er avhengig av en lidenskapelig utplassering av fantasien, hvor presenterte teorier, teser og tankeeksperimenter ofte kan, og vil, fly langt over de høyder noen er villige til å ta alvorstungt. Slike luftige krumspring, advarer Jock Young (2011), i sin *Criminological Imagination*, står i fare for å bli oppgulp av de engang radikale synspunktene fra 60- og 70-tallet. Young, hevder Ferrell (2012b), forsøker med denne boken å «(...) resuscitate the comatose body of work that is contemporary criminology» (ibid., 431). På samme måte som Mills for over 50 år siden, forsøkte å nærme den sosiologiske fantasien, ønsker nok Young at dagens kritiske kriminologer skal tenke hardere enn de abstrakte empiristene, hvilket han gir navnet 'datasauruser' – men ikke tenke så hardt at de blir 'theorodactylser', som «(...) soar above reality in an endless quest for a fashionable perch.» (Young 2011, s218). Hall og Winlow (2012, s9) hevder på sin side at Youngs advarsel mot å sveve for høyt over

'realiteten' handler like mye om hans redsel for å ikke være den progressivt høystflyvende, som at teorier må holde beina litt nærmere 'realistiske' bakken.

Et ønske om å tenke det utenkelige, og fantasere om en frigjøring av alt liv på jorden, vil nødvendigvis kreve, hvis man skal holde beina på bakken, en opprøsking av de kriminologiske røttene. Det vil selvfølgelig bety mange ting, men et hovedpoeng er at alt liv har en verdi; ikke bare det innenfor de norske landegrensene, og ikke bare mennesker. En idé jeg ikke er alene om. Lynch og Stretesky (2014) påpeker hvordan grønn kriminologi er en «(...) revolution in the way criminologists think. It is an idea that is so revolutionary it holds out the possibility of potentially remaking a discipline or perhaps spawning a new discipline.» (ibid., s49). De sier videre at de fleste kriminologer ikke vil være i favør av en slik grønn kriminologisk revolusjon, og at motstanderne kan argumentere for at kriminologi jo tross alt opptatt av kriminalitet; spesielt forbrytelser mellom mennesker, strafferett, og svarene til de som er definert som lovbytere av strafferetten. Lynch og Stretesky sier at de har rett i at kriminologi har blitt praktisert på den måten, men at det nå er på tide å også ta et sted videre fra den kriminologiske håndverket hvor mennesker og menneskelige spørsmål er de eneste studieobjektene. «Traditional criminology has been growing more irrelevant in a world that is increasingly being destroyed by green crimes.» (Ibid., s7).

Tilbake på 70-tallet, og i forhold til alle mennesker krav på et verdig liv, undersøkte Cecilie Høigård allerede i 1971, hvordan konsekvensene for imperialistisk handel kan undersøkes med kriminologiske teorier – og ha potensielle følger for kriminologiens politiske funksjon. Videre, hevder Katja Franko Aas (2011) at også nyere kriminologisk historie er preget av en bevegelse mot det ytre (ibid. s406), og peker på teoretikere som er kriminologisk opptatt av alt fra menneskerettigheter og miljøspørsmål til folkemord og fredsbygging. Kriminologien i dag; om ikke like radikal som jeg nok skulle ønsket, mangler ikke på forskjellige syn. Slik jeg forstår det, er en av Aas' agendaer med kapittelet *Visions of Global Control: Cosmopolitan Aspirations in a World of Friction* (ibid.), en påminnelse om Cohens (1985) og Garlands (2001) advarsler vedrørende konsekvensene hos de tilsynelatende gode intensjonene til ekspanderende kontrollorganer:

«(...) is criminology, by lifting its gaze and extending its vision beyond the national, also in danger of re-entering the complex and paradoxical terrain defined by terms

such as «reform», «progress», «doing good», «benevolence» and humanitarianism» (... only this time on a transnational level.» (Aas 2011, s407).

For leseren av Cohens (1985) *Visions of Social Control* er det nok mer forståelig hva hun mener her: Gode intensjoner kan slå feil. Med fare for å virke kverulerende, burde det være tydelig og klart at det ikke er selve intensjonene og drømmene som er problemet, men heller konsekvensene av en semi-optimal implementering. En grunn til å være skeptisk, men som Aas (2011, s417) påpeker, har Cohen 'glemt' sine advarsler, og i senere tid vært en lidenskapelig kritiker av moralsk relativisme og passivitet i møte med grusomheter og lidelse. Cohen selv uttaler at han «[f]or personal and political reasons that I won't impose on you, I have gradually moved during the last decade from 'doing' criminology to 'doing' human rights.» (Cohen 2009, s. 827); Strengt tatt henter det til at vårt fag ikke lenger tilfredsstiller hans søken etter rettferdighet, og at han ikke er redd for å ta steget ut av kriminologien for å kjempe for den.

Så kan man stille seg spørsmålet; hva er farlig, komplekst og paradoksalt med disse betegnelse, disse målene? Farlig, fordi det kan gi uante og noen ganger uønskede konsekvenser (Cohen 1985), men komplekst og paradoksalt er nok det meste av kriminologisk virksomhet allerede. Så skal man igjen skape vitale og spreke sosiale analyser, på bakgrunn av neoliberalismen og kapitalismens absolutte seier, er tiden moden for nye ideer. Uten å glemme farene ved å tenke nytt. Men som en beskyttelse ovenfor en slik advarsel, kan det hevdes at en eventuell anarkistisk tankegang, eller anarkistisk kriminologi, ikke handler om å bygge ut og/eller skape alternative situasjoner innenfor det eksisterende rettsvesen – som jeg hevder var temaet i bøkene til Cohen (1985) og Garland (2001). Målet er å uredd stoppe «(...) to continue to theorize crime and harm conveniently as if the end of history has really arrived and no alternative is possible (...)» (Hall & Winlow 2012, s9). Margaret Thatcher er død, og det burde hennes doktrine om at det ikke finnes noen alternativer til liberal kapitalisme og dens politiske avkom også være – en realisasjon som kan gi oss motet til å ikke bare forsøke å forstå verden rundt oss som den er, men kanskje enda viktigere, hvordan den kan være. For som Alain Badiou prøver å lære oss: «It is only in the gap between what is and what is not that true thought can actually take place.» (ibid.). Dette er en stor bestilling for en masteroppgave. Det må derfor gjentas og vektlegges at det

bare er mulig å peke på mulige retninger tankene kan ta – og jeg kan derfor bare ta sikte på å ripe i overflaten av de store oppgaver som ligger foran meg. La meg derfor begynne med å ripe en sirkel med en stor A inni.

Anarki

«The study of crime, law, deviance, and social justice remains one of the most fertile grounds of sociological imagination.» (Cohen 1988, s10). Hvis dette er sant – og vi godtar oppfattelsen om at anarkisme ofte angriper og er svært besatt av disse teamene – er det for meg overraskende lite eksplisitt anarkisme innenfor kriminologien. Anarkisme, har i hvert fall potensialet til å bli, en bidragsyter for nye måter å se på kriminologiske og sosiologiske problemstillinger på. I motsetning til hva man ofte blir møtt med hvis man innrømmer at man sympatiserer med anarkismen, benekter den sjelden, i motsetning til nihilismen nødvendigheten av noen sosiale orden. Nihilismen kan bli sett på som en ansvarsløs livsfilosofi – ordet *anarchos* derimot betyr bare 'no rule' (Williams & Arrigo 2001, s224), uten hersker, og gir derfor individene alt ansvaret. Siden det ikke nå eksisterer et stort og velfungerende anarkistisk samfunn å ta ansvaret i, hviler det desto større ansvar på de anarkister som allerede nå er overbevist om at vi kan klare oss uten gartnerstatens ugrønne fingre, og fjerning av viltvoksende 'ugress'. Man kan formodentlig si at det er diskursen som ikke ville være en diskurs. Mitt forsøk på en definisjon vil bevege seg rundt en tro på at livet kan leves, og blomstres bedre, uten de stive formene for styring vi har i dag. Vi kan igjen bli våre egne gartnere, for å si det med Baumans (1997) ord.

Ansvar for livet; muligens først og fremst i møte med kritikere som hevder at anarki nødvendigvis vil bety meningsløs kaos, og forlatelse fra etablerte 'siviliserte' normer og samfunnsmessige konsekvenser. Uten å vite det for sikkert, stammer nok mye av denne kritikken (i og utenfor academia) fra det faktumet at visse anarkister hevder at rettferdighet krever «(...) that authority, in all its forms, be abolished.» (Williams & Arrigo 2001, s224). Det skal jo ikke mye empati til for å forstå at det er naturlig å tenke at uten politi, lover og regler ville livet vært, som Thomas Hobbes (Douzinas 2000) hevdet det en gang var, en krig mellom alle mot alle; livet ville vært ensomt, fattig, ekkelt, brutalt og kort. Kropotkin, en av

kriminologiens fedre, tar på seg ansvaret og sier at «[t]hose who reproach anarchism for being the negation of *order* are not speaking of that future harmony [the natural order that anarchy establishes to replace artificial State order]; they speak of order as it is conceived in our present society.» (Williams & Arrigo 2001, s227.). Sagt på en annen måte, ligger det et håp om at dagens 'orden' ikke er selve symbolet på hva menneskets ytterste horisont er.

Siden dagens samfunn er preget av så mange forferdeligheter, er det vel ingen overraskelse at det skulle gå utover anarkismens iboende livsbekreftende potensialer. Potensialer som det nåværende systemet muligens også har, men som for en radikal betrakter kommer i bakgrunnen for dens daglige mislykkethet i forhold til livet. Fattigdom og sult; kjøttthunger og dyretortur; krig og olje; natur og nedtur – listen er mye lenger, en liste som en anarkist nok ville mene inneholder uunngåelige konsekvenser i dette nasjonalstatsstyrte rettferdighetsløse verdenssamfunn. En anarkist ville kanskje hevde at virkelig rettferdighet krever «(...) a classless society in which human beings are voluntarily committed to furthering the well-being of *all* life forms.» (ibid.). Statens pålagtheter, vil derfor hindre, istedenfor å skape og fremheve en 'organisk orden'; en tilstand som de første, ville menneskeapene hadde før de ble domestisert – (eller hvis det er for radikalt;) før vi ble som i er i dag.

Hvilken bringer meg til de mest ekstreme tankene innenfor anarkia. I tillegg til at det ikke finnes kategoriske representative anarkister, er det også de som hevder det er viktig å skille mellom anarkisme og anarki (ibid.), hvor den første versjonen har blitt «(...) too systematic, fixed, and ideological (...) everything anarchy is not.» (Anarchism.net). Grønne anarkister, eller primitivister – er en retning som søker å bringe menneskeheten tilbake til tiden før vi ble 'siviliserte' (ibid.). Og uten en særlig interesse for å bygge videre på anarkismens latente teorier i dagens samfunn, ønsker de primitive anarkistene å ta livet av denne teknologiske mega-maskinen: Gi oss anarki; igjen gjøre oss ville, og føre oss tilbake til og gjenoppta kontakten med naturen.

«It is not limited to intellectual comprehension or the practice of primitive skills, but instead, it is a deep understanding of the pervasive ways in which we are domesticated, fractured, and dislocated from our selves, each other, and the world, and the enormous and daily undertaking to be whole again. Rewilding has a physical component which involves

reclaiming skills and developing methods for a sustainable co-existence, including how to feed, shelter, and heal ourselves with the plants, animals, and materials occurring naturally in our bioregion. It also includes the dismantling of the physical manifestations, apparatus, and infrastructure of civilization.» (ibid.).

Nå skal ikke jeg her oppfordre til en slags 'fight club', hvor målet er å voldelig bryte ned og ødelegge menneskets teknologiske fremskritt – som jo har anledningen til å både frigjøre og undertrykke livet. Eksempler på teknologiens frigjørende potensialer kan være alt fra en oppvaskmaskin, til de såkalte 'twitterrevolusjonene', hvor opprørerne kunne kommunisere med hverandre gjennom relativt nyoppsprungne sosiale nettverk. Om oppvaskmaskinen er like utelukkende positivt for frigjøringen av alle typer mennesker – er nok Christie (1989) litt mer skeptisk til, det han forteller om oppvaskens som et av potensialene til sosialt lim. Det er nok mange gode samtaler som har foregått mellom den som vasker og den som tørker, men dette betyr jo ikke at konversasjoner kan foregå andre steder.

Gode samtaler mellom en anarkist og en ikke-anarkist skulle man tro krever litt mer enn et samarbeid i huslige sysler. Kanskje ikke, men at anarkismen, på samme måte som kommunismen og (heldigvis) nazismen, har et PR-problem burde være åpenbart. Selv om man kanskje kan være enige i anarkismens iboende verdier og svar på etiske spørsmål, er det flere som har rådet meg til å styre unna dette ordet – i hvert fall innenfor academia. En av grunnene til denne staheten kan være en troskap til anarkismen, og minnene fra min oppvekst på et slikt 'anarkistisk' samfunn Christie (1989) beskriver i boken *Bortenfor anstalt og ensomhet*. Der hvor noen vil kunne hevde at sosialisme er nok, er Zizek (Harpers 2011) uenig:

«(...) You say socialism? Socialism is harmless. Everybody today is a socialist, you know? It just needs some vague solidarity. It doesn't have this more radical egalitarianism. Every fascist can be said to be socialist, you know. Democracy, my god. Everyone refers to that word. It's meaningless. Justice, fuck it. Which justice?» (ibid.).

I tillegg kan det argumenteres for at der dagens orden er en mekanisk og kunstig orden, søker anarkismen seg mot en mer flytende form for rettferdighet – hvor rett og galt er noe likemennesker finner ut sammen, og ikke blir dyttet ned halsen på en – hvor «(...) subjectivity and potential can flourish (...) commitment to community and mutual aid

prevails over respect for pre-defined solutions. 'Justice' is present to the extent that 'solutions to problems emerge as the problems themselves emerge'.» (Williams & Arrigo 2001, s237). Et annet PR-problem som kan hindre en eventuell anarkistisk blomstring, er denne oppfattelsen om at anarkismen motvirker bare for å motvirke, en ideologi i en evig trassalder. At anarkismen er sta, er en karakteristikk jeg gjerne stiller meg bak, i det Mathiesen (1992) sier at «[m]otsigelsen er altså et nødvendig element i alternativet. Motsigelsen går på mål, eventuelt på midler sammen med mål.» (ibid. s19). Bakunin (1974), en annen anarkistisk far, ville muligens vært enig, og sagt at denne motarbeidelsen skjer som et steg på veien mot en bedre menneskehet: «The urge to destroy is also a creative urge.» (ibid. s74). At en eventuell anarkistisk innsprøytning i akademia har som mål å ødelegge dens virke, stemmer nok ikke. Men at den vil være med på å lede den i en annen retning, er nok ikke så langt ifra sannheten.

Akademisk anarkisme

Den anarkistiske feministen Peggy Kornegger har skrevet at hennes vei gjennom det amerikanske utdanningssystemet var fulgt av realisasjonen om «(...) as a woman I was relegated to a vicarious existence. As an anarchist I had no existence at all». (Kornegger sitter i Amster et. Al. 2009, s182). En av utfordringene med å bringe anarkisme inn i akademia blir derfor å hevde dens seriøsitet og, kanskje aller mest, relevans. En annen hard kamp, vil bestå av å motvirke en mulig 'domestiserende' effekt frigjørende tanker kan utsettes for i det de trer innenfor de vitenskapelige vegger. Faren kan være at anarkismens politiske krutt kan bli vannet ut og vått, på samme måte det til en viss grad nok kan ha skjedd med feminismen og marxismen. Som noen vil hevde ofte blir erstattet med kvinne- og kjønnsstudier, og dyptgripende studier av hva Marx, egentlig, snakket om (som begge i og for seg er et viktig virke) – når det egentlig handler om å friggi kvinner og arbeidere. Nå vil jeg ikke bli tolket dithen at jeg sier at det var beklagelig at feminismen og marxismen entret vitenskapens vegger – da jeg jo ønsker at anarkismen også får sin stemme – men heller advarer mot farene ved å gå på akkord med sin ideologi for å bli hørt. En advarsel jeg tar til full etterretning i det jeg følger Shannons (2009) råd (i hans artikkel 'As beautiful as a brick

through a bank window - Anarchism, the academy, resisting domestication') om å «([d]on't pull punches.» (ibid. 187). Strengt tatt burde man si det som det er, og selv om det kan gå utover arbeidets mottagelse, må man ikke være uærlig eller feig – det kan blant annet bety å unngå å «(...) use hegemonic normative discourses and the passive voice to describe what's happening in the world.» (ibid). Å si det som det er, kan eksempelvis bety at istedenfor å si at USA har mange mennesker i fengslene, kan man si, som Christie (2000) gjør, at USA burer inne mer folk enn nødvendig, og mer enn noen annen nasjon. Unngå å si vold mot kvinner, når man egentlig snakker om mannens evigvarende vold mot kvinnen. Altså ikke lenger være fornøyd med å kaldt beskrive, men også velge våre ord så de kan få de positive følgene vi burde håpe på. Og heller utsette ønsket om å få publisert enda en artikkel det voldspregede paret nok aldri vil lese.

Andre akademisk-anarkistiske råd Shannon kommer med er: «Meet me in the streets! Destroy the right wing!; Talk openly and reflectively about self-interest; Talk with students about institutional constraints; Write, publish, and discuss outside of the academy; Resist ideological rigidity» (Shannon 2009, s187). Mye å tenke på, men Shannons mål er vel å si noe om at faren er stor for at anarkistiske akademikere «(...) follow in the wake of (an almost completely careerist) academic Marxism.» (ibid. s186).

Så, om en eventuell innføring av anarki i academia vil kunne ha de emansipatoriske følgene jeg håper på, er et spørsmål uten svar. «However, for those of us 'anarchist scholars' who do work in academia, it is necessary to make attempts at resisting this institutionalization – and domestication – of the ideals that separate us from other academics: namely, our anarchism.» (ibid. s184). Et ideal som tvinger oss til å ikke glemme at hierarki ikke bare handler om stat og kapitalisme, men eksisterer i alle former for dominering og ufrihet. Målet blir derfor å bygge en anarkisme innenfor academia som motsetter seg herredømmer i alle sine former; omhyggelig unngå prioritering av visse former for undertrykkelse – i et håp om at anarkismen og kriminologien unngår å miste tennene og bli harmløse.

Anarkistisk kriminologi

«Det er etter hvert blitt min tro at alternativet ligger i det uferdige, i skissen, i det som ennå ikke er til. Det 'ferdige alternativ' er 'ferdig' i dobbel forstand.» (Mathiesen 1992, s18). Én av destinasjonene til den uferdige anarkistiske kriminologi kan være å erstatte en «(...) state/legal 'justice' with a fluid, face to face form of justice grounded in emerging human needs.» (Ferrell 2009a, s461). En anarkistisk kriminologisk diskurs krever en «(...) ongoing critical conversation among perspectives, for a multi-faceted critique of legal injustice made all the more powerful by its openness to alternatives.» (ibid.). Slike flytende forståelsesmåter og vekten på normative alternativer, kan og vil bli sett på som en teoretisk svakhet og uvane, men i motsetning til de fakulteter og krefter som vil hevde sin sikre plass i akademien, velger anarkistisk kriminologi å omfavne vage synspunkters uferdigheter og usikkerheter. Anarkistisk kriminologi kan derfor bli sett på som en lovløs tilnærming og analyse, som flyter i og rundt kriminologien; «(...) which acknowledges no set boundaries, which claims no pedigreed intellectual heritage or exclusive scholarly turf.» (ibid. s467).

Jeff Ferrell, en utvendig kritisk-, kulturell- og anarkistisk kriminolog hevder at anarkistiske kritikere av lov og legalitet, «(...) and thus the roots of contemporary anarchist criminology, trace as far as anarchism itself.» (ibid. s459). De tidligste, eksplisitte anarkiske røttene – bestående av William Goodwin, Max Stirner, Pierre-Joseph Proudhon, Michael Bakunin og Peter Kropotkin – tok tak i statlig myndighet og juridisk kontroll i sine mest sviende verker og angrep. Ferrell henviser til Goodwin som argumenterte for at «(...) whatever inconveniences may arise from the passions of men [sic], the introduction of fixed laws cannot be the genuine remedy,» (ibid. s640), hvor disse stats-administrerte lovene kan være med på å stagnere den menneskelige tanken, og hemme spontane løsninger av konflikter mellom medmennesker, skapt av medmennesker. En slik tankegang kan vi også spore i Christies (1977) beskrivelse av rettsvesenets kaping av konflikter. Likeledes, kritiserer Kropotkin lovenes tendenser til å krystallisere hva som burde bli «(...) modified and developed day by day.» (Ferrell 2009a, s460). Ikke så langt ifra Høigårds (2003) beskrivelse av kriminalitet som 'størknede maktrelasjoner', hvor den virkelige forbindelsen mellom de dominerte og de dominerende kan bli forvridt og skjult under merkelapper som 'kriminell' – når man jo vet at konflikter kan løses på andre måter. Det vil ikke si at hverken Christie eller Høigård er anarkister; men at en fornuftig skepsis til de makthavende ikke bare er en kritisk

kriminologisk prosess, men jeg vil også hevde den også innebærer spor av en anarkistisk prosess.

Kropotkin går videre, og kaller for en nedleggelse av fengselet, disse «(...) monuments of human hypocrisy and cowardice» (Ferrell 2009a, s460). Et anslag som kan minne om Mathiesens (1994) og Hulsmans (1991) tvil om at fengselet har en plass i det moderne samfunn. Stirner, på sin side, roper for en krig mot etablissementet – hvor staten skal oppheves «(...) annihilated, done away with, not reformed» (Ferrell 2009a, s460) – og så på kriminalitet som et individuelt opprør mot statens lover og autoritet. Strengt tatt kan nok ikke alle slike handlinger tolkes som politiske gjenstridigheter, men 'gatekunst', 'guerilla gardening', Wikileaks' hacking, og så videre, er mer klare opprørske handlinger.

Mer eksplisitt anarkistisk kriminologi, har også vært til stede i moderne tid. Harold Pepinsky publiserte i 1978 en oppfordring til kommunistisk anarkisme som et alternativ til rettsstaten – en retning som senere har blitt 'peacemaking criminology' (ibid. s461). To år senere skrev Larry Tifft og David Sullivan (1980) *The Struggle to be Human*, hvor det pekes på hvordan «[l]aw mythologizes (...), creating a greater misunderstanding of our existence. It proposes, under the pain of force, that the state is the only worthy redeemer, and denies the value of human experience.» (ibid. 41). I mer nyere tid har Bruce DiCristina brukt den anarkistiske Feyerabends filosofi til å angripe kriminologi og strafferett (Henry & Lukas 2009, s462). I tillegg har Jeff Ferrell, professoren som ofte er å se opp ned i en søppelcontainer (Dailymail 2011), vært den kriminologen jeg ofte har vendt meg til i forhold til dette emnet.

Med mangel på et bedre ord, vil anarkistisk kriminologis kriminologiske tilførsel i denne teksten ikke nødvendigvis bare være å vise på hvilken måte den er forenelig med Restorative Justice eller abolisjonisme. Den kan også brukes som eksempel på hvordan vi kan nærme oss konflikter gjennom en «(...) holistic approach to the problems of crime, offenders, victims, the community, and the wider structural issues of societies in their global contexts.» (Lanier & Henry 2010, s319). Anarkistisk kriminologi må også stille spørsmålet om hva som kan skje med et samfunn dersom man ikke har lover, eller statsansatte som opprettholder disse lovene. For eksempel har lover som forbyr drap «(...) been explained by the assertion that in the absence of such laws people would kill one another off to the extent that society itself would disappear.» (Greenberg 2010, s464). Hva kan vi tenke oss skjer idet vi ikke har en

sentral autoritet, eller noen autoritet i det hele tatt? Igjen altfor store forespørsler, og dette spørsmålet kan en nærme seg på veldig mange måter, avhengig av hvilket samfunn man befinner seg i, hva som eventuelt ville erstatte disse lovene og lovoppretholderne.

La meg forsøke å se for meg tankeeksperimentet *'Anarki innført på Frogner'* – en relativt rolig og velstående del av verden; her har folk det de trenger av kost og losji, ytterst få (hvis noen) behøver å stjele eller rane for å få bli mette eller varme. Nå må det sikkert nevnes at det finnes handlinger som sees på som kriminelle, som jo ikke har noe med mat og varme å gjøre, men heller handler om følelser som sjalusi og sinne. Påstanden vil her være at disse handlingene vil bli begått uavhengig av om det finnes et lovverk som fraråder dem å gjøre det. Selvfølgelig er det nærliggende å anta at straff ikke vil ha særlige allmennpreventiv effekt i forhold til affekthandlinger. Likevel, kan straffetrusselen virke vanedannende, og skape hva Andenæs (2004) kaller *'vanemessig lovlydighet'* (ibid., s85). Tar vi dette i betraktning, vil påstanden om at en adferd som er straffebelagt kan være med på å påvirke individene moralsk i samme retning (Andenæs 1990, s63), være en samfunnsmessig gode – så lenge lovene ikke er, for eksempel, å forby homofili eller kvinnelig stemmerett.

Likevel, hvem tror virkelig, at i dét moren skjønner at det ikke lenger vil komme noe politi på døren og spørre hvor sønnen hennes er, retter haglen mot hodet hans og trykker av. Tesen er: det er ikke (hovedsakelig) fordi det står i loven at vi ikke skal behandle hverandre dårlig vi ikke gjør det, det er fordi vi stort sett skjønner at det ikke er klokt å skyte sønnen vår i skallen. Det kommer ikke noe godt ut av det. Hvis vi er relativt lykkelige, og har det vi trenger, er det liten grunn til å stjele eller rane. Har vi lyst til å ruse oss på adrenalin, finnes det utallige bedre måter å gjøre det på. Hva med mannen som oppdager kona i sengen med en annen mann? Hvor mye av hans kognitive kapasitet går til å tenke på hvor mange år i fengselet han får hvis han tar livet av de utroe. Hvor mye bryr han seg om de norske lover? Hvor mye brydde vår egen masseorder seg om lovene og rettsvesenet, rent bortsett fra at han visste at rettsaken ville gi han særdeles god PR. Han var fullt klar over at han kom til å tilbringe mye, hvis ikke resten, av livet sitt i fengsel – men gjorde det likevel.

Det var mannen i gata, som med fare for sitt eget liv satte seg i båten og dro ut i kuleregnet for å redde barn og unge de ikke kjente. Politiet gjorde ikke annet enn å sette håndjern og ta bilder av en overgivende drapsmann. Og som den avtroppende PST sjefen Janne Kristiansen

sa (Dagbladet 2011), ikke engang STASI vil kunne stoppe mennesker som til de grader bestemmer seg for at deres sak er verdt noens andre liv. Hvem som helst av oss har i teorien mulighet til å begå slike forferdelige handlinger, det eneste vi kan håpe på er at våre medmennesker tar godt nok vare på oss til at vi ikke gjør det. Med andre ord, hadde det ikke noe å si om Grubbegata var dårlig sikret – hvis den ikke var det hadde han nok bare valgt et annet mål. Hvis man skal følge en slik logikk, så må vi stenge alle gater og fotfølge alle innbyggere – og et slikt samfunn er det vel ingen som vil ha. Vi vil vel heller ha et samfunn hvor denne ensomme mannen ble sett og elsket, slik at han ikke ble nødt til å kringkaste seg på bekostning av mange unge liv. Strengt tatt, om enn banalt; ingen politi, ingen sikkerhetsmålinger kan stoppe så dedikerte uslinger – bare et bedre samfunn.

Flytter vi tankeeksperimentet til en annen del av verden, hvor miljøets innbyggere ikke sitter så fint i det som de gjør på Oslos vestkant, ville nok visse scenarioer utspilt seg litt annerledes. Her kunne man kanskje tenkt at det er lettere å komme seg unna med et tyveri, hvis det ikke var noe politi i nærheten for å stoppe en. Så da må vel målet være å skape et samfunn hvor flere og flere har det de trenger. Muligens og forhåpentligvis, som beskrevet av den gamle franske anarkisten Élisée Reclus, et samfunn av «(...) brothers, each of whom contributes his share, living harmoniously, not because of a legal system which severely punishes those who disobey, but because of the force of interpersonal relations, the inevitable force of natural laws.» (Reclus sitert i Borovy 1989, s3). Altså krølle, hive og brenne den sosiale kontrakten til Hobbes og Locke (Douzinas 2000), og krysse fingrene for at det finnes andre insentiver til å gjøre godt, enn frykten for å bli tatt hvis man gjør det motsatte.

Når vi vet at de menneskene som er så avhengige av heroin, er så bundne til dette stoffet at de kaller skuddene 'å friskmelde seg', er det kanskje på tide å gi dem deres medisiner – så kan vi håpe at de slipper å rane og stjele fra andre medmennesker for å få tak i det de virkelig trenger. Hvis vi ikke ennå kan brenne denne kontrakten, så må det være hensiktsmessig å peke på punkter som gjør at kontrakten mister sin validitet. Slike spørsmål har blitt stilt av kriminologer (Christie & Bruun 2004) i lange perioder – men forbudet har i senere tid også blitt stilt mot veggen i mer 'respektable' sirkler, nå nylig av Thorvald Stoltenberg og Kofi Annans *Global Commission on Drug Policy* (Nrk 2011). At staten ikke skal

fortelle meg hvilket stoff jeg har lyst til å putte i meg, hører hjemme i en anarkistisk tankegang. Men nå er det også andre som nå lurer på om det er tryggere og forsvarligere å gjøre narkotika lovlig, og om vi har råd til å la strafferetten være med på å bestemme over de livene som trenger annen hjelp enn bot og borttauing.

Temaene i overnevnte avsnitt medfører flere spørsmål, enn de i det hele tatt klarte å nærme seg noe som kunne ligne på ferdige svar. «And in this sense, we arrive at an anarchic criminology only as we continue to stumble toward it.» (Ferrell 1995, s91).

Gjenopprettende rettferdighet – RJ

Under et intervju på NRK i 1974 ble Jens Bjørneboe spurt om sine tanker rundt anarkismen. Tankene, og svaret var at vi måtte slå ut «(...) vindene i hele systemet. Må ta politikken fra politikere, og juristene ut av rettsvesenet. Få inn kloke og alminnelige mennesker isteden.» (Nrk Arkiv 1976). Selv om han nok hentet inspirasjon annetsteds, kan det være at Christie (1977) også så dette intervjuet, og senere med sin artikkel om konflikt som eiendom la fundamentet for Restorative Justice (heretter RJ) og dens datter konfliktråd. Anarkisten Bjørneboe, ville nok vært positivt overrasket over opprettelsen av disse retningene: Strømninger hvor en forsøker å unngå at de alminnelige menneskers søken etter rettferdighet skaper en avhengighet «(...) on the State (i.e. legal solutions) for problem solving. Law-focused solutions are the very antithesis of community problem solving.» (Williams & Arrigo, s237). Og på samme måte som det er lettere å sende penger til hjelpeorganisasjoner enn å faktisk gjøre noe selv, vil det også være vanskelig (eller ulovlig) å samarbeide om å løse konflikter når en 'enkel' statsløsning er tvingende og lett tilgjengelig. Behovet for å stole på hverandre, blir også mindre nødvendig, til og med overflødig – når rett og galt blir noe vi overlater til profesjonelle. Profesjonelle tyver, ville nok Christie (1977) lagt til; som et ekko av Proudhons «Property is theft.» (Ferrell 2001, s136). Konfliktene, disse potensielt farlige eller skjebnesvangre situasjonene, blir rettsvesenet eiendom:

«Jurister er særlig flinke til å stjele konflikter. Dette er de trent opp til. De er trent opp til å forebygge og løse konflikter. De er sosialisert inn i en delkultur med overraskende høy

enighet i tolkning av normer, og i vurdering av hvilke type informasjon som kan aksepteres som relevant i hver enkelt sak.» (Christie 1977, s117).

RJ's prinsipper, som beskrevet av Howard Zehr og andre (Ruth-Heffelbower 2011) har blitt forsøkt å oppsummeres i fire punkter: kriminalitet er en overtredelse av mennesker og relasjoner; rettferdighet burde identifisere behov og «(...) make things right» (ibid.); rettferdighet handler om å skape dialog og enighet, i en setting hvor ofre og overtridere får sentrale roller; man nærmer seg rettferdighet når ansvar er antatt, «(...) needs met and healing encouraged.» (ibid.). Viktig, og bemerkelsesverdig er utelatelsen av loven – hvilket tvinger oss til å innse at når «(...) people are harmed by the acts of others, whether or not some law was violated does not make much difference to the victim.» (ibid.). Hvor en gjenopprettende rettferdighet unngår å fokusere på skyld og straff, men heller de skadede forholdene (DeKeseredy & Perry 2006, s83) – de situasjonene man ønsker å unngå i fremtiden – og med dette skape et forum for å lege skadene. Eller sagt med Braithwaites ord: «(...) [I]f crime is about harm then justice should be about healing.» (ibid. s84). Hvilket har vist seg som en mer krevende oppgave enn å straffe avvik, som i og for seg er en enkel oppgave hvis man først har lokalisert skylden. Og hvis lovbruddet er 'alvorlig'; en pinefull straff.

Nå skal det sies at visse handlinger, ytterst få og grusomme handlinger krever at overtrederen blir utsatt for et strukturert miljø, uten at det betyr fengsel. Det fører ikke til at RJ skal ekskluderes fra prosessen, men det betyr heller ikke at man skal med en gang tilgi og håpe at ugjerningen ikke gjentas. Med andre ord finnes det noe i mellom, en mellomting mellom å kaste folk inn i fengsel og fritt la dem repetere den uønskede handlingen. For når en forbryter seg, er det offeret i alle sine former, og ikke staten og rettsvesenet, som lider, så «(...) instead of the offender owing a 'debt to society' which must be expunged by experiencing some form of state-imposed punishment, the offender owes a specific debt to the victim which can only be repaid by making good the damage cause.» (Zehr sitert i Dussich & Schellenberg 2010, s1). Rent bortsett fra en uønsket hevnfølelse og en falsk trygghet, hjelper det sjelden offeret noe at forbryteren pines i innesperring. Det blir for lett både for rettsvesenet og den skyldige – vanskelighetene oppstår i det man skal søke tilgivelse, hjelpe til med helbredelsen og å komme seg videre.

Når medlemmer av Navahonasjonen forsøker å forstå hvorfor visse mennesker gjør skade på andre, sier de at handleren handler som «(...) he [sic] has no relatives.» (Sullivan & Tifft 2006, s1). Personen har blitt så frakoblet verden rundt seg, at uakseptable handlinger er ikke lenger utenkelige. For å bøte på situasjonen, samles slektninger og pårørende for både overtreder og offer, i et forsøk på å hjelpe sine familiemedlemmer å igjen knytte seg inn i samfunnet de lever i – «(...) or, as happens in the case of some, become connected to that community for the very first time.» (ibid.). Målet er at de ansvarlige for skaden skal erkjenne ovenfor fellesskapet og livene de forbrøt seg mot hva de gjorde, i et håp om at de kan være med på å gjøre ting rett. I visse situasjoner vil det være nærmest umulig å lege alle sår, og en må nøye seg med å komme seg videre, med en aksept for det som har skjedd.

En slik etikk er nok fremmed for oss som lever i et løst samfunn, hvis fellesskap kokes ned til nasjon, trossamfunn, og noen ganger tilhørighet til et fotballag, hvor de «(...) fleste lever i sosiale system hvor de i mindre grad enn deres forfedre kjenner dem de møter, og er varig avhengig av dem» (Christie 1982a, s31). Selv om mange blant oss har en familie, og et nabolag – er det vanskelig å forestille seg, som Navahoene gjør; at «(...) if a wrong is not righted in ways that take into account the needs of those who have been affected, the community will eat away at itself.» (Sullivan & Tifft 2006, s2). Med andre ord husker denne urbefolkningen fortsatt hvordan alle medlemmer i et fellesskap lider, hvis bare én lider. Ansvar er ikke bare på overtrederen, siden alle på en eller annen måte er medskyldige, enten det er skapt gjennom aktivitet eller passivitet. Nå er det lett å komme med faktapåstanden om at vi ikke lever i slike fellesskap lenger. Nå finnes det sterke krefter som gjør oss fremmede for hverandre, hvor slektninger er bundet opp mot et lite knippe mennesker, hvilket Christie (1982a) foreslo øker sjansen for misforståelser og ugjæringer mot våre medmennesker. «For å si det litt gammelmodig, så er kriminaliteten et resultat av samfunnsordningen.» (ibid. s31).

Hvis og når mange opplever de same pinslene, er det nok ikke personlige egenskaper som skaper disse skjebnene, men heller sosiale og strukturelle problemer, en hverdagslig kjensgjerning for en kriminolog. Derfor, som medlemmer av et samfunn, en verden, burde det være mulig å forestille seg en støtte til dem som er skadelidende selv når det ikke finnes noen personlige overgripere vi kan ofre på tinghusenes symbolske bål. Med andre ord kan RJ

også være med på å finne løsninger på problemer hvor man gjerningspersonen ikke finnes – hvor heller hele selskaper, nasjoner og kulturer har 'skylda'. Slik støtte kan komme i form av medisinsk, økonomisk og rettslig hjelp, men «(...) it also might come in the form of challenge to the structural inequalities in our communities that prevent us from attending to the needs of those harmed in the way they expressed them.» (Sullivan & Tifft 2006, s2-3). Og kanskje, for å gå videre, som den grønne kriminologien har gjort, kan vi se for oss et forsvar av de livene som ikke kan uttrykke sine behov så vi forstår dem; de ikke-menneskelige livene.

I motsetning til en vanlig rettsak, hvor det ofte fokuseres på hvem som har skylden og på hvilken måte overtrederen skal straffes, forsøker RJ å spørre i hvilke sosiale situasjoner skadene oppstår. Et eksempel kan være menns vold mot kvinner. I stedet for å føle seg tilfreds med å dømme mannen til en tid i fengsel, burde det være hensiktsmessig å forstå og unngå at et menneske blir et annets objekt. Slik vil det også være ved mishandling av de ikke-menneskelige livene, som ikke får det bedre ved at mishandleren straffes. Et annet eksempel kan være en ung gutt som raner og slår en eldre mann i bakken, der rettsvesenet ser på det som en suksess hvis de får stilt gutten til retten, ville RJ ikke vært fornøyd med at litt senere ville disse personene vært tilbake i nabolaget, «(...) that are without resources to meet their respective needs» (ibid. s6). Et siste eksempel kan være å se litt bort ifra spesifikke selskapers dumping i naturen, og heller se mer på lønnsomheten fra et økonomisk ståsted. RJ er et form for opprør, fordi det

«(...) demands that we explore how the groups or nation-states involved are able to deny their responsibilities for such atrocities or, if they do acknowledge them, can go on without making things right, without reparation of a nature that supports those harmed recover their dignity and cultural autonomy.» (ibid.).

Fokuset er med andre ord ikke bare på det som skjer etter lovbruddet, men også på å skape forhold som hindrer og forebygger (gjørne før, men også etter) skader fra å skje i det hele tatt. Vanskelige håp, men for å få et perspektiv fra et annet straffeområde, viser to studier mellom 70-80 % mindre tilbakefall hos seksualforbrytere som deltok på COSA – et «(...) community-based restorative justice initiative that assists high-risk sex offenders who are released from prison with their reentry into the community (...)» (Dussich & Schellenberg 2010, s30-36) – enn dem som ikke gjorde det. Å møte en overgriper i sitt fellesskap vil nok

for mange være langt utenfor ens komfortsone, desto viktigere er det kanskje at disse møtene finner sted, da helst i organiserte former – slik at begge parter får en mulighet til å forstå hverandre, og hvorfor situasjonen ble som den ble. En delvis enighet med en slik fremgangsmåte kan jeg finne i Finstads (1988) 'Sedelighetsforbrytere ut av fengslene: Prinsipper for en realistisk utopi'. Her blir det lansert et forslag om å fjerne foreningen av felle dom og soning i fengsel, hovedsakelig fordi fengselet har mest negative virkninger – «(...) dagens system ødelegger både for ofre og gjerningsmenn.» (ibid., s14). Selv om Finstad ønsker seg et statlig, offentlig rituell organ for skyldavsigelse, undres det om at dersom maktspråket vedrørende fengsel fjernes, vil det åpnes for mer dialog og mer erkjennelse av hva som har skjedd. Finstad foreslår videre at hovedaktørene i retten kan være andre enn jurister – det være seg psykologer, leger eller kvinner som jobber på kritesentrene. (ibid., s27). Slik jeg tolker det, er ønsket at man kan, på en eller annen måte enn slik det blir gjort med fengselsstraff, «(...) ensure that other members of the community will be less likely to suffer as they have.» (Sullivan & Tifft 2006, s1). En målsetning som burde være i alles interesse.

Nå skal man være forsiktig med at påstå at den ortodokse strafferetten ikke har nærmet seg de samme målsetningene beskrevet ovenfor. Likevel, som Christie (1997) påpeker, vil konflikter som kommer innfor rettsvesenets maktbaserte institusjoner bli preget av en diskriminering mellom hva som er verdt dens oppmerksomhet; hva som har 'juridisk relevans' (ibid. s117). RJ forsøker å skille seg fra dette, ved en «(...) vision of social life that sees the pain and suffering of all as worthy of the community's attention.» (Sullivan & Tifft 2006, s5). Dette kan også sees på som et forsøk på å erstatte hevnhungeren som unektelig står sentralt i en rettsak, hvor den tiltalte skal bøte for sine synder ved å bli utsatt for pinning. Representanter for rettsvesenet ville nok påstå at de også skaper rehabilitering og «(...) peace between parties, but this is often an unfounded claim.» (Christie 2007, s374). En grunnløs påstand, påpeker Christie i sin erindring av de kraftige straffereaksjonene etter krigen.

«Observing everyday penal processes, I see the same: long rows of mostly poor and deprived people on their way into prison; the same persons, only more deprived and damaged, on their way out again. If punishment were to have any meaning in the creation of peace, there should be an orchestra outside all exits from prisons. Out they should come, all those who

had purged their sins, and great ceremonies should have been arranged in their honor to celebrate their homecoming.» (ibid.).

Det man kan spørre seg når man blir stilt ovenfor RJ er, når mistet det menneskelige samfunnet sin fellesskapsfølelse? Når mistet vi denne urfolkskompetansen til å hjelpe våre medmennesker, til å være slektninger – sannsynligvis en gang før opprettelsen av politi og psykologi, og andre hjelpebjørnetjenester. For en liten stund tilbake, så var det en dokumentarserie på NRK; *Meet the natives* (Channel4 2007), eller *Møt dei innfødde* som det heter på nynorsk. Serien handlet om en urbefolkningsstamme fra Vanuatu i Sør-Stillehavet som kom til England for å møte Prins Philip, som de ser på som en gud. Kulturkollisjoner er alltid underholdende, men det som bet seg mest fast var deres forundring over å finne uteliggere i de 'siviliserte' gatene. De hadde vanskelig for å forstå hvorfor noen lå ute og frøs når det var så mange varme hus et lite myntkast unna. Trenger de ikke vår hjelp? Jo, det er det klart de gjør, men sånn gjør man bare ikke. Jeg lurte på hvor mange ganger til de måtte gå forbi en hjemløs, før de sluttet å tenke på den måten. Med tanke på livets tilpasningsdyktighet, er jeg redd det ikke trengs mange gangene.

Dessverre er det nok sånn at mennesker ser kun på problemer seriøst, hvis det er en sjanse for at de kan gjøre noe med dem. Så, hvis jeg har lyst til å skape fred på jord og frigjøre alt liv fra dominans og domestisering, er det store muligheter for at jeg i løpet av kynismens aldring vil gi opp. Dessuten, uten at jeg er av den oppfatningen; hvis man har en regjering, stat eller myndighet er det lett å overlate ansvaret til dem. Uten å være for sikker, så handler jo politikk hovedsakelig om å velge representanter for oss selv, og borgerne blir derfor bundet til å støtte seg på kompetansen til de 'profesjonelle'. Selv om de kanskje ikke er videre interessert, så skulle man tro at de i hvert fall har større mulighet til å gjøre noe med urettferdighetene, hvilket kan gjøre befolkningen lettere sosialt paralyisert. Og på samme måte som å sende 100 NOK til barna i Afrika, går katolikkene i messen hver søndag. Det er kanskje lettere å legge sin tro i andre, så de kan tro for oss – så slipper man å gå i kirken hver eneste dag?

Avskaffelse

I en privat samtale med Vincenzo Ruggiero skal Christie ha uttalt at han ikke liker begrepet Restorative Justice:

«Restore what? The pre-existing situation? Why? We have to go beyond. We have to build new and better relationships, not restore the previous ones. Moreover, restorative justice precisely designates victims and offenders, namely it imposes labels. I would use the word participants, or complainants, disputants. But above all, restorative justice must get rid of the penal system which still looms in the background.» (Ruggiero 2010. s174).

«Abolitionism has been described as a flag under which ships of varying sizes sail carrying varying quantities of explosives.» (ibid. s1). Hvorvidt den er ledsaget av eksplosiver eller ikke, forsøker abolisjonismen å påvise hvordan det strafferettslige system er et problem i seg selv; hvor den eneste løsningen er – som den var hos abolisjonistene som kjempet for frigjøringen av slavene – total nedleggelse (ibid.). En retning som Cohen (1988), for en del år siden, hevdet er den eneste retningen innenfor kriminologien som har kommet nær en disiplinær revolusjon (ibid. s8). I likhet med Cohen (ibid. s10), hevder Lanier & Henry (2010) at Christie er en abolisjonist (uavhengig om Christie selv var enig i dette) – hvor sistnevnte også mener at bevegelsen har sitt opphav i norsk kriminologi, spesielt i form av Mathiesen og Christies verker (ibid. s372). I likhet med RJs prinsipper, forsøker abolisjonismen å erstatte fengsel med «(...) community controls and community treatment that attempt to deal with crime as an outcome of relationship issues.» (ibid.). Som enda et fellestrekk med RJ vil abolisjonismen hevde at straff, og da spesielt fengselsstraff, aldri er rettferdiggjort – og går også et skritt videre og påpeker hvordan fengsel kan sees på som «(...) inhumane mechanism used mainly for controlling the least-productive members of the labor force.» (ibid.). Kort sagt, handler fengselsstraff om å behandle medborgere på måter som helt klart ville vært moralsk uakseptabelt hvis det var snakk om 'lovlydige' innbyggere – eller hvis det var noen andre enn rettsvesenet som begikk denne kidnappingen.

Siden merkelappen 'kriminalitet' er heftet ved mange forskjellige problemer, som egentlig burde møtes med ymse forebyggende tiltak, vil en abolisjonist sammenligne bruken av straff på alle sammen med å «(...) treating all kinds of illness with leeches.» (Ruggiero 2010, s176). Med andre ord; hvis det finnes 1000 mennesker som soner i et fengsel, er det tusen forskjellige grunner til det. Likevel får de samme behandling; frihetsberøvelse. Hvis vi snakker

om fengsel som straff – hvor lett er det å forestille seg et helsevesen som gir alle de syke den samme pillen? En altfor enkel måte å angripe problemet; hvilket bare det å fjerne fengslene nok også vil bli anklaget for å være. Konkret abolisjon er en prosess og en akselerasjon som nødvendigvis må foregå i flere steg og former. Få vil være med på tanken om å i morgen åpne alle dørene til fengslene. Selv om jeg nok ville vært med på tanken og utføringen, er det nok også avhengig av en konstant flyt av informasjon og reduksjon i straffesanksjoner – før man kan komme til et klimatisk punkt hvor institusjonene i seg selv blir sett på som overflødige og forkastelige. Noen fengsler, påpeker Mathiesen (sitert i Ruggiero 2010), kan beholdes – «(...) 'for historical reasons, under the authority of the Chief Inspector of Ancient Monuments and Historic Buildings'». (ibid. s181). Alt for radikalt og alt for utopisk, er det lett å si – men å avvise det på bakgrunn av slike kjensgjerninger blir for lett, og man kan stå i fare for å undervurdere abolisjonismens frigjørende potensialer. Potensialer som Hulsman (1991) mener kan være med på å motvirke

«(...) the tendency (...) of criminal justice to considerably limit the creativity of those people working within these systems. As the infrastructure of criminal justice develops, people working within the system find it more and more difficult to think imaginatively about the problematic situations seen by others in the outside world, because they are increasingly engaged in finding solutions to the internal concrete problems they encounter.» (ibid., s693).

Selvfølgelig vil spørsmålet om hva man skal gjøre istedenfor å straffe, nå dukke opp – en begjæring potensielle abolisjonister nødvendigvis må ta tak i. Hvem skal stoppe morderne hvis vi ikke har et fengsel? Hvor skal vi gjøre av Breivik hvis vi ikke kan børste ham under det strafferettslige teppet? Før man begynner å nærme oss forslag til alternativer, burde det belyses at der man forsøker å annonsere problemer ved grusomheten og syndighetene ved kriminalitet; vil «(...) the criminal law and the criminal justice system [be] example of just such cruelty and depravity.» (ibid. s157). Ikke bare fordi de prøver å løse problemene på en halvbakt måte, men også fordi de skaper ytterligere pine ved å sperre inne og tvinge våre medmennesker til ensomhet. Skal vi forsøke å redusere og begrense pinen (Christie 1982b) før den kommer så langt, blir vi nødt til å se på forholdene oss mennesker i mellom. Båndene som i dagens samfunn nok blir løsere og løsere, må nødvendigvis bli tettere (Christie 1982a), hvis vi igjen skal ha muligheten til å passe på hverandre, gi hverandre oppmerksomhet og utføre denne litt mindre hierarkiske 'primærkontrollen'. Uten å hevde at primærkontroll er

en utelukkende god mekanisme, vil den skille seg fra sekundærkontrollen på samme måte det uskrevne skiller seg fra det skrevne. De uskrevne lover, kan man si, er et uttrykk for «(...) a biological instinct found in all social animals. It relates to patterns of behavior necessary to the continuance of society. Human beings do not obey such law for fear of retaliation, but simply because they recognize its validity for the collective good.» (Ruggiero 2010, s161). Denne formen for kollektiv rettferdighet, lanserer Kropotkin, finnes nok mer eller mindre i alle selskapelige dyr (ibid. s159).

Og dette er kanskje den reneste av alle de anarkistiske forestillinger, nemlig at et bedre sosialt liv oppstår først når et samfunn utvikler «(...) social feelings and, particularly, a collective sense of justice that grows until it becomes a habit.» (ibid.). At denne vanen hele tiden kan forandre seg, burde være klart, men da burde det også være edruelig å være med på tankegangen om at en anarkistisk tankegang også har en dyp moralsk tilbøyelighet og forkjærlighet for rettferdighet. For, som nevnt tidligere, søker ikke anarkismen seg mot et uordnet kaos hvor gatene er fulle av blod, men 'bare' frigjøringen fra statens skrevne lover, jurister og dommere, rettssaler og fengsler. «Liberty, equality, and practical human sympathy are the only effectual barriers we can oppose to the anti-social instincts of certain among us.» (Kropotkin sitert i Ruggiero 2010, s162). Hvilket naturligvis bringer meg tilbake til hva vi skal gjøre med dem som har begått grusomme handlinger, hvis vi ikke lenger kan sette dem i fengsel. Abolisjonisme handler ikke nødvendigvis om vi trenger sosial kontroll, det er det nok ikke så urimelig å hevde at vi trenger, spørsmålet handler vel heller om hva slags sosial kontroll – Christie (1982a) har kommet med noen forslag, nå nylig har også FN begynt å vurdere alternativer til fengsel (UN 2007).

Likevel, skal jeg kort forsøke å snuble meg mot mitt eget. Som nevnt tidligere finnes det en mellomting mellom det å slippe løs og holde i bur, og det er kanskje her vi kan finne noe som kan ligne på en løsning. Vår egen massekiller, hvis han en gang slipper ut, må nok ligge i dette mellomstadiet. Forskjellen mellom abolisjonisme og konservativ strafferett i dette eksempelet, vil være at han slipper ut heller tidligere enn sent – hvor målet hos begge jo må være at han 'skjerper' seg. Først, hvis det er sånn at denne ensomme mannen er så redd for islam som han skal ha det til, burde jo et delmål være at han skal møte alminnelige muslimer (i samme ånd som antirasistisk senter arrangerte te-besøk (TV2 2011)) – i et håp om at han ser at veldig få muslimer er som de han har sett i ekstremistvideoer på internett. Videre, hvis

han så ser og tar til seg feiltagelsen og usselheten ved sine handlinger, og unngår 'selvterminering', som han kaller det (Aftenposten 2012b) – må jo målet være at han skal gi tilbake til samfunnet, og være med på å unngå at noe slikt skjer igjen. Litt banalt sagt kan han jo reise rundt på ungdomsskoler, på samme måte som yrkeskriminelle og kjederøykere gjør det. For å informere og holde foredrag om hvor smertelig og farlig det kan være å hate og skylde på de andre – og på denne måten hjelpe til, slik at vi unngår at andre går i samme fallgruven som han selv. En slik løsning vil jo fordre at han av sin egen frie vilje angrer, og vil forsøke å gjøre opp for seg, så langt det lar seg gjøre. Som sagt finnes det en mellomting, og det er kanskje lurt at dette gjøres under strukturerte forhold.

«This is only possible if we free ourselves from the idea that the extremely diverse situations which are criminal is able have something in common. We have to redefine each problem field independently of the definitions of criminal justice (and of criminology insofar as it is part of criminal justice). Only then does it become possible to recognize and to encourage (elements of) alternative practices and get rid of measures legitimized as punishment, which are necessarily and blatantly unjust.» (Hulsman 1991, s709).

Til slutt, og som en avslutning på denne delen av oppgaven, skiller abolisjonisme seg ut ved at den ikke «(...) address the powerful with 'pleas to be nice', because such pleas would give them a clear monopoly over the power to pardon.» (Ruggiero 2010, s208). Det handler ikke lenger bare om en hentydning til å gjøre sekundærkontrollen snillere og mer human, men om å dempe den ned til det minimale.

Kan sult forsvares?

I sin Mellomfagsoppgave i Kriminologi fra 1981 stiller Arnhild Taksdal det megetsigende spørsmålet: *er sult vold?* Basert på en innarbeidet forståelse av vold, med spesifikke og aktørorienterte gjerninger som voldtekter og barnemishandling, blir man nødt til å svare nei – siden det ikke er noen som direkte legger en hånd på den sultende. Velger man derimot å uavhengig svare med et totalt ja, vil den logiske konsekvensen være at død som et resultat av sult vil kunne defineres som et drap. Flytter man seg til et tankeeksperiment i fengselet, hvor de innsatte straffes ved at de får servert svært lite mat – er det snakk om en av de mest alvorlige formene for vold, nemlig tortur. Allerede blir det kanskje lettere å svare ja på Taksdals spørsmål. Forskjellen mellom sult i problemfylte miljøer, og en tenkt torturpraksis i et fengsel, er at de befinner seg i forskjellige systemer. Oppbygningen er den samme; får man ikke mat, sulter man – og det er nok en pinsom begivenhet, uavhengig om det blir definert som vold eller ikke.

Dagens globale orden består ikke bare av problemer med 'romfolkets tigging' og 'snylting på NAV', men inneholder også en grov fattigdom hvor tusenvis av mennesker betaler med livet – fordi det er det eneste de har råd til – i dag, og hver eneste dag. Ser jeg på jorden under ett, blir jeg slått av det umåtelige gapet mellom dem som har, og dem som til en hver tid lever uten. Hvis rettferdighet skal ha noen annen betydning enn ordet, er det ikke rett at jeg og andre nordmenn og nordkvinne har en levetid på nærmere 100 år (NRK 2008), og en GDP per capita som snart begynner å nærme seg \$100.000 – samtidig som min fjerne nabo i Nigeria har \$1000 GDP per capita, og en gjennomsnittlig levealder på 47 år (De Schutter & Tinnevelt 2011, s15). Uten at det eksisterer et håp om her å kunne formulere prinsipper og retningslinjer for global rettferdighet med stor nøyaktighet, burde det være måteholdent å si at en rettferdig verden ikke ville inneholdt så store forskjeller.

Altså, tar vi et steg tilbake fra den tradisjonelle og fascinerende oppfattelsen av vold vi kjenner gjennom film og media; utført av en klar identifiserbar agent – kan det kanskje hjelpe oss til å ane en type vold som antagelig og beklagelig er uunnværlig for å opprettholde en jevn funksjon av de økonomiske og politiske rammer: den strukturelle volden. Strukturell vold har blitt definert, av begrepet far Johan Galtung (Roberts 2008, s18), som en type vold

hvor menneskers liv og utvikling blir hindret av en tvingende tilstedeværende mental og kroppslig hindring – hvor muligheten til å virkeliggjøre sine potensialer er svekket av en «(...) unintentional violence caused by systems.» (ibid.). Når en mor slår i hjel sin datter, vil de fleste være enige i at det har blitt begått vold – når et jentebarn, samtidig, sulter i hjel på andre siden av verden, vil få være enige at hun har blitt myrdet. Strukturell vold er settinger

«(...) within which individuals may do enormous amounts of harm to other human beings without even intending to do so, just performing their regular duties as a job defined in the structure (...) Structural violence [is] unintended harm done to human beings (...) as a process, working slowly as the way misery in general, and hunger in particular, erode and finally kill human beings.» (Galtung 1984, s12).

Andre begrepsforklaringen på denne typen vold, kan være «(...) the social machinery of oppression.» (Roberts 2009, s20) – og selv om Galtung fokuserer her på mennesker, kan det samme gjelde natur og de andre ikke-menneskelige livene, hvis vi bytter ut ordet mennesker med liv. Nå skal jeg ikke bli anklaget for å si at det er menneskets oppgave å gå ut i naturen og sørge for at alle levende vesener får tilstrekkelig med mat – selv om det er mange som gir solsikkefrø til fuglene om vinteren. Poenget er at når en mann slår sin kone, barn og hund, ville de fleste være enige om at han forretter vold. Men når ti millioner ektemenn holder ti millioner kvinnelige ektefeller undertrykt og uvitende – eller matindustrien piner og plager i forskjellige torturkamre – kan vi snakke om strukturell vold. Systemer som ved første øyekast kan virke som nødvendige og næringsrike, kan ved nærmere studering åpenbare seg som (uintensjonelle) moralske forkasteligheter. Som en følge av dette øyekasts moralske fattigdom er faren stor for at urettferdigheter blir usynlige, hvis opprettholdelsen av strukturene er «(...) legitimised by the prevailing political or social norms, or sanctified by religious belief.» (ibid.).

Går vi tilbake til Olaussons resonnering, burde det være mulig å anta at teorien om enighetskategorier i dag bare vil definere visse typer overgrep som vold og drap, samtidig som man overser uheldigheter og dødsfall som følge av meget andre former for marginalisering og uaktsomhet. Legger vi denne oppfordringen til side, vil restaurantansatte som dør av røykforgiftning (Stanbury et. Al. 2008) – og bilprodusenter som avstår fra å trekke tilbake defekte biler, siden dødsulykker vil koste dem mindre enn tilbakekalling (Box 1983, s9) – fortjene den samme oppmerksomheten som et drap gjort i affekt. Tydeligere sagt; på

samme tid som det bokføres ett mord innenfor strafferetten, «(...) six workers have died, 'just trying to make a living'.» (ibid. s26). Med en slik forståelse er det ikke lenger tilfredsstillende å tolke kriminalitet, skade og vold ut i fra et avvik eller en svakhet fra et råttent eple. Det er tønna vi ligger i som er opphavet til denne råtteneheten.

Kriminalitet finnes ikke. «Acts are not, they become – their meanings are created through a complex interplay between cultural heritage, power relations within the social system, and various, often conflicting, interests among the directly involved parties.» (Christie 2007, s375). Så, hvis kriminalitet finnes et sted, så er det innenfor strafferetten og folks oppfatning av ordet. Og på samme måte som gud, og verdien på penger, består kriminaliteten av en slags virtuell virkelighet som er avhengig at vi tror på den, for å unngå at den skal forsvinne. Da Nietzsche forkynte at gud er død, sa han ikke også samtidig at statens guder, og deres lover og regler, også er døde?

Skadeologi?

Under en konferanse for studier av avvik og sosial kontroll fremkom og utviklet det seg en diskusjon mellom de formelle møtene – nemlig «(...) what is the theoretical rationale and political utility of retaining a commitment to the analysis of crime, (criminal) law and the criminal justice system?» (Hillyard et. Al. 2004, s1). Under disse drøftelsene, som senere har blitt til boken *Beyond criminology – taking harm seriously* (ibid.), vokste det frem et alternativt fokus rundt begrepet skade. En slik tankegang er ikke ny, og de står ikke alene; blant annet Cohen (1988) setter spørsmålsteget om kriminologien «(...) should be confined to conventional legal definitions of crime or shifted to include all forms of socially injurious conduct.» (ibid. s6). Boken til Hillyard (et. al. 2004) forsøker å gå dette spørsmålet i sømmene, og argumenterer for at alle former for skade må betraktes og analyseres sammen: «Otherwise a very distorted view of the world will be produced.» (ibid. s2). Som gjentatt flere ganger i løpet av denne teksten, handler det ikke om at visse handlinger, som definert av straffeloven – eller at en kritisk kriminologisk studie av disse – er ubetydningsfulle. Men, derimot, at de kan være med på å opprettholde og videreføre denne troen på at forskjellige former for skader og uheldigheter kan løses tilfredsstillende ved at de

kriminaliseres; så det er tydelig hvem som har skylden. Og kanskje enda mer fundamentalt, «(...) it leads to a neglect of much more damaging and dangerous forms of harm (...)» (ibid.) i kjølvannet av dette sosiale vraket som kan kalles neoliberal globalisering. (ibid. s3).

Zizek (2011) illustrerer hvordan en slik uverdigg skyldpåleggelse fjerner alle håp om at oljelekkasjen utenfor Louisiana i 2010 kunne føre til et rom for diskusjon vedrørende vårt uhemmede brennstoff-forbruk. Over en lengre periode var verden vitne til et hull på havbunnen som spydde tonnevis med rå olje – ikke mye ulikt et toalett «(...) gone mad, unstoppable throwing shit back up onto the surface.» (Ibid., s422) Søken etter den skyldige parten som skal være ansvarlig for skaden, er godt begravet i vårt legalistiske tankesett – og på samme måte som spørsmål mot selskap som dumper gift i naturen (Aftenposten 2011), vil en slik skyldpåleggelse bomme på de avgjørende fakta, «(...) that is indicative of a much larger problem, a problem for us all, as something which potentially shatters the very fundamentals of our way of life. It is a problem for all of us, and nobody will resolve it for us.» (Zizek 2011, s422). Dumping av avfall skjer ikke fordi det finnes en iboende ondskap hos dem som gjør det – det er rett og slett ikke lønnsomt å gjøre noe annet, fordi det betaler seg kun å tenke profitt. Så vidt jeg vet, kunne skaden i Mexicogolfen skjedd med et hvilket som helst selskap som er ute etter å tjene penger på vårt forbruk. Den virkelige utfordringen blir kanskje vanskelig å se hvis det mangler «(...) the willingness to act beyond the narrow legalistic approach of punishing the culprit.» (ibid.) – nemlig å endre situasjonen så selskaper og enkeltmennesker ikke lenger i er posisjon til å gjøre skade.

Det er alltid en smertefull opplevelse å miste noen man er glad i, uansett hvordan døden kommer. Det vil nok være lettere å akseptere og komme seg videre hvis det var av naturlige og tidlige årsaker, enn av de unngåelige. Også, hvis den du er glad i kjører av veien og dør i en trafikkulykke, og ikke blir myrdet på en øy – er det muligens ingen andre å bebreide, og situasjonen blir kanskje lettere å forsones seg med. Det er tungsindig hvis døden kunne vært unngått – fellesnevneren er at medmennesket er borte. Poenget er, at visse ulykker ikke nødvendigvis er ulykker. «It may have been totally predictable because some piece of machinery had not been maintained or the demand to increase profits meant that the basic safety procedures were ignored.» (Hillyard et. Al. 2004, s269). Selv om det frem til nå har vært tydelig, så må det kanskje understrekes at jeg ikke kommer med påstanden om at

Kripos skal etterforske alle ulykker. Men at et kriminologisk fokus rundt skade, på det globale nivå, kan ha store fordeler fordi «(...) it has the potential to have a much greater degree of ontological reality than is possible with the notion of crime.» (ibid, s272). En strømning som kan være med å snu den gamle kritiske kriminologiske kunnskapen om at kriminalisering har et overveldende fokus på de lavere klassers overtredelser, «(...) while white collar, corporate and state offenders have consistently managed to evade (...)» (ibid.).

Slike spørsmål, om globale konsekvenser for menneskelig handling, setter Hillyard et. Al (2004) på agendaen når de peker på hvordan en faglig tilnærming basert på et konsept om skade kan være mer teoretisk sammensatt og kreativ – og ikke minst mer politisk progressiv, enn et legalistisk og rettssosiologisk fokus. Det vil ikke nødvendigvis bety å fjerne seg fra kriminologien, og opprette en ny 'zemiology' (skadeologi) – men gjøre oss oppmerksomme på og kanskje frigjøre oss fra

«(...) the narrowing shackles of criminal justice. Such a starting point would allow the determination of more novel, imaginative and effective forms of prevention rather than being fixated with redress (...) criminal justice is largely reactive; a social harm approach has real potential to be both proactive and emancipatory.» (ibid. s275).

Likevel, hvis vi antar at neglisjeringen kan økes på grunn av begrenset fokus, vil boken til Hillyard et. al. fokus nødvendigvis også forsømme visse typer skade, siden den velger utelukkende å konsentrere seg om skade som berører mennesker.

Aristoteles hadde slaver, vi spiser kjøtt og ødelegger naturen.

«Most criminologists have analyzed crimes in terms of the penal law – with the exception of researchers in eco-global criminology – without taking into consideration the serious harm done to humans and societies through structural violence perpetrated by nation-states, and by global political and economic systems.» (Ellefsen et. Al. 2012, s43).

Aristoteles og hans intellektuelle brødre er tenkere man blir presentert til på universitetet når man skal lære om moral, tanke og kunnskap – samtidig er det ikke mulig å komme seg

unna faktumet at de hadde slaver. Hvordan kunne mennesker som talte for høye moralske standarder fortsatt dominere og utnytte andre liv? Umoral, urettferdighet og skade kan defineres på forskjellige måter – rent intuitivt vil man tenke på slike uheldige innflytelser i forhold til mennesker. Utfordrer man dette instinktet vil alt liv være mottakelig for skade, og de gamle slaveholderne barbari sviner kanskje litt.

Skadelige bedrifter på dyr og miljø har lenge vært en bekymring for naturvernere og dyreelskere, men har i løpet av de siste tiår også fått sin egen retning innenfor kriminologien – som anerkjenner at naturen og ikke-menneskelige liv fortjener vår oppmerksomhet. Uten å ha vært der under oppstarten, er det nok rimelig å tro at visse konservative kriminologiske stemmer ønsket at deres fag skal handle om mennesker – ikke om dyr og natur. Heldigvis var det noen som kjempet for at også disse formene for liv skal få sine beskyttere. Denne kriminologiske retningen, har som alle nye grener, gjennomgått en rekke definisjonsevolutjoner. For å ikke gå for mye inn på begrepenes forskjellige nyanser og interesseområder, kan vi søke tilflukt hos Beirnes og Souths (2007) definisjon: «(...) [T]he study of those harms against humanity, against the environment (including space) and against non-human animals committed both by powerful institutions (e.g. Governments, transnational corporations, military apparatuses) and also by ordinary people.» (ibid. sXIII). Mange av disse handlingene er enten i en moralsk gråsoner – eller både aksepterte og lovlige (Sollund 2008; Beirne & South 2007).

Jeg kjøper ofte økologisk mat, men har etter hvert innsett at jeg gjør dette fordi jeg har lyst til å være med på dette store prosjektet om å redde verden – det er bare dumt at det koster så mye penger. Hadde selskaper hatt et virkelig ønske om å gjøre noe for miljøet hadde det vært lettere å godta, men det ligger en mistanke om at det handler mer om å skape seg et navn for profittens skyld (Aaltola 2012). Uten å trekke konspirasjonen for langt, kan det tenkes at det var noen kloke hoder som skjønnte at enkelte mennesker har en iboende dårlig samvittighet for elendigheten rundt seg – og bestemte seg derfor for å gi oss muligheten til å kjøpe oss fri fra disse vonde tankene. Redd-regnskogen-plakaten er kanskje mer et plaster på moralen enn noe annet.

Grønn kriminologi setter skader på dyr og miljø under den vitenskapelige lupen – og uansett hvilke begreper man velger å bruke, vil som oftest skader på miljøet ha påvirkning på

dyrene, og matindustriens dyrehold ha innflytelse på miljøet (Sollund 2008). Hvis ti tusen kuer pisser i en elv, vil det ikke være så bra for hverken vannet, eller livene rundt elven. I tillegg, siden vi vet at elver, og resten av miljøet ikke tar hensyn til de menneskeskapte landegrensene og nasjonalstatenes suverenitet, vil miljøspørsmål konsekvent utfordre disse konstruerte paktene. En slik utfordring aner jeg i Nicolay Nylands (2009) doktorgradsavhandling: *Er stater folkerettslig forpliktet til å beskytte miljøet?* Nyland undersøker her den tvetydige dynamikken i folkeretten og dens avkom suverenitetsprinsippet. Folkeretten «(...) er bindende rettsregler som er blitt til i samhandling mellom stater.» (Eskeland 2011, s24). I et intervju (forskning.no 2009) forteller Nyland hvordan avtalen om suverenitetsprinsippet handler tradisjonelt om at den gir «(...) stater en omfattende eksklusiv selvbestemmelsesrett, suverenitet, over miljøet innenfor egne territorier.» (Ibid.). Enklere sagt, betyr denne avtalen at stater får lov til å bestemme over seg selv – hvilket nødvendigvis betyr at ethvert land kan behandle og forvalte sine naturressurser og sitt miljø hvordan de selv ser det hensiktsmessig. Nylands funn gjør oss oppmerksomme på hvordan folkerettens suverenitetsprinsipp kan hjelpe oss til å forstå hvorfor det er en så tilsynelatende mangel på politisk aksjon (Apollon 2012) – siden den ikke tar «(...) tilstrekkelig hensyn til at de globale miljøødeleggelsene er summen av små, tilsynelatende harmløse, nasjonale miljøpåvirkninger (...).» (ibid.). Påvirkninger som naturligvis vil gli inn og ut av de menneskeskapte grensene. Denne kunnskapen kan gjøre at jordsmonnet for den tradisjonelle enigheten om statenes suverene miljøinngrepsfrihet innenfor sine territorier og juridiksjonssfærer må revurderes. I tillegg til at slike nasjonale selvbestemmelsesprinsipper kan brukes som forhandlingskort på klimakonferanser, vil folkerettens iboende motsetninger gi visse stater muligheten til å påvirke andre staters miljø. Nylands tankegang er interessant for denne oppgaven, da den ønsker seg en progressiv endring/tolkning av rettsprinsippene, slik at «(...) prinsippet om suveren selvbestemmelsesrett over eget miljø kan ikke strekkes så langt at stater har rett til å bestemme over andre staters miljøkvalitet.» (ibid.). Hvis et land har en million biler som spyr ut karbon i alle retninger, vil det være dårlig gjort å anklage nabolandet for å kutte regnskogen.

Videre, hvis man kapper ned regnskogen – som for eksempel i Indonesia, hvor det kuttes «(...) at the speed of six football fields every minute.» (Sollund 2008. s. 52) – er det ikke bra

for det livet som lever i dem. Vil vi ha et rikt og fritt ikke-menneskelig dyreliv må vi ta vare på naturen. Det det dessverre ikke er like stor enighet om, er den moralske statusen til disse, andre, formene for liv. På noen områder, er det en tydelig forskjell mellom menneskedyrene og de ikke-menneskelige dyrene; termittene bygger termitthuler og vi bygger skyskrapere. Bonoboapene lever utendørs, vi lever stort sett i hus. Derimot har vi alle et nervesystem, og mesteparten av det samme arvematerialet (Børresen 1997) – uten at de kan fortelle dette til oss. Børresen hevder at i løpet av sivilisasjonens gang har den «(...) fornuftige og logiske konstateringen av at vi ikke kan vite hva dyrene føler, [blitt] til et dogme om at de har ikke følelser overhodet.» (ibid. s. 51). Følelser er et vanskelig ord å definere, men hvis smerte er en følelse, og dyrene kan kjenne smerte på samme måte som oss – vil store deler av den kjøttproduserende matindustrien sette fengselet som en pinende institusjon, i skyggen. Ikke nok med at vi produserer og feter opp livsformer, ofte bare for senere å ta livet av og spise dem; underveis vil de bli utsatt for en prosess bare Holocaust kan minne oss om. Slike erkjennelser har gjort at dyrevernforkjempere ønsker mer en mer 'human' behandling av de livene som har vært så uheldige å være i et legeme under matindustriens regime – ofte under banneret dyrevelferd, hvor man gjennom lovbestemte endringer søker å redusere den pålagte pinen til dyr i fangenskap. Men at slike legallistiske strategier ikke nødvendigvis er utelukkende positive, kan vi ane i Rune Ellefsens (2009) masteroppgave: *Ny dyrevelferdslov: Beskyttes dyr eller næring?* Ellefsen inviterer oss til å se på slike lovbestemte endringer som et toegget sverd – hvor legalstrategiene forsøker å minimalisere unødvendig plage og lidelse samtidig som de kan være med på å manifestere og legitimere denne oppfattelsen, om at visse liv er lenger nede på den moralske rangstigen. Hvis man først har slaver, så er det en arrogant fornærmelse å redusere arbeidstiden deres fra 16 til 15 timer – det sender fortsatt signaler om at dere er våre, og vi kan gjøre som vi vill. Frihet kommer aldri inn i bildet. Selv om hønene får større bur, tjener det nok mer som et plaster på den menneskelige samvittighet enn det gagnar de ikke-menneskelige livene.

Børresen (1997) hevder at opphavet til denne kjølige behandlingen av de andre livene ligger i en femti tusen år gammel mekanisme, definert som 'jegerufølsomhet'. Da det 'primitive' mennesket, jegeren, skulle felle byttet – som sørget for at familien fikk mat – koblet han ut sosiale følelser og medynk, for å oppnå det moderne jegere kaller 'den kalde roen'. Denne tilsynelatende nødvendigheten for å ta liv, argumenterer Børresen, har blitt sittende fast hos

det 'moderne mennesket'; «(...) den sosiale hovedbryteren (...) er gått i stå.» (ibid. s50). Der jegeren før måtte skru av sin følelsesmessige bryter for å klare å ta et liv, har den moderne slakterens drap, og vår fortæring av kjøttet, blitt så trivielt at man ikke lenger har en av/på knapp. I tillegg til denne kalde avlivningsnæringen finnes det også andre måter å tjene penger på våre fjerne artsfrender. Måtene er mange og fantasifulle: testing av kosmetiske produkter og medisiner, dyrehager, sirkuser, pels- og tekstilproduksjon etc.. – for ikke å glemme menneskets hunger etter melkeprodukter. For å få et innblikk i hvordan en slik kultur opprettholdes, kan det være behjelpelig å se på Lars Risans (2001) feltstudie i norske fjøskulturer. Hans studie er av betydning for min tekst, når domestiseringen av mennesket, på karikaturmessig vis, kan sammenlignes med en fjøskultur – hvor vår levemåte, på samme måte som melkerutinene i et fjøs «(...) følger et doxisk mønster, det være et mønster som uproblematisk blir tatt for gitt og produsert.» (ibid. s. 274). Hvis en aktivitet – for eksempel gå på jobb forbi en trengende på gaten, eller fly til en strand forbi et trengende land – blir gjort mange ganger, vil den etter hvert bli naturlig. Og på samme måte som det er naturlig å velge kjøttdeig i kjøttdisken «(...) stiller [kuene] seg opp foran melkestalles inngang, går gjennom den (og blir melket på veien), for så å gå ut til maten etterpå.» (ibid. s. 278).

Ettersom vi vet at slike aktiviteter er fullt lovlige, vil et eventuelt ønske om avskaffelse – for å unngå en ytterligere legitimering av 'spesiesismen' som en doxisk praksis, hvor «(...) [u]sing animals, especially eating their 'meat', is consequently part of habitus for the majority of people on earth.» (Sollund 2012, s96) – antakelig søke hjelp andre steder enn i lovenes doxagjennomsyrede domener. Som ved sin systematiske fokus på menneskers rettigheter, i dag nødvendigvis vil overse de andres. Sollund minner meg likevel på at det ikke nødvendigvis er en «(...) conflict between care ethics and rights.» (ibid. 109) – så lenge de ikke faller innenfor dette 'velferdsparadigmet'. For en anarkist vil den tradisjonelle rettslige veien svært sjelden være den riktige veien å gå, men likevel, hvis det er i denne retningen vi må søke for å gi andre arter rettigheter og en rettslig medfølelse, må det i hvert fall gjøres med Ellefsens (2009) funn i bakhodet – og utføres på andre premisser, slik alle liv får retten til å leve et liv helt utenfor og langt ifra utnyttens grådige hender. Ikke bare på papiret, men også i virkeligheten. Kanskje de ikke-menneskelige artene skal få, som Sollund

overveier, spesielle rettigheter, siden rollene de spiller «(...) in the ecosystem are, in contrast to those of the human species, important for its preservation.» (Sollund 2012, s110).

Frem til den dagen, vil rettferdighet, for dem som tror på frigjøringen av alt liv, nødvendigvis erkjennes som «(...) an overarching term that conveys a moral view of events and actions regardless of whether they are legal or illegal.» (Larsen 2012, s43). Som hintet til flere ganger i løpet av denne oppgaven, er det ikke utenkelig å ha en sunn skepsis til kriminaliseringen og de skrevne lovene. Derfor, i forhold til rettighetene til de ikke-menneskelige livene, har det aldri vært et ønske om å kriminalisere og sette slakteren, bonden eller hudkremforskeren i fengsel. En slik tankegang er selvfølgelig uavhengig av legalitetsprinsippet, «(...) som innebærer at ingen kan dømmes til straff for en handling som han har foretatt, uten at det på handlingstiden eksisterer en rettsregel om at handlingen er straffbar.» (Eskeland 2011, s83). Det selvstendige håpet er at den menneskelige tilstand vil endre seg slik at ødeleggelse av natur, og menneskelig dominerende tortur og av andre arter skal gjøres «(...) criminal in the moral sense.» (Larsen 2012, 44). Realisasjonen om de uskrevne lovers verdi, burde gi oss muligheten til å formulere lovlydig på mange måter, og det kan tenkes at:

«We all value and benefit from a law-abiding society. Yet at times like these we have a higher duty and are no longer bound to submit to the laws that protect those who continue to pollute the atmosphere in a way that threatens to destroy the habitability of the Earth. When just laws are used to protect unjust behavior, our obligation to uphold the laws is diminished. In the usual course of affairs it is right to allow the normal democratic process, however slowly its wheels may turn, to change the laws to reflect the new reality. In 2008 the truth of this was acknowledged in the case of six Greenpeace protesters arrested for causing criminal damage to the Kingsnorth coal-fired power plant in Kent, scaling its smokestack and painting a slogan on it. Persuaded by the defense's argument that the protesters had a lawful excuse – for in causing damage they were trying to prevent the greater harm being done by the power plant to the climate – the jury of ordinary citizens acquitted the six.» (Hamilton 2010, s 225).

I tillegg, vil man kunne si at det storslåtte med denne formen for kriminologi kommer hvis dens teorier og oppmerksomheter får tilhørighet i generelle befolkningen. En frigjøring som fokuserer på mennesker, vil ikke påkrevne en frigjøring av de andre livene – derimot vil

konsekvensene av frigjøringen til de ikke-menneskelige dyrene nødvendigvis også betyr en frigjøring av mennesker. Forslaget blir at hvis vi først anerkjenner at liv som er forskjellig fra oss fortjener vår moralske oppmerksomhet, blir vi strengt nødt til å bry oss om alle menneskelige liv i tillegg.

Er elendigheten utenfor vår rekkevidde?

Man behøver ikke tenke lenger over saken før man forstår at de livene som lever utenfor våre landegrenser og innenfor våre slakterier, klekkerier, fabrikker og andre torturkamre føler smerte og lidelse på same måte som oss. «Pain is pain wherever it occurs.» (Regan 1985, s14). Dette burde være, og er vel opplagt? På samme måte burde det være klart at den norske stat bryr seg mer om norske borgere enn de andre menneskene. Hvor prisen for de privilegertes forpliktelser til nasjonalstatens retningslinjer og ansvarsområder betales daglig i fattigdom, sykdom, død og undertrykking av millioner (Roberts 2008, s16).

Igjen, dette er ikke lett å angripe og enda vanskeligere å gjennomføre, men det er det ingen som hevder heller. På den andre siden, finnes det allerede initiativer fra den norske regjeringen – som kampen for å utrydde polio (VG 2013). Selv om bistands og veldedighet hefter ved seg moralske kvaler vedrørende sine relativt enkle måter å nærme seg et problem på – som sagt står denne samvittighetsvalutaen til tider i fare for å bli kjøpt opp av markedet – vil en verden uten polio være å foretrekke. Noen ville kanskje være uenige og argumentere for at vi først må rydde opp i problemene hjemme – men hvis vi skal vente til alle er tilfredse med det norske samfunn før vi bidrar med noe utenfor vår egen skigard, kan vi først som sist glemme å kunne bidra med noe annet enn 3 liter vann til Afrika hver gang vi kjøper en Bonaquaflaske (Dagsavisen 2012) – en fremgangsmåte som virker håpløs når vi vet hvor miljøskadelig flaskevann er (Johnson et. Al 2015). Nå er det viktig å påpeke at det finnes en forskjell mellom å bedrive misjonsarbeid ved å kaste vann og penger etter navnløse mottakere som 'ikke kan ta vare på seg selv' – og denne troen på at alle mennesker fortjener den samme respekten, verdigheten og omsorgen. Dette kan være en vanskelig situasjon befestet med etiske bekymringer. Likevel tror jeg vi kan legge denne angsten til side, og forestille oss at de barna som sulter i hjel på samme planet som oss, ikke bryr seg om etikk –

de vil nok bare leve. Og hadde det vært, et stort og stygt utenomjordisk monster som stjal mat og medisiner fra de rundt 10 millioner barna (Hillyard et. Al. 2004, s255) som dør hvert år av årsaker som er enkle og billige å forebygge – ville nok den vestlige verden, NATO og FN vært behjelpelige med sine milliardmaskiner. Som de var for en liten stund siden i Syria og Japan samtidig. Dessverre finnes det ikke noe monster, med mindre man tar en titt i speilet og ser på de rike landene, oss, som de onde. Carrington (et. al. 2015) peker på hvordan mye av den nasjonalfokuserte kriminologien «(...) has led to the relative neglect (...), criminology as a field devotes little attention to global environmental and corporate harms whose incidence and impacts are greatest in the global South.» (ibid., s4). Selv om immigrasjon og muligheter for å reise globalt har introdusert sør til nord, er det fortsatt store forskjeller. Carrington utdyper:

«Yet at a macro level, vast disparities remain between North and South in wealth, income and access to education, health care, adequate food and shelter, effective political institutions and safe and secure living environments (...) and inequalities within many societies of the South (as well as the North) are increasing. Grinding poverty is concentrated in the South, with 1.2 billion people still living on \$1.25 or less a day (...). Other grave problems—environmental degradation, climate change, human dislocation, resource conflicts, people trafficking, organized crime, corruption, terrorism, financial crisis — have a mutually reinforcing impact on poverty and social conflict in the poorest parts of the world. In a globally connected world, the collateral impacts are felt far and wide. In short, issues of vital criminological research and policy significance abound in the global South, with important implications for South/North relations, and for questions of global security and justice. These issues also have significance for the forms of criminological theorization that might contribute to a better understanding of the challenges of the present and future.» (Ibid., s6).

Forslaget vil derfor bli, at vi generelt, og Norge spesielt så fort som mulig må basere seg på at alle liv, også de som lever utenfor våre landegrenser, fortjener vår oppmerksomhet like mye som de norske. Et ønske om en slik balansert fokus, aner jeg også hos Cohen i det han uttaler at kriminologer «(...) have either ignored the Third World completely or treated it in a most theoretically primitive fashion (...).» (Cohen 1998, s172). Tiffitt og Sullivan (1980) er tilsynelatende enige: «As long as one of us is victim, we are all victims.» (ibid., s17). I dag er

fattigdom den største årsaken til menneskelig skade «(...) yet there is no need for any person in the twenty-first century, anywhere, to starve, go without clean drinking water, toilets or access to basic healthcare and education (...) poverty is not an 'act of god' nor 'inevitable', it is a political choice.» (ibid, s251). Over en milliard medmennesker lider av mangel på dekning av grunnleggende menneskelige behov. Over en milliard. UNICEF's *child mortality report* fra 2015 melder at 16.000 av disse barna under fem år dør hver eneste dag (UNICEF 2015).

Selv om det dør 19.000 færre småbarn om dagen i verden i dag enn det gjorde i 1990, viser rapporten også at det fortsatt finnes store forskjeller på barnedødelighet verden over. Den høyeste frekvensen er i de afrikanske landene sør for Sahara, hvor 1 av 12 barn dør før de fyller fem – i motsetning til de 'utviklede' regioner hvor tallet er 1 av 147 barn (ibid.). Samtidig som barnedødsfallene har sunket i store deler av verden, er misforholdet mellom disse regionene økende. Statistisk sett vil, i 2050, 1 av 3 barn bli født i afrikanske land sør for Sahara, hvilket vil bety at tallet til den globale 'under five mortality' vil bli stillestående, eller snu og muligens øke (UNICEF 2012) – med mindre det vil skje en markant progresjon i disse områdene.

Globalt sett har arbeidere som lever på mindre enn verdensbankens \$1.15 fattigdomsgrense bremsset fra 26,4 % til 14,8 % mellom 2000 og 2011 – altså forsøker godt over en milliard mennesker å holde det gående (UNDE 2012). Selv om det, statistisk sett, er en nedgang i arbeidere som klarer seg på litt nesten 10 kroner dagen – viser FN's *Millennium Development Goals Report* at progresjonen i nedgangen har avtatt markant etter finanskrisen i 2008 (ibid.). Dette referatet viser også at det er 200 millioner fler mennesker som lever i slumområder nå enn det var i 1990. Anslagsvis lever det nå 863 millioner mennesker i slumforhold. Hvor mange barn som er i barnearbeid vet jeg ikke, men antallet er like stort som det er for mange.

Videre, kan jeg konkludere med: uavhengig av hvordan man definerer fattigdomsgrense eller basale menneskelige behov, er en det en tilsynelatende nedgang i den tradisjonelle forståelsen av fattigdom – men problemet er fortsatt av eventyrlige proporsjoner. Om det er 20 tusen eller 30 tusen; 1 milliard eller 1,5 milliarder, har ikke noe å si for dem som er villige til å takle denne forferdeligheten. Hvis noen sulter i hjel i nabohuset er det menneskelig å

gjøre noe med det, uavhengig om det er hele husstanden som sulter, eller bare en av dem. Jo, det er bedre enn ingenting å slippe løs en slave i uka, det betyr all verden for den ene slaven – men det er langt i fra godt nok. Hadde det vært en umulighet, som hvis man må vente på bedre teknologi eller kunnskap, for eksempel ved krybbedød, så er saken en annen. Men her er det snakk om problemer som ofte er like enkle å løse som å gi godteri til et barn. Å komme med slike påstander, vil bli anklaget for ikke å se ting i perspektiv. Så, for å få litt perspektiv, kan vi anta at det årlig vil koste rundt 13 milliarder dollar å redde livet til de 10 millioner barna som dør hvert år (Hillyard et. Al 2004, s8) – en relativt liten sum tar vi verdens militærbudsjett på 1.3 billioner i 2011 inn i oversikten (Global Issues 2013). Hvis vi klarer å lage ubemannede fly som bomber og dreper med kirurgisk nøyaktighet, skal vi nok klare å strekke ut en hånd til de små livene som desperat trenger hjelp. For å gjøre enda en sammenligning, spiste amerikanerne i 2002 pizza for 30 milliarder dollar, nesten tre ganger så mye som trengs for å unngå at uskyldige barneliv dør om hvert femte sekund.

Dette bringer meg til et annet perspektiv; dog med unntak av de afrikanske landene sør for Sahara, viser en studie gjort av verdens helseorganisasjon at overvekt dreper tre ganger så mange mennesker som underernæring (Lim et. Al. 2013). Økt 'velstand' har sørget for svulmende hofter fra Colombia til Kazakhstan, i det de mer 'utviklede' nasjoner spiser mer og beveger seg mindre. Majid Ezzati, en av forfatterne bak rapporten påpeker i et intervju hvordan vi «(...) have gone from a world 20 years ago where people weren't getting enough to eat to a world now where too much food and unhealthy food – even in developing countries – is making us sick.» (The Telegraph 2012).

Følger man logikken til tesen om domestisering – vil også en slik utvikling fortjene kriminologisk oppmerksomhet. Det burde alltid være bedrøvelig når noen dør før alderdommen tar dem. Så kommer spørsmålet, hva virker mest utopisk og uoppnåelig: sørge for at ingen mennesker dør av sult, eller begrense de markedsmekanismene som gjør mennesker føyelige til å spise seg i hjel. Hillyard (et. al. 2004) forsøker å svare på dette ved en fundering rundt om sosial «(...) harm, unlike criminology, provides a theoretical framework for examining the effects of unintended harms and therefore has something meaningful to contribute to debates on poverty – the greatest social cause of premature death on the planet.» (ibid, s9). Hvis man tillater seg litt tøylesløs formulering, kan skade

også oppstå ved en fattig, dårlig og mangelfull vurderingsevne – for det er vel ingen som egentlig vil spise seg i stykker, men det skjer likevel.

Det disse situasjonene også deler, i motsetning til dem som faller under rettssystemets søkelys, er at de blir oppfattet som «(...) unfortunate but not as unjust – as no one intended this harm to happen.» (ibid. s266). Litt sant, men også litt unyansert. Noen vil jo tjene penger på å selge mengder av mat, selv om det får uheldige helsemessige konsekvenser – på den andre siden er det svært få, hvis noen, som begjærer seksten tusen barneliv døde hver dag. Dessverre, men selv om, det finnes noen som tar livet av uskyldige barn (forskjellige militære institusjoner blant annet), er det ikke «(...) immoral and unjust to treat a few tens of thousand child murders as of greater consequence than the millions of preventable child deaths that result from poverty.» (ibid.)? Selv om det er lettere å heve et skyldspørsmål i et overlatt barnedrap med en klar overgriper, er det mange fler barn som unødvendig har mistet livet under rettssaken.

Et argument for å fortsette et slikt endimensjonalt syn vil nok handle om at det ikke finnes en overtreder som man kan kaste inn i et rom for å vise resten av samfunnet at vi, vi tolererer ikke barnemord. Men det handler også om midler. På samme måte som et barn ikke har mat, sannsynligvis ikke har skole eller fastlege heller – vil et nasjonalt rettsvesen ikke ha verktøy, eller mulighet til å ta disse daglige massedødene til etterretning. Så, mens kvinner blir brent på bålet i India (Nettavisen 2011), og legemiddelindustrien ikke lager medisiner for de fattige (NRK 2011), krangler USA og Kina om hvem som er verst på menneskerettigheter (Aftenposten 2012a). Kanskje Slavoj Zizek (London Review of Books 2011) hadde rett, når han refererte til Alan Badiou som hevdet at navnet på den store fienden i dag ikke er kapitalismen, imperier, utnyttning eller noe av disse svartmalte ordene - «(...) but democracy: it is the 'democratic illusion', the acceptance of democratic mechanisms as the only legitimate means of change, which prevents a genuine transformation in capitalist relations.» (ibid.). Som nevnt tidligere, hva hvis den største fienden mot utnyttelse og lidelse er de mekanismer vi tror holder slike uheldigheter minimale? Kan det tenke seg at det finnes noen kriminologiske verdier i å snu tingene på hodet, og erindre Høigårds (1970) *Hva er en dirk mot en aksje*, eller Bertolt Brechts gamle

bemerkning fra hans Tolvskillingsopera: *Hva er et bankran sammenlignet med opprettelsen av en ny bank?* (Zizek 2012).

«What is the stealing of a couple of thousand dollars, for which one goes to prison, compared with financial speculations which deprive tens of millions of their homes and savings, and are then rewarded by state help of sublime grandeur? What is a Congolese local warlord compared to the enlightened and ecologically-sensitive Western top manager? Maybe Jose Saramago was right when, in a recent newspaper column, he proposed treating the big bank managers and others responsible for the meltdown as perpetrators of crimes against humanity whose place is in the Hague tribunal.

Maybe one should not treat this proposal just as a poetic exaggeration in the style of Jonathan Swift, but take it seriously.» (Ibid., sxix.)

Rettferdighet uten grenser

«When we are physically removed from the direct impact of our moral decisions – that is, when we cannot see, smell or hear the results – we deprive ourselves of important sensory stimuli, which may be important in guiding us in our ethical choices.» (Kheel 1996, s27).

Ideen om global rettferdighet har mange historiske og filosofiske bidragsytere – uten at jeg har mulighet til å her fordype meg i hvorledes disse har forholdt seg til verden, og til hverandre. Heldigvis starter jeg ikke på bar bakke, i det Aas (2011) hevder at det finnes et økende antall kriminologiske bidrag som argumenterer for å «(...) expanding our visions beyond the confines of the western 'civilised space'.» (ibid. s417). Videre peker Aas på hvordan slike perspektiver søker en 'unconditional inclusiveness' av marginaliserte stemmer, som et slags ekko til Martin Luther King Juniors berømte utsagn om at urettferdighet hvor som helst er en trussel mot rettferdighet overalt. Likevel handler ikke global rettferdighet om å lage et perfekt verdenssamfunn, men begjærer derimot «(...) the elimination of some outrageously unjust arrangements to enhance global justice.» (Ruggiero 2010, s6). Det dreier om å redusere lidelsen, ikke umulige drømmer om å fjerne den totalt.

Dette kriminologiske ønsket om et utvidet geografisk syn kan ha mange navn: Global criminology; cosmopolitanism; supranational criminology; eco-global criminology. Deres temaer og interesseområder vil nok være betydelig flere enn antall retninger. Likevel, kan kosmopolitisme, den betegnelsen jeg har støtt oftest på, betegnes som en «(...) political and moral philosophy as an ideal to underpin models of justice.» (Hudson 2008, s276). Målet kan vi forenklet si, ligner på John Rawls (1999) 'originalposisjon' – hvor teorier og prinsipper om rettferdighet bare kan oppnås gjennom et 'slør av ignoranse'. Tankeeksperimentet ser for seg en konstruering av universale rettferdighetskonsepter gjort av personer som ikke vet hvor de vil havne i verden:

«It is assumed, then, that the parties do not know certain kinds of particular facts. First of all, no one knows his place in society, his class position or social status; nor does he know his fortune in the distribution of natural assets and abilities, his intelligence and strength, and the like. Nor, again, does anyone know his conception of the good, the particulars of his rational plan of life, or even the special features of his psychology such as his aversion to risk or liability to optimism or pessimism.» (ibid. s118).

Slik jeg leser Rawls, forsøker han å teoretisere en forutbestemmelse for et rettferdig verdenssamfunn, uten noen forutinntatte forestillinger eller fordommer. Siden folk i dag befinner seg innenfor så forskjellige moralske sfærer – at det er tilsynelatende umulig å forestille seg hva som er rettferdig for alle – håpet han at et slikt tankeeksperiment kan være med på å opprette globalt rimelige retningslinjer. Likeledes, i følge Hudson (2008) vil kriminologien ha mye å hente ved å skape en kosmopolitisk visjon, og hevder at «[c]osmopolitanism assumes that people within and between groups will differ and many ways, but that there will be sufficient overlap that understandings and accommodations can be achieved.» (ibid. s276). Slik jeg tolker det, er det et håp om at det finnes visse moralske enigheter blant alle, i hvert fall de aller fleste, mennesker.

Så, som Zygmunt Bauman, kan en derfor forsøke å finne etiske prinsipper og modeller for rettferdighet i den 'flytende' moderniteten. Hudson foreslår hvordan Bauman deler Emmanuel Levinas idé om at ansvar for den andre oppstår bare fordi de «(...) enters our gaze (...) being the necessary ethical ground for a world in which encounters with strangers are unavoidable.» (ibid. s281). Går jeg ut ifra at det finnes visse rettigheter og moralske

standarter alle kan være enige om, og at alle fortjener dem like mye som meg, vil det oppstå en forpliktelse ovenfor de fremmede som står ovenfor miljøer som mangler disse. Men, hvordan andre kommer inn i synvinkelen min, kan problematiseres ytterligere – slik som det gjøres gjennom Peter Singers (1997) tankeeksperiment om det druknende barnet i den grunne dammen. Kort sagt går det ut på at; selv om alle mennesker ville 'gått av veien' for å redde et barn som holder på å drukne i nærheten, holder de seg på den smale sti hvis det skjer langt utenfor deres fysiske og nasjonale grenser. Som Cohen (2001) peker på: «Intellectuals who keep silent about what they know, who ignore the crimes that matter by moral standards, are even more morally culpable when society is free and open.» (ibid., s40).

Grenser, vil derfor være, i kraft av sin natur, ekskluderende og «(...) quintessentially a question of justice and its limits.» (Bailliet & Aas 2011, s135). En slik realisasjon vil også gjøre oss oppmerksomme på at *hva* og *hvor* det er å være i live, vil være to ganske så forskjellige spørsmål (ibid. s136). Hva, hvis vi holder et antroposentrisk perspektiv, vil handle om menneskerettigheter. Hvor, vil omhandle geopolitiske realiteter i et sterkt oppdelt verdenssamfunn – som igjen vil definere og redefinere hva det er å være menneske (ibid.). Derfor, siden Raws 'slør av uvitenhet' kun er et tankeeksperiment og derfor ikke kan definere det for oss, vil overnasjonale organer som det internasjonale pengeforbundet, verdensbanken og de forente nasjoner «(...) play – as moral entrepreneurs – in processes of criminalisation at a global level.» (Nelken 2011, s185). Nelken peker videre på hvordan Van Swaaningen hevder at en analyse av disse organene – som har hamret frem sine resolusjoner over lengre perioder med forhandlinger mellom land og organisasjoner – kan være av interesse for globale kriminologer, siden eventuelle vikarierende agendaer for 'menneskerettigheter' burde avsløres.

Nå kunne man tenke seg at EU er et godt eksempel på hvordan mennesker som trenger hverandre, fritt kan bevege seg over landegrensene. Og det stemmer, men kun så lenge man befinner seg innenfor dette 'kosmopolitiske laboratorium' (Bailliet & Aas 2011, s136) – hvor asylsøkere møter på stadig strengere grensekontroller, styrket av samarbeid mellom Schengenlandene. En interessant utvikling, siden det viser et potensiale for grenseoverskridende samarbeid, «(...) a case of 'disembedding of law from its national

encasement'» (ibid. s140). De som ønsker seg beskyttelse fra situasjonen i sitt eget land utenfor Europa, vil derfor møte på et paradoks, hvor det er nesten umulig å komme seg innenfor uten penger på en lovlig måte – hvilket kan «(...) produce a vicious cycle when more effective control leads to new smuggling strategies rather than a reduction in migration.» (ibid. s142). Konsekvensen er at det vil være de ressurssterke, en minoritet av de lidende, som har råd og muligheter til å trenge igjennom de befestede grensene, for å hevde sin «(...) (abstract) human right of asylum (...)» (ibid. s137).

Ifølge Bailliet og Aas har tanken om kosmopolitisme lange historiske røtter, særlig fra Kants filosoferinger om temaet og hans naturlover – men «(...) cosmopolitan justice have acquired a particular momentum in the past two decades with the acceleration of global interconnectedness.» (ibid. s1). Videre hevder de at denne verdensborgerlige filosofien har vært med på å forme evolusjonen til de internasjonale lover, kanskje spesielt i forhold til menneskerettigheter, miljøbeskyttelse, migrasjon, internasjonal strafferett og så videre.

Etter andre verdenskrig har forskjellige internasjonale 'rettsorganisasjoner', med forskjellige fokus, blitt opprettet. Den 'International Court of Justice' i Haag er det rettslige organet for FN, som har i oppgave å avgjøre juridiske konflikter forelagt av og mot stater. Innenfor Europa har det blitt dannet en 'Court of Justice of the European Union' i Luxemburg, som har i oppgave å sørge for at EU's lover blir fulgt av alle deltakerlandene og deres institusjoner. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg, er en 'internasjonal' domstol som behandler klager fra enkeltmennesker som befinner seg innenfor Europarådets medlemsland. Tilsynelatende mest interessant for denne oppgaven kan likevel være de domstoler som behandler saker mot *hostes humani generis*; fiender av menneskeheten (Smuelers & Havenman 2008, s3). Den internasjonale strafferettsdomstol (ICC), også plassert i Haag, er en myndighet som i 1998 ble opprettet i kjølvannet av FN's ad hoc domstoler i Yugoslavia og Rwanda (ibid.). ICC ble dannet som en permanent institusjon som

«(...) skal ha myndighet til å straffeforfølge og dømme personer for de alvorligste forbrytelser som opptar det internasjonale samfunn slik de er definert disse vedtekter, og skal være komplementær i forhold til nasjonale straffejurisdiksjoner. Domstolens jurisdiksjon og virksomhet skal reguleres av bestemmelsene i disse vedtekter.» (Ot.prp. nr. 95 (2000-2001) s49).

Bestemmelsene, ofte referert til som Roma-vedtektene, består altså av de fire 'mest alvorligste forbrytelser' som 'opptar det internasjonale samfunn'. Det være seg forbrytelsen folkemord; forbrytelser mot menneskeheten, krigsforbrytelser og aggresjonsforbrytelsen (ibid. s50). Felles for disse formuleringene, hvilket gjør dem nærmest ubrukbare for mitt perspektiv, er at det handler om handlinger begått med overlegg, utelukkende mot menneskelige liv. Forbrytelser mot menneskeheten [sic] – som det kan argumenteres for at de livene beskrevet over blir utsatt for – uttrykker bare de «(...) handlinger når den er begått som et ledd i et utbredt eller systematisk angrep (...) med kunnskap om angrepet.» (ibid.). Forbrytelsene omhandler handlinger fra drap, utryddelse, slavehold og tortur – men også «(...) andre umenneskelige handlinger av lignende art som forsettlig forårsaker store lidelser eller gjør alvorlig skade på legeme eller psykisk eller fysisk helbred.» (ibid. s51). Igjen, handlingene må bli begått mot mennesker, og være intensjonelle og nødvendigvis befinne seg innenfor strafferettens skyldpåleggende domene. I sin doktorgradsavhandling viser Lohne (2015) hvordan menneskerettighetsorganisasjoner, når de bruker rettslige strategier, utruker internasjonal strafferett med moralsk autoritet, og derfor kan være med på å likestille det internasjonale strafferettssystemet med global rettferdighet. Lohne problematiserer hvordan menneskerettighetsorganisasjoner ikke bare er aktører med interesse i internasjonale straffedomstoler, men også «(...) in their eyes, they have created the Court.» (ibid., s126).

«The human rights NGOs' claim to authority is also in itself moral. Human rights NGOs assert the universality of human rights, which are elevated 'above' politics and multiplicity; they speak on account of us all; they are self-appointed speakers for *humanity*. So human rights NGOs feed international criminal justice with moral outrage, demanding that the ICC 'do something' about global violence and suffering. But importantly, the embrace of and advocacy for the ICC by human rights NGOs also legitimizes the Court, as these organizations in and of themselves are powerful representatives for the 'appropriate' values embedded in notions of human rights and humanity.» (Ibid., s125).

For en kriminolog som ofte er mer opptatt av skade enn kriminalitet, vil muligens slike straffedomstoler ikke være veien å gå, likevel kan de hjelpe oss til å se hvordan det 'internasjonale samfunn' har valgt å definere de mest alvorlige forbrytelser. Når det er sagt, finnes det, i følge Smuelers og Haveman (2008), lite kriminologisk bidrag til denne

tradisjonelle forståelsen av forbrytelser, som i hvert fall har potensiale til å utvide vårt fokus, om enn innenfor den innskrenkede rammen til jurisdiksjonenes definisjoner. Målet mitt, derimot, har vært å kunne ta enda et steg videre, og inkorporere 'utilsiktede' konsekvenser pålagt alle former for liv. «Given the numbers of victims it is worth giving it a try.» (ibid. s4).

Og selv om, øyne bak Rawls 'slør av uvitenhet' nok ville tatt med disse handlingene beskrevet av ICC – ville det nok også, uavhengig om det var en domestisert mann eller en domestisert ku, sett for seg fravær av sult, og tilgang på medisiner, som en universell urettferdighet. Mine øyne vil også se, som Morrison (2006) så i forhold til Nürnbergprosessen; hvordan konstruksjonen av disse domstolene «(...) simply put, reflected the interests of the political elites of a nation-state system; a system, moreover, committed to colonialism.» (ibid. s214). Uten at jeg her, som andre har gjort (The Guardian 2012), skal anklage den politiske eliten for å ha erstattet imperialisme med internasjonal lov, er det suspekt at ICC hittil bare har hatt afrikanere som målgruppe (France24 2012). På samme måte som Nürnbergprosessen ikke hadde noen interesse av å omhandle bombingene av Hiroshima, Nagasaki eller Dresden, disse handlinger gjort i de 'godes' seiersrus over de 'onde' – er det en mistanke om at ICC bare etterfølger de saker de har en virkelig mulighet til å få noen dømt.

Tortur fungerer, i følge det amerikanske forsvaret og CIA, gir det resultater (The Guardian 2011) – det ledet dem tross alt til Osama bin Laden (Dagbladet 2014). Slike innrømmelser med en overlegen mangel på bekymring for etterfølger, gjør det naturlig og spørre seg om ICC virkelig ville – hvis de hadde noen som helst myndighet utenfor Afrika – stilt amerikanerne for retten? Så, kanskje det ikke bare er de uheldige i Guantánamos grotter som er ofrene her, men alle oss andre i det offentlige rom – alle vi som vet om det. Selv om jeg ville påstå at den er tapt for en god stund siden, advarer Zizek om at en umistelig og kostbar del av den menneskelige identitet er borte for godt. «We are in the middle of a process of moral corruption: those in power are literally trying to break a part of our ethical backbone, to dampen and undo what is arguably civilization's greatest achievement, the growth of our spontaneous moral sensitivity» (Zizek 2008b, s50). Denne mangelen på sammenheng aner jeg også i Niall Fergusons (2004) krav om ærlighet i forhold til «(...) actions in Afghanistan and Iraq: The main object had been to 'root out' terrorists and their

sponsors. The fundamental tendency, however, was imperialism in the name of internationalism.» (ibid. s165). Skal jeg først være urealistisk, vil nok alle verdens barn ha mat, skole og medisiner, før Obama og de ansvarlige for torturen drar til Haag for andre ting enn å velsigne deres myndighet og arbeid utenfor USA.

Kan/kan ikke gjøre noe med

Det finnes per dags dato ting vi ikke kan gjøre noe med. Er solen blendende kan man ta på solbriller, men man kan ikke fjerne solen. Vil man røyke marihuana kan man gjøre det, men da man må unngå at politiet ser en. Selv om Breiviks virkelighetsforståelse var forrykte og meningsløse, kan ethvert menneske gjøre forferdelige handlinger mot sine medmennesker. Selv om Hannah Arendt (1992) skrev om andre verdenskrig, finnes det noen likhetstrekk med Breiviks handlinger, da de også

«(...) explode the limits of the law; and that is precisely what constitutes their monstrousness. For these crimes no punishment is severe enough. (...) this guilt, in contrast to all criminal guilt, oversteps and shatters any and all legal systems. (...) We are simply not equipped to deal, on a human, political level, with a guilt that is beyond crime. » (ibid. s54).

En rettsstat som kommer for sent for avvergelse, men som fortsatt vil forhindre at menneskers anti-sosiale potensiale får utslipp i slike forferdelige handlinger, må nødvendigvis fotfølge hvert eneste individ – hvilket vil i dagens samfunn kreve at halvparten av befolkningen er politimenn; en umulighet. Det eneste vi som samfunnsmedlemmer kan gjøre for å unngå at slike handlinger gjentas, for å si det banalt, er å lage et bedre samfunn – hvor alle får dekket sitt minimumsbehov for kjærlighet; kanskje også en umulighet. Håpet vil derfor være at hvis Breivik hadde noen kjærlige og gode venner, kanskje en kjæreste, ville han ikke føle seg presset til å gjøre det han gjorde.

Men siden han ikke hadde det, var det tydeligvis lite vi kunne gjøre før vi skjønnte at det var for sent. Det samme gjelder de utallige angrepene på skoleelever vi har vært vitne til i de seneste årene. Til forskjell fra disse unødvendige, men dessverre tydelig uunngåelige, tapene av barneliv, har vi reelle muligheter til å mate og gi medisiner til de seksten tusen livene som

faller om hver eneste dag. Spørsmålet blir derfor; hvor er rosene i luften for disse barna? Eller enda viktigere, hvor er medfølelsen og handlingen for de livene som fortsatt kan bli reddet, eller gitt sin fortjente frihet?

Grunnene til det er mange, og det er derfor ikke vanskelig å forstå, at alle de som vil takle disse problemene møter på problemstillinger som er «(...) too complex and too difficult to grasp.» (Smuelers & Haveman 2008, s9). Ikke bare for den bekymrede 'kvinnen på gata', men også for akademikere, hvis møter på «(...) research methods [that] are only to a limited extend usable.» (ibid.). Likevel, hvis, skal vi gi alle liv det samme utgangspunktet for rettferdighet, minner Arendt (1982) om at «[i]mpartiality is obtained by taking the viewpoints of others into account; impartiality is not the result of some higher standpoint that would then actually settle the dispute by being altogether above the meleé.» (ibid. s42). Som 'forskere' og medmennesker har vi derfor et ansvar for de som har driftet ut fra «(...) den moralske plikts sfære (...) fra forpliktelsens univers (...)» (Bauman 1997, s240). En forpliktelse til å sette oss inn i situasjonen til dem som ikke lar seg høre – snakke for de som ikke har noen stemme.

Om en slik forpliktelse til de livene vi deler planeten med er mest gjennomførbar med lover eller ikke er et spørsmål det er umulig å svare på. Likevel, finnes det for en anarkistisk tanke en tvil i det Braithwaite (1984) minner oss om at «(...) law cannot achieve simultaneously all the goals expected of it.» (ibid. s290). Målet vil derfor være å undersøke hvordan staten og dens lover, samt kriminologien, kan være med på opprettholde det Friedrich Nietzsche refererte til som 'crime against life': «Law (...) are about fixating things, about preventing events from occuring, blocking off alternative ways of life, suppressing creativty, and so on.» (Lippens 2009, s21).

Hvis dette er sant, vil lovenes funksjon i tillegg til å mystifisere vår forståelse om urettferdighet nødvendigvis fungere som en slags moralsk krykke. Aubert (1976) i sin undersøkelse av rettens sosiale funksjon, peker på to forskjellige syn på rettens funksjon i samfunnet, hvor ett syn

«(...) er rettsreglene og rettshåndhevingen uttrykk for fellesinteressene i samfunnet, eller for enheten i de interessemotsetninger som fins. Og retten er selv en sammenbindende, solidaritetsfremmende og fredsskapende faktor i samfunnslivet. Ut fra det motsatte syn er

retten et middel i den herskende klasses hender til å undertrykke og utbytte arbeiderklassen, folket. Den er et våpen, ikke noen fredsstifter eller konfliktløser. Retten tar parti for visse interesser og mot andre. Ja, rettens begrep er knyttet til et samfunn med klassemotsetninger. Når disse forsvinner, visner også staten og retten bort.» (ibid., s65).

Ut ifra den siste forståelsen vil det være fristende å anta at det hadde vært bedre for livets rettigheter om vi ikke hadde noen menneskerettigheter å lene oss på, når vi vet at amerikanske spionbyråer brøt loven tusenvis av ganger hvert år (Aftenposten 2013b). Jeg ønsker ikke at min frihet skal være beskyttet av en lov – jeg ønsker at min frihet skal være et bevis som ikke trenger en lov. Men skal en slik anarkistisk prestasjon bli virkelig, må min kriminologiske analyse være klar over hva poetene kaller de 'mind-forg'd manacles' «(...) that are the human-built structural chokes that prevent those millions of lives from being lived when they could be.» (Roberts 2008, s11).

Domestiseringen

«They really got us trained to use that cash machine now, don't they? We're just like chickens in an experiment waiting for that pellet to come down the chute. You see people at the cash machine; they're just there. Just, dit dit dit dit dit dit dit, they're waiting for the sound, you know the sound, you're waiting for the sound. That's what we're trained to hear, the 'here comes the money' sound, ya know? Flip flip flip flip flip flip flip. It's exciting, don't you get excited? It's coming! It's coming! They're giving me money!» (Seinfeld s07e07).

La meg begynne denne siste delen av oppgaven med to tankeeksperimenter for å illustrere domestiseringen av mennesket som en samfunnsdiagnose og/eller sivilisasjonskritikk. Første eksperiment: En dag våknet jeg opp, med det samme, menneskelige sinnet, i kroppen på en melkeku plassert i et gigantisk, moderne og kynisk fjøs. Her inne bestod dagene av å ligge, stå, spise, urinere, avføre og bli melket – i en og samme bås. Eller en enda verre tanke; hvis jeg var en slaktegris på vei mot slakterens nøyaktige avlivningsmetoder. Befant jeg meg i disse situasjoner, hvor jeg visste det jeg vet i dag (men omgitt av liv som bare hadde levet på denne måte, og ikke kjente til alternativenes potensialer) – ville jeg ikke da vært redd og tenkt; at dette burde ikke vært lov, og forsøkt å kreve min frihet? Men dette rømningsforsøket ville nok vært like fåfengt som å forsøke å rømme fra et liv i en belteseng – jeg var dømt til et liv i en bås, eller på vei mot den sikre død.

Andre tankeeksperiment: Hva hvis mine opplevelser i slakteriet og fjøset bare var en drøm, og jeg våknet opp igjen som et menneske, i det menneskelige samfunn. Men, istedenfor å kunne ta et lettelsens sukk over marerittets ende, følte jeg fortsatt den samme bundetheten og urettferdigheten. Ikke bare for de livene jeg hadde levd i løpet av natten, ikke bare for de 2,3 millioner hønene som gasses i hjel hvert år fordi de produserer 15 % for lite egg (Aftenposten 2013a) – men også for min egen art. Og ikke bare for fabrikkarbeidere, eller de seksten tusen barna i nødlidende land, men også for alle kontorarbeiderne i de rike land.

Selvfølgelig er det mange materielle forskjeller mellom disse to tankene; men tesen min går ut på at det også er mange likheter. Og det er likhetene som er interessante for denne delen av oppgaven. Intuisjonen er at er disse konformitetene, som ikke bare gjør at vi som en kollektiv menneskehet er temmet og dressert til å 'gå med på' verdens eventyrlige lidelse – men også, at vår levemåte kan diagnostiseres som at den bryter med, for å bruke Tom

Regans (1983) avslørende formulering, våre moralske rettigheter. Jeg aner at Karl Marx kanskje ville dele dette synet, der han så utnyttelsen av arbeiderklassen – målet mitt er å gå et steg videre, og analysere forbi klasser og arbeiderutnyttelse; for å forhåpentligvis se «(...) what he could not see (...) the enslavement of us all». (Tift & Sullivan 1980, s33).

En annen som nok så tilløpet til dette altomfattende regimet, er Michel Foucault. Hovedsakelig kommer dette til syne gjennom hans *Overvåkning og straff* (Foucault 1999), hvor han beskriver 'sivilisasjonens' handlingsforløp fra munkenes dagsplan til lønnsinntakernes timeplan – men også i form av hans begrep 'governmentality' (Foucault 2002), som uttrykker en regjeringens styringskunst. Governmentality, som forenklet kan oversettes til regjering, mener Foucault, er den teknikken myndighetene bruker når de forsøker å produsere borgere som best oppfyller deres retningslinjer (ibid.). Etter å ha blitt kjent med hans tanker – og forsøkt å gjøre dem til mine egne – tolker jeg dem som en dyptgripende beskrivelse av den menneskelige domestisering. Temmingen av homo sapiens sapiens.

«Denne form for øvrighet legger ikke undersåttene i lenker for å redusere deres krefter, men prøver tvert om å kombinere kreftene slik at de som helhet forøkes og kan tas i bruk. I stedet for at alle underkues under ett og på samme måte, adskilles, analyseres og differensieres undersåttene, og denne oppsplittingen fortsettes helt til man når frem til hver enkelts nødvendige og tilstrekkelige særegenhet. Menneskemylderet 'dresseres' til et mangfold av individuelle elementer – adskilte små celler, organiske, selvstendige enheter, suksessive stadier, kombinatoriske segmenter. Disiplinen 'fabrikkerer' individer.» (Foucault 1999, s151).

Foucault kaller denne prosessen for utviklingen av den moderne humanismens menneske, og hevder at i løpet av «(...) den klassiske tidsalder oppdaget man for alvor kroppen som gjenstand og angrepsmål for maktutøvelse.» (ibid. s122). Hvor man gjennom 'dressur' og 'disiplin' ikke bare behandlet kroppen som en masse, men også «(...) bearbeide den i detalj, utøve en fin tvang, sikre seg herredømme over kroppen som et mekanisk system.» (ibid. s123). Disiplinære metoder som lenge hadde vært i bruk i klostrene og militæret, ble i løpet av det 17. og 18. århundre, i følge Foucault, den allmenne formen for herredømme (ibid.). Likevel, poengterte han, at myndighetenes maktutøvelse var noe annet enn å være slavedriver. Hvor det som skiller disiplin og dressur fra slavehold, er at man klarer seg uten «(...) dette kostbare og voldelige forhold, og likevel oppnår minst like store nyttevirksomheter.» (ibid.). Oppgaven var – gjennom små svært anvendelige, tilsynelatende uskyldige og

underfundige knep – å organisere menneskelig handling; for å få kontroll over den menneskelige virksomheten. På samme måte som en verpehøne må produsere minst ett egg om dagen, er vi nødt til å forholde oss til samfunnets 'normaliserende sanksjoner' (ibid. s157) for ikke å falle av lasset. En av de viktigste godkjennende normer, hevder Foucault, er eksaminasjonen; denne rituelle seremonien hvor sammenhengen mellom kunnskap og makt blir aller tydeligst. Her skilles det mellom det brukelige og det ubrukelige, og det friske og det syke. «Og av alle disse småtterier og bagateller oppsto utvilsomt den moderne humanismens menneske.» (ibid. s127). Arendt (1998) utfyller:

«Men are conditioned beings because everything they come in contact with turns immediately into a condition of their existence. (...) Whatever touches or enters into a sustained relationship with human life immediately assumes the character of a condition of human existence. This is why men, no matter what they do, are always conditioned beings.» (ibid. s9).

Menneskeættens situasjon, den altomfattende, kroppslige og mentale domestiseringen – kan være med på å forklare hvorfor enkeltindivider ser på den globale lidelsen som noe utenfor deres rekkevidde. Hvorfor vi går med på urettferdigheten og ufriheten. Eller, som Johann Wolfgang von Goethe formodentlig skal ha sagt: ingen er mer håpløst slavebundet enn dem som misvisende tror at de er frie.

Der Foucault nok ville vært forsiktig med å beskrive det moderne samfunn som en globalisert slavedriver, er ikke Herbert Marcuse (1968) like benådende i sin kritikk av det moderne industrisamfunn. Selv om vi i dagens samfunn muligens beveger oss bort fra industrialiseringen, vil vi fortsatt være avhengige av å ha en eller annen form for inntektskilde for å overleve. Marcuse, slik jeg leser han, beskriver i boken *Det endimensjonale menneske* et slags omspennende stockholmsyndrom, hvor våre behov, uavhengig om vi finner tilfredsstillelse av dem, er de «(...) produkter av et samfunn hvis dominerende hovedinteresse krever undertrykkelse.» (ibid. s26). I likhet med et gissel som sympatiserer med dem som berøver ens frihet, vil våre behov være falske. Selv om individene selv må svare på spørsmålet om hva som falske og riktige behov, hevder Marcuse at ytringene bare kan gis

«(...) hvis og når de er frie til å gi sitt eget svar. Så lenge de blir holdt ute av stand til å være autonome, så lenge de er indoktrinert og manipulert (ned til selve deres instinkter) kan ikke

deres svar på dette spørsmålet bli oppfattet som deres eget. (...) Hvordan kan mennesker som har vært gjenstand for et effektivt og produktivt herredømme av seg selv skape betingelsene for frihet?

Desto mer rasjonell, produktiv, teknisk og total den repressive administrasjonen av samfunnet blir, desto mer utenkelige blir midlene og metodene som de administrerte individene kan bruke for å bryte sin trelldom og gripe sin egen frigjøring.» (ibid. s27).

Desto mer tilfredsstillende en får av de 'repressive' trangene, som erfart av enhver nikotin eller koffeinavhengig sjel, jo vanskeligere vil det være å bryte ut av uvanen – på samme måte som en håndverker som maler seg inn i et hjørne. Marcuse hevder videre, at frigjøringen krever «(...) bevisstheten om trelldom (...)» (ibid.) I motsetning til, skulle man anta, dyr som blir født i fangenskap, har den delvise frigjøringen av kvinner og slaver kun vært mulig på bakgrunn av erkjennelsen om undertrykkelsen. Med andre ord må man vite at man ikke er fri, man må vite at man er avhengig, for å først skulle ønske seg sin frihet. En ytterligere bekymring ovenfor denne økende avhengigheten av andre enn oss selv, beskrives av Arendt (1998) – hvor vi står i fare for å bli hjelpeløse slaver overfor de handlinger vi vet hvordan vi skal gjøre, men ikke forstår. «[I]t could be that we (...) will forever be unable to understand, that is, to think and speak about the things which nevertheless we are able to do.» (ibid. s3).

Og på samme måte som «(...) the human condition is not the same as human nature (...)» (ibid. s9), er ikke menneskelig historie, det samme som menneskelig potensiale. Påstanden vil derfor være at historien viser deler av de menneskelige potensialer, men selvfølgelig ikke potensialets grenser. Er man bekymret for at disse potensialene står i fare for aldri å spire ut, vil – på samme måte som en verpehøne bare er anvendelig så lenge hun presser ut en tilfredsstillende mengde egg – kan jeg hente inspirasjon hos Jean-Jacques Rousseau som mente at menneskelig sivilisasjon stod i motsetning til menneskelig natur (Brüne 2007). Hvor våre levemåter vil ha uønskede konsekvenser, beskrevet med begrepet degenerasjon (ibid.). Ønsker man å erfare paralleller til dette forfallet, behøver man kun å sammenligne vitaliteten til en innesperret løve, med et fritt individ i naturen. Likevel, selv om det kan være fristende å romantisere menneskets tilbakekomst i naturen, vil nok visse deler av sivilisasjonsprosessen være både vanskelig og uhensiktsmessig å snu – i motsetning til de fleste formene for ikke-menneskelig liv under vår kontroll. Selv om jeg liker å sove i en varm og behagelig seng, tviler jeg på at løvene ville motsette seg en tilbakekomst til den rene naturen (med mindre de er

for ødelagte av innestengelsen). Nå er det dessverre muligheter for at visse former for domestisert liv er så avhengige av oss, at de ikke ville klart å overleve på egenhånd – noe man måtte ta til etterretning ved en eventuell frigjøring av de ikke-menneskelige slavene.

Som nevnt tidligere, finnes det konkrete forskjeller mellom domestiseringen av mennesker og domestiseringen av andre former for liv. Charles Darwin, i sin *The Descent of Man* fra 1871, at utviklingen til mennesket skiller seg betydelig fra temmingen av ikke-menneskelige dyr;

«(...) for his breeding has never long been controlled, either by methodical or unconscious selection. No race or body of men has been so completely subjugated by other men, as that certain individuals should be preserved, and thus unconsciously selected, from somehow excelling in utility to their masters. Nor have certain male and female individuals been intentionally picked out and matched, except in the well-known case of the Prussian grenadier.» (Darwin 1998 [1871], s29).

I dag vet vi at det er adskillig flere enn Prøyssiske krigere som har bedrevet arrangert ekteskap. Vi vet også at kvinnen, til en viss grad har vært kontrollert og domestisert av mannen; blitt tvunget til å holde seg hjemme. Barbara Rogers (1980), i sin *The domestication of Women* siterer August Comte – en av fedrene til sosiologien, og en respektert mann på sin tid – som hevdet at kampen for progresjon og rasjonalitet, rettferdiggjorde domestisering av kvinnen «(...) by the supposed need for men to 'assure [woman's] emotional destiny' by making her life 'more and more 'domestic' and 'above all detach her from all outside work (...)» (ibid. s15).

Nasjonalsosialismens realiserte mareritt fra 1940-tallet er også et sterkt eksempel på at enkelte mennesker *har* blitt underordnet andre – slik at bestemte mennesker skulle bli bevart. Faktisk, som Arendt observerer, «(...) the experience of the concentration camps does show that human beings can be transformed into specimens of the human animal (...) like cattle, like matter, like things that had neither body nor soul (...)» (Arendt 1973, s455). Hvis den kollektive samvittighet er plaget av den iboende menneskelige medgjørligheten til å begå forferdeligheter – forsterker Bauman denne angsten i oss når han påpeker hvordan ingen av de sosiale forbindelser «(...) som gjorde Auschwitz mulig, virkelig har forsvunnet, og at det ikke er truffet noen forholdsregler for å forhindre slike muligheter og prinsipper fra å skape Auschwitz-lignende katastrofer.» (Bauman 1997, s45). Bauman, i sin gjennomgåelse av

Milgram, sier videre at den rystende sannheten om Holocaust advarer oss om at det ikke lenger er lovbryteren som må fryktes, men den lovlydige (ibid. s197). En slik forståelse understøttes ytterligere av Arendts (2000) gjengivelse av rettssaken mot Adolf Eichmann, som hevdet at «(...) han gjorde sin plikt, som han til stadig gjentok til politiet og i retten; han adlød ikke bare ordre, han adlød også loven.» (ibid. s141). Erkjennelsen til Eichmann var derfor at det var en lov, og hierarkiets pålagte tvang til å følge den, som gjorde dem alle til forbrytere (ibid. s155). Ondskapens banalitet, sier Bernt Hagtvedt, vil derfor ikke kunne spores tilbake til en sykelig og særskilt ondskap hos individene, men en «(...) forunderlig, ganske autentisk manglende evne til å tenke.» (ibid. sXXII). Problemet til nazistene var derfor ikke, for å si det med freudiansk terminologi, at de hadde voldelige ider eller for store egoer, men derimot superegoets altoppslukende potensiale. Tar vi en slik oppfattelse til etterretning vil det snu opp ned og nærmest bagatellisere de nedarvede forestillinger om onde handlinger – hvor «(...) det forferdeligste onde i manns minne ikke skyldtes en oppløsning av all order, men et plettfritt, feilfritt og uangripelig ordensregime.» (Bauman 1997, s197). Det skyldes ikke ukontrollerte og rampete pøbler, men disiplinerte og lydige menn som fulgte reglene. Bauman utdyper:

«Holocaust avslører trekk ved den byråkratiske undertrykkelse som ellers kunne ha gått upåaktet hen (...) den moderne, rasjonelle, byråkratisk organiserte makts evne til å bevege folk til å handle på en måte som er funksjonelt uunnværlig for å oppnå deres mål, samtidig med at de står i skrikende motsetning til aktørenes vitale interesser (...) en pliktskyldig overholdelse av de byråkratiske reglene.» (ibid, s167).

Evolusjon eller degenerasjon?

«You have made your way from worm to human, and much in you is still worm. Once you were apes, and even now the human being is still more of an ape than any ape is.» (Nietzsche 2005, s11).

Menneskelig, domestisering av planter og dyr er en kjensgjerning, da vi kan se transformasjonen fra vilt til temmet foran øynene våre. Korn som før vokste fritt og uryddig i naturen, står nå rette som soldater på en rekke – mens (de heldige) kuene beiter på den

kvadratiske jordflekken ved siden av. Domestisering kan defineres som det øyeblikket hvor vi gikk fra å ta det vi trengte fra naturen, til den ble kolonisert og satt i arbeid under vår totalitære orden. Ved hvilket tidspunkt domestiseringen starter eller slutter, er det derimot vanskelig å si noe om – kanskje spesielt når det gjelder mennesket. I dens tilblivelse har domestiseringen, med både mennesker, planter og dyr, tidvis skjedd mer eller mindre ubevisst. Senere har historien vist mer beregnete tiltak, det være seg alt mellom hundeavl og fiskeoppdrett til Hitlers gale fremtidsdrømmer – samt andre (etniske) rensesforsøk. Ved en bevisst domestisering forsøker man å endre tingenes manifestasjon, slik at de passer bedre inn i den menneskelige hage. En kornsort som produserer 20 kg mel per kvadratmeter, er fra en bondes ståsted å foretrekke fremfor en uslere sort som (selv om den kan være sunnere) bare produserer 10 kg. En plante som fra naturens side kom i mange farger, kan av en gartner bli omstrukturert slik at den bare vokser frem i den fargen som passer best ved siden av våre hus. «Det som fremstilles som primitivt villskap (...) må temmes og undertrykkes (...)» (Bauman 1997, s248).

Mistanken, vil derfor bli, at mennesket – denne nakne apen – organiserte seg for fort, mens vi glemte at under overflaten ligger det fortsatt en primat; (...) even a space ape must urinate.» (Morris 1986, s21). Holocaust og andre masse mord ville aldri vært gjennomførbare av en naken ape i jungelen; som Bauman påpeker er det moderniteten som har gjort det mulig. Desmond Morris viser hvordan den urgamle fisken som dro seg opp på land, fortsatt var forfulgt av de vanlige kvalitetene – før den utviklet lunger, måtte den tilbake til vannet for å hente oksygen. «It takes millions of years to perfect a dramatically new animal mode (...)» (ibid.). De evolusjonære pionerne vil derfor bestå av en finurlig blanding – den nakne apen er en slik blanding. Vår kropp og vårt sinn var rettet mot et liv i skogen, men plutselig (plutselig i evolusjonær forståelse) ble vi «(...) jettisoned into a world where [we] could survive only if [we] began to live like a brainy, weapon-toting wolf.» (ibid). Brått stod vi der, med vår største styrke og vår største svakhet; at vi er planetens mest tilpasningsdyktige art – en «(...) a primate by ancestry and a carnivore by adaption, ready to conquer the world.» (ibid. s37). En analyse av hvordan denne arven har påvirket vår atferd gjennom historien, burde være av interesse for dem som vil forstå mennesket i dag.

Nå kan det være viktig å understreke at jeg ikke kommer med påstanden om at vår ondskap og hyppige mangel på empati ligger i vår biologi – potensialitet og determinering er to forskjellige konsepter. I sin undersøkelse over hvor unikt mennesket er i det store bildet, konkluderer Hessen (2012) med at homo sapiens klart har noen unike særtrekk. «Det er imidlertid nettopp vår erkjennende og etisk refleksive særtrekk som innebærer at det påhviler vår art et spesielt moralsk ansvar overfor resten av naturen. Med våre fornuftsevner og sosiale egenskaper er vi det potensielt mest empatiske vesen på kloden.» (Ibid., s75). Påstanden vil heller være at vår voldsomme tilbøyelighet til tankeløshet, kan stamme fra det faktumet at vi fortsatt har blitt ved vår lest, og ikke er noe annet enn (med mangel på en finere formulering) noen enfoldige og enkle skapninger. Ei sier jeg heller, som Frans de Waal (2009) heller ikke gjør, at fordi «(...) nature is based on a struggle for life, we need to live like this as well.» (ibid. s6). Derimot, hvis empati virkelig er et trekk som har utviklet seg i nyere tid, som en tupé nylig plassert i det menneske hodet, «(...) [the] greatest fear would be that it might blow off tomorrow.» (ibid. s208). Heldigvis, har empatien dypere røtter, i det de Waal påstår at innlevelse ikke er begrenset til mennesker, men har en lang evolusjonær historie – hvor vi ikke ville vært der vi er i dag hvis «(...) our ancestors [had] been socially aloof.» (ibid. s7). Konklusjonen vil derfor være at vi ikke kommer unna realiteten at vi er den menneskelige apen; hvor villskapen ligger rett under den hårløse huden – hva enn det betyr på både godt og vondt.

Hvis vi antar at det gode er den iboende muligheten for empati, og det vonde er våre potensialer for aggressivitet og dominering, kan det være belysende å se på forskjellen mellom våre to nærmeste slektninger, sjimpansen Pan troglodytes og bonobo-åpen Pan paniscus (Sommer et. Al. 2011). Sommer et. al. (ibid.) påpeker i sin studie hvordan voldelig mannlig aggresjon ikke er uvanlig i de patriarkalske sjimpansesamfunn, hvor relasjoner blant hunnene er, i skyggen av hannene, og relativt svake. Studien siterer Simone de Beauvoir som sørget over at frigjøring av kvinner er vanskelig så lenge de ikke samarbeider, men er spredte og tilknyttet enkelte menn. En annen studie (Hare og Wrangham 2012) viste at motsetning til de voldelige sjimpansene, lever de matriarkalske bonobostammene vanligvis fredelig. I et intervju forteller Hare hvordan hvor sosial spenning hos bonoboåpene stadig blir løst gjennom fredfylt og hyppig seksuell aktivitet, som hannene først må søke tillatelse til (Wired 2012). «Relative to chimps, bonobos are stressed by competition, attentive to others' needs,

and eager to cooperate and share.» (ibid.). Og, selv om det finnes mange sosialt behagelige livsformer, hevder visse forskere at bonoboen representerer noe mer presist og dypgående, nemlig en form for selv-domestisering gjennom en naturlig evolusjonær prosess (Hare og Wrangham 2012). Hypotesen til Hare og Wrangham er en slags motsetning til oppfattelsen om at livets kamp om overlevelse kun handler om den sterkestes rett (en vrang oversettelse av 'survival of the fittest'); fylt av blod, vold og krig. Hares studie

«(...) indicate that selection against aggression in mammals can have multiple effects on their morphology, physiology, behavior and psychology, and that these results resemble a syndrome of changes observed in domestic animals. We hypothesize that selection against aggression in some wild species can operate in a similar way.» (ibid., s573).

I likhet med vel-domestiserte hunder, og i motsetning til sjimpanser, viser bonoboapene mer toleranse for å dele mat. Der hvor de mannlige sjimpansene får en økning i testosteronnivået, vil den blyge bonoboens blodstrøm bli fylt av det stressfremkallende hormonet kortisol hvis det oppstår konflikter i kampen om mat. De føler et ubehag hvis det oppstår krangling istedenfor deling. «This pattern suggests that chimpanzees, like human males, respond to feeding competition as a dominance contest.» (ibid., 579). Nå er det lett å undres over hvordan en slik tilbaketrukket og 'svak' art ikke har blitt spist opp i naturens anstrengende spill. Svaret på denne suksesshistorien ligger i deres aversjon mot aggresjon, og forkjærlighet for deling – det er slik de har overlevd. Altruisme kan derfor bli sett på som gunstig for overlevelse; hvis naboene har det de trenger, er det mindre sjanse for at de skal forbryte seg på deg.

I kontrast til bonoboapene, som nok ikke hadde en politisk eller fremtidsrettet agenda for sin domestisering, finnes det utallige eksempler på bevisst endring av livet – forskjellen vil være naturlig mot kunstig seleksjon. Menneskets beste venn, hunden, som var en av de første til å bli domestisert (Trut 1999), har i den moderne tid blitt manifestert i mangfoldige former. Ulvens transformasjon til hund har skjedd over en lang periode, og det kan derfor være hensiktsmessig å se på Dmitry Belyaev temming av ville rever for å få en mer oversiktlig forståelse. På mindre enn 50 år, omgjorde forskergruppen de menneskefiendtlige og temperamentsfulle ulvene *Vulpes vulpes*, til lekende og ansiktsslikkende hjerteknuser som

elsket å bli holdt. Lyudmila Trut, den nåværende lederen for prosjektet, fastslår hvordan deres eksperiment har

«(...) compressed into a few decades an ancient process that originally unfolded over thousands of years. Before our eyes, 'the Beast' has turned into 'Beauty', as the aggressive behavior of our herd's wild progenitors entirely disappeared. We have watched new morphological traits emerge, a process previously known only from archaeological evidence. Now we know that these changes can burst into a population early in domestication, triggered by the stresses of captivity (...)» (ibid., s168).

At fangenskap kan presse frem de forunderligste handlinger hos individer viste Philip Zimbardo (2007) i sitt nå berømte Stanford Prison Experiment – hvor det beskrives hvordan ordinære studenter i løpet av en uke behandlet hverandre på måter de aldri ville gjort utenfor det provisoriske fengselet. I motsetning til dette studiet som ble avlyst i løpet av den første uken, kan maktforholdene i våre etablerte kulturelle miljøer stå i fare for å være mer permanente.

John A. Livingstone (1994), i sin brannfakkell *Rogue Primate – An Exploration of Human Domestication*, sier at løver i dyreparker ikke er løver, fordi de ikke mottok løveoppdragelse. «Zoo lions are overfed, graceless, apathetic, almost catatonic.» (ibid., s3). Han bruker domestisering som et synonym for sivilisasjon, og påpeker at de andre domestiserte er menneskelige gjenstander, som vi skapte gjennom kunstig seleksjon. «We, on the other hand, are evolved domesticates.» (ibid., s13). Livingstone hevder videre at føyelighet og lydighet er normen hos det domestiserte, og at det domestiserte utmerker seg som en tilhenger: «A herd is ridiculously easy to manipulate.» (ibid., s21).

«The worst offenders are the people in power, but you and I also contribute to the problem via the way we live, the choices we make, the foolish destruction that we tolerate. We, the educated, the informed, the well nourished, the affluent, do pathetically little to stall the human juggernaut.» (ibid., s 195).

Som nevnt er det ikke de eventuelle biologiske endringene som er av interesse her – selv om de vil ha en betydning for det som er tankevekkende, nemlig den menneskelige handling – derimot de sosiale følgende av domestiseringen. Hvis noen av våre nære slektninger har selv-domestisert seg til å bli en mer veloppdragen utgave av apen, har målet med å

presentere dette faktum ikke vært å vise en lykke over at vi mennesker også har blitt mindre aggressive. Hensikten har vært å vise at det finnes muligheter for at også vi har blitt temmet, dressert, innridd og disiplinert – av oss selv. Tesen vil derfor bli at der bonoboapen har blitt mindre aggressive, har vi blitt overdrevent konforme, som en veddeløpshest som blir pisket til å ri fortere enn den egentlig klarer eller vil. Domestisert til konformiteten i den grad at vi er villige til å avlive våre medmennesker gjennom dødsstraff – ikke fordi vi er onde sadister som nyter det, men fordi vi har en plikt ovenfor lovene som styrer våre liv. Og hvis vi stoler så mye på de som styrer at vi er villige til å fortrenge våre moralske kvaler til den grad at vår enkle skapnings uheldige potensialer kommer frem – vil vi stort sett slå oss til ro og regne med at den urettferdigheten vi ser rundt oss, vil bli tatt hånd om.

Selv om menneskelig domestisering ikke er et universelt akseptert begrep, burde det tjene til å trekke oppmerksomheten til hvordan vårt miljø, våre styrere og andre kulturelle konstruksjoner frembringer visse former for forståelser av hvordan livet skal leves, samtidig som det avviser andre.

Homo domesticus – utenfor oss

«Your disease is called non conformism. Your course of treatment is four walls.

- Soviet doctor welcoming a dissident in a psychiatric ward.» (Hillyard et. al. 2004, s 64).

Wilson's (1988) bok *The domestication of the human species*, analyserer hvordan framveksten av arkitekturen og dens permanente bygninger også inkluderte en forandring i kultur, ideer, atferd og verdenssyn, samt individuelle relasjoner og personligheter. Håpet ligger i at denne kulturelle innovasjonens, som domestiseringen er, kan være fruktbart for dem som forsker på samfunnet. «This has not hitherto been considered as even a possibility in the body of social theory.» (ibid, sXI). Uten at jeg har noen utfyllende kunnskap om dette, har det nok i nyere tid vokst frem en studie av 'rommets' påvirkning på menneskelig adferd i blant annet samfunnsgeografien. Domestiseringen av mennesket, derimot vil nok være fraværende i både denne samfunnsgeografien så vel som i kriminologien. Likevel finnes det kriminologisk fokus på Bentham's Panopticon, og Foucault's (1999) kommentarer vedrørende bygningers potensiale som politisk teknologi. Kriminologer vet også, at det finnes «(...) built-

environment policing programs like CPTED (crime prevention through environmental design) (...)» (Ferrell 2012a, s247) – som har i oppgave å rydde og rense offentlige rom for de uønskede populasjonene. Her hjemme vil det bety å omplassere narkomane og andre uroelementer, som kan ødelegge et ellers glansfylt bybilde.

Wilson's (1988, s5) viktigste poeng derimot, kan også være viktig for meg, og beskriver hvordan domestiseringens vegger ikke bare deler opp den romlige plassen, men også menneskene i den. Inndelingen vil ikke bare være en beskyttelse mot inntrengning og avbrytning, men også en effektiv ekskludering av de uviktige andre, både i form av at de ikke ser deg, men også at man ikke ser de – en slags «(...) 'fertilized or 'mechanized' attention' (...)» (ibid. 175). Min tolkning vil derfor være at domestiseringen, og husets ekstremindividualistiske form, gjorde at det ble lettere for mennesker å tenke på seg selv – av den enkle grunn at man ikke ble forstyrret av andre. Selv om det finnes sosiale potensialer i et hus, vil de også, på samme måte som en nasjonalstats grenser, skille mellom meg og mine. Bygging av fysiske barrierer mot inntrengning, reduserer også sjansen for interaksjon «(...) and hindered the free-flow capacity of people to pay attention to one another as an undifferentiated feature of the routine of everyday life.» (ibid. s176). De positive sidene ved en slik oppdeling vil være individuell konsentrasjon, ytelse og til en viss grad kreativitet – de begrensede og negative konsekvensene kan muligens komplisere menneskelig samspill og kommunikasjon. «A goodly slice of domesticated behavior – through, psychological, motive, and intention – is generated and conditioned by these circumstances.» (ibid.).

En utvikling av individualismen og den moderne, utelukkende dimensjonen av oppmerksomheten, vil muligens stå i kontrast til vår tilbøyelighet til konformitet beskrevet ovenfor. Det vil si at rommets private karakter vil fungere som et fristed, hvor man kan være seg selv – i motsetning til presset utenfor for å være som alle andre. Så, selv om de mest ansvarlige for Holocaust gjorde utenkelige handlinger på jobb, var de nok gode familiemedlemmer mot de som ventet på dem hjemme. Wilson siterer Freud som hevdet at konstruksjonen av bostedet var, sammen med verktøy og ild, de grunnleggende handlingene til sivilisasjonen. Freud betraktet huset som en erstatning for livmoren; «(...) the first lodging, for which in all likelihood man still longs, and in which he was safe and felt at ease.» (Freud siter i Wilson 1988, s180).

Hvis vi vender tilbake til tankeeksperimentet i begynnelsen av kapittelet, vil kanskje ubehaget over likhetene mellom en slaktegris og et menneske nå være sterkere. Kanskje vi kan lære nye ting om oss selv gjennom en analyse av de ikke-menneskelige livene under vår kontroll; om hvordan vi behandler våre med-liv. Frykten er at vi på samme måte som disse livene – i et stadig mer utspekulert maskineri av tjenester og interesser - bærer byrden og smerten, men også behagelighetene ved domestisering. Som en gris som nytteløst forsøker å bevege seg i et særdeles restriktivt miljø, eller en gris som spiser seg full med hjertets lyst – står vi i fare for å bli fratatt mange av våre livs potensiale, selv uten korporlige tvangstiltak. Ut ifra en slik tese vil vi ikke bare være mennesker som lever i omhegningene vi kaller hus og byer – men også vår egen buskap. Likevel, hvis det er sant at vår selv-domestisering har gjort at vi, som bonoboapen, har blitt mindre aggressive burde dette faktum være positivt. Så kommer spørsmålet, om det fantes negative konsekvenser av vår levemåte, før vi slo oss til ro og begynte å bestemme over hverandre? Hvis svaret er ja, så er det ingen grunn til å tro at de ikke finnes i dag heller – ser vi bort ifra påstanden om at vi har blitt tilsynelatende mindre aggressive.

Bioetikk – innenfor oss

I den dystopiske filmen *Equilibrium* fra 2002 blir det presentert en maktelite, som etter den tredje verdenskrig, har fjernet krig, hat og sinne fra samfunnet. Gjennom befolkningens hyppige inntak av legemiddelet *Prozium* har man kurert sykdommen i det menneskelige hjertet, og opphavet til menneskets 'inhumanity to man' – vår evne til å føle. Nå skal jeg ikke bli anklaget for å beskrive en velorkestret kjemisk dannelse av alle individer – men at noen menneskers liv kan defineres som et kjemisk assistert selv, burde være rimelig å påstå.

Tidligere nevnte jeg at biologiske endringer av den 'ubevisste' domestiseringen av mennesket ikke var av største interesse. Det som derimot burde være iøynefallende er hvis den moderne formingen av det menneskelige liv er bevisst og befengt av agendaer. Med andre ord er jeg ikke redd for å bli anklaget for å hevde er at vi har aldri vært så dypt inne i domestiseringen som vi er i dag. Der vi før straffet våre barn for ulydighet med spanskrør og stygge blikk, unngår man disse problemene ved å fore dem med 'mild' amfetamin – og man

har gått fra, å prøve, å påvirke barna utenfra, til å påvirke dem innenfra, med høy suksessratio.

Selv om ADHD, ofte blir beskrevet som en epidemi (Carey 2009), er det nærliggende å hevde at denne beskrivelsen er fiktiv, og det er heller samfunnets møte med denne rastløsheten som er problemet. Hvis én av fem gutter på videregående skole i Amerika (Dagbladet 2013a) blir roliggjort av sterke preparater, er det på høyt tid å analysere om det er skolen det er noe galt med, og ikke barna. I tillegg til problemene de latente og alvorlige bivirkningene, har jeg en økende bekymring og mistanke om at lydigheten er til skolen, foreldrene og samfunnets beste – ikke for barnas. Norge er intet unntak, i det ADHD medisineringsen har økt med 300 % siden 2004 (VG 2012). I 2012 var det over tretti tusen barn som ble døvet ned på kjemiske skylapper så de kan marsjere stille ut av grunnskolen, uten å forstyrre sidemannen. På gata jakter politiet fortsatt på narkolangere.

Parallellen til domestiseringen av ikke-menneskelige liv kan være når man gikk fra å ha hunder som kompanjonger og familiemedlemmer, til å avle frem mer 'estetiske' former for liv – så man kunne ha noe som passet til alle våre forskjellige livsstiler. For selv om man ikke skal være for utagerende og urolig, skal man heller ikke være for tilbaketrukken. Som en motsetning til ADHD 'problematikken' presenterer Susie Scott (2006) mediatiseringen av sjenertethet – og viser hvordan

«(...) psychiatric knowledge serves the social function of prescribing normative codes of behavior, and thus contributes to the 'regulation of rationality' (...) one cannot help but question whose interests these 'magic bullet cures' really serve (...) deviant for whom? (ibid. s139).

Dessverre, er det ikke nok med at vi medisinerer de uønskede personlighetstrekkene bort – noen vil at disse livene aldri skulle blitt født. I Danmark, etter innføring av ultralydundersøkelse i tolvte uke, har barn født med Downs syndrom gått betraktelig ned (Dagen 2011). Ikke fordi undersøkelsen tilbys, men fordi så mange potensielt blivende foreldre velger å se om deres barn er 'normalt'. En slik nedgang i fødte liv, setter Foucaults (1999) eksaminasjon i et mørkt og ubehagelig lys, fordi det ofte innebærer at det som blir undersøkt – ofte blir klassifisert som så avvikende og uønskelig at det bare – blir eksaminert

én gang, og har en skjebnesvanger likhet med slik vi har kunstig selektert de ikke-menneskelige domestiserte dyrene. Der Adolf Hitler ville luke bort de upassende elementene ved gassing, er det moderne mennesket bare et legebesøk og en abort unna å gjøre det samme. (Nå må det kanskje presiseres at jeg ikke her argumenterer mot kvinners rett til selvbestemt abort.) Selv om de fleste er enige at i nasjonalsosialismen er av de skammeligste punktene på den menneskelige historie, finnes det fortsatt krefter som vil kastrere seksualforbrytere (VG 2011) og sterilisere rusavhengige (Dagbladet 2010). Ser vi bort ifra de siste eksemplene, forsøker jeg ikke her å argumentere for om genetisk planlegging av det menneskelige livet er ønskelig eller ikke – poenget er at det allerede er i gang. I møtet med denne nye korsveien i menneskelig historie – et punkt hvor det ikke lenger bare er mulig å filosofere over menneskelig natur, men også påvirke og endre den – er det på tide å formulere retningslinjer og analysere agendaer før ordningene er ute av våre hender, og umulige å påvirke. Før vi ender opp som impotente, og ettergivende livsformer; det Tiff og Sullivan (1980) kaller 'robopaths':

«(...) machine-like simulations of people – their existential state is ahuman. [...] Where robopathology is epidemic people normatively commit ahuman and dehumanizing acts. They are part of the plastic social machine that expects limited human compassion, and perpetuates death.» (1980, s11)

De onde hyrder

Uten å her kunne plyndre skattkistene til politisk filosofi, kan det likevel være nødvendig med en halvbakt analyse av, hvordan systemene har oppstått, og hvem som eventuelt kan være de ansvarlige for den moderne domestiseringen av mennesket. Eller som Bjørneboe (1973) kanskje ville sagt; hvem er de onde hyrder? Thomas Hobbes, i sin *Leviathan* fra 1651, hevdet at før mennesket konstruerte den 'sosiale kontrakten', og fikk sin beskyttelse av staten levde de i en 'state of nature' – hvor «(...) the life of man, solitary, poore, nasty, brutish, and short.» (Hobbes sitert i Wolf 2006, s8). I sterk kontrast til et anarkistisk synspunkt, er essensen i Hobbes holdning at uten et herredømme vil 'den menneskelige naturen' springe ut i en voldsom konflikt; hvor alle mennesker kriger mot alle mennesker.

Wolff påpeker hvordan Hobbes mente at denne krigstilstanden ikke nødvendigvis var en konstant bekjempelse, men heller en alltid tilstedeværende beredskap til å slåss (ibid, s12). Argumentet er at hvis vi låser våre dører fordi vi er mistenksomme i det moderne samfunn; «(...) just think how afraid we would be in the state of nature.» (ibid.). Selv om Hobbes bok er tankevekkende lesning, konstaterer Wolff at Leviathan overser et særdeles viktig aspekt ved mennesket, nemlig moralen. Dessverre ville det nok vært mennesker som angrep hverandre hvis man ikke hadde en stat – men Wolff kommer med et av de helligste anarkistiske punkter når han sier at «(...) there would be enough people with a moral sens to stop the rot spreading and prevent the immoral minority from bringing us to a general war.» (ibid.).

Et slikt håp delte nok ikke Hobbes, i det han hevdet at det i den naturlige tilstanden ikke ville eksistere urettferdighet, siden det ikke på samme tid forelå noen kontrakter, lover eller rettssaler. For å unngå misforståelser påstod han altså at «(...) in the state of nature there is no common power, so now law, so no breach of law, and so no injustice.» (ibid. s13). For en anarkist vil en slik forståelse ikke bare være arrogant og trist, men også en viktig ingrediens i opprettholdelsen av dagens maktstrukturer. Og det kanskje kan være mer inspirasjon og hente hos andre politiske filosofer. John Locke, i sine traktater fra slutten av 1600-tallet, (ibid, s18), hevdet på sin side at alle mennesker i den naturlige tilstanden hadde rett til å straffe dem som skadet andre. Og siden alle er likemenn, «(...) every person in the state of nature is given what Locke calls that 'executive Power of the Law of Nature.» (ibid. s20). Ideen er at 'lovlydige' individer vil gå sammen, i hva Locke kaller den 'strange doctrine' (ibid. s22) for å sørge for at overtrederen tar ansvar for det som er gjort. Hvis dette er riktig, vil håpet være at flesteparten av menneskene i den naturlige tilstanden vil føle seg så bundet til de uskrevne og moralske lovene, at de sjelden invaderte sine naboer. Freden «(...) in the state of nature is secured not only by the natural right to punish, but, equally importantly, by the fact that it would rarely have to be used.» (ibid.). Hobbes ville kanskje hatt problemer med individets rett til å utføre makt, og hevdet at et slikt herredømme er det bare en stat som kan opprettholde. Wolff peker på hvordan Locke kanskje ville vært enig, i det han så den menneskelige populasjonen øke til et punkt hvor «(...) the state of nature becomes almost unbearable.» (ibid. s23).

Jean-Jacques Rousseau på sin side hevdet at Hobbes og Locke overså et sentralt aspekt i den menneskelige motivasjonen; det være seg medlidenhet og/eller barmhjertelighet. Rousseau mener at mennesket har en medfødt evne til motvilje mot å se en medskapning lide. Dette, legger han til, er «(...) so natural, that the very brutes themselves sometimes give evident proofs of it.» (Rousseau siter i Wolf 2008, s24). Likevel, som så mange andre, på tross av at de ser den naturlige uskyldigheten i et menneskebarn, landet også Rousseau på konklusjonen om at et liv uten regjering ville vært utålelig (ibid. s29). Som beskrevet tidligere, finnes det mange anarkistiske tenkere som prøver å motsette seg en slik tenkning. Kropotkin, som et alternativ til Darwins kamp om overlevelse, fremsatte ideen om at de mest tilpasningsdyktige er de arter som er «(...) best able to achieve co-operation.» (ibid. s30).

Derfor kan det tenkes, som Foucault (2002) beskriver i sine forelesninger om regjering, at den moderne stat har gått bort ifra den åpenlyse disiplineringen, til en mer utspekulert form for styring, i et forsøk på å gjøre den mer samarbeidsvillige. Der man før var nødt til å drikke den originale Coca-Cola, kan man nå velge mellom den formen for cola som best representerer din livsstil. Neuman (2011) belyser hvordan Foucault her understreker hvordan 'governmentalitet' er en regjeringsform hvor hodet til kongen er kappet av. Den moderne stat – hvis vi stoler på Neumans oversettelse og forståelse – vil ifølge Foucault ikke være karakterisert av at det finnes et sentral senter det utgår en befaling eller overordnet plan fra. «Snarere finnes det praksiser som rommer subjektposisjoner som individene gjetes inn i, i tillegg til fortellinger som veileder handling.» (ibid. s184). En slik tolkning av regjeringen, i motsetning til en populær misforståelse, deler marxistiske teorier om at herskerklassen ikke nødvendigvis utspekulert manipulerer og styrer alle prosessene i samfunnet:

«It must be recalled that in the passage where Marx introduces the famous «base-superstructure» metaphor, he asserts only that: 'the mode of production in material life determines the general character of the social, political and spiritual processes of life' (...) not necessarily their every detail.» (Greenberg 2010, s494).

En anarkist ville kanskje vært uenig og hevde at dette er en underdrivelse av våre maktklassers samfunnskontroll. I hvert fall når det kommer til spesifikke organer under dens

domene. I forhold til rettsvesenets kontroll – av det Mathiesen kaller ‘uproduktive elementer’, Spitzer ‘problempopulasjoner’ og Quinney ‘overflødig befolkning’ (Box 1983, s207) – er det ikke tilfredsstillende med en beskrivelse av maktens kontroll som en ‘generell karakter’. Til tross for at forfatterne ovenfor beskriver forskjellige bilder, referer de til det samme fenomenet: nemlig at visse elementer i samfunnet blir definert som en «(...) nuisance eligible for state intervention (...) they have to be managed (...) they have to be controlled.» (ibid.). Noen ganger til den grad at de blir låst fast i en belteseng. Nylig ble en norsk gutt på 15 år beltelagt i 3 uker i strekk (Dagbladet 2013b). Hvilket vil bety at det offentlige sykehuset, under regjeringens kontroll, brøt loven i 3 uker.

Så, hvis man som Hobbes, Locke og Rousseau mener at de menneskelige liv ikke vil klare seg uten styring, må man også sørge for at de som styrer, gjør det på en bedre måte enn menneskene selv. Vi burde være sikre på at de er kompetente nok til jobben, og at melet i den statlige kassa er ren. Ofte er det tilgivelig, er ikke dette sant. De Waal (2009, s3) peker på hvordan dikene, som hindrer Nederland å bli fylt av vann, ikke er noe politikerne har makt over. Min tolkning av dette er at folket har laget en uskreven lov om at de livsviktige demningene ikke er noe en korttenkt stemme-sankende politiker skal ha ansvar over, det er ingeniører og lokalfolk sin jobb. Noen jobber er altså for viktige til å legges i hendene på politikere.

Smuelers og Havemans (2008) påpeker hvordan de mest alvorlige lovbruddene, som beskrevet i ICC Roma-traktat, oftest blir begått av stater. For de som er villige til å møte en slik kjensgjerning, innebærer det et fundamentalt forskjellig utgangspunkt når man studerer lov-beskrevet kriminalitet. Nå er det ikke lenger statens oppgave å formulere normative rammeverk på galt og rett, og handle deretter – som det gjøres til vanlig: «The state now is the offender itself, for which an international penal framewrok has been developed. This means that the nature of the crimes and the context in which they are committed are completely different form the nature and context of ordinary crimes.» (ibid, s8). Studerer man statsvold, krever det en ny vurdering av konsekvensene, som per definisjon, ikke handler om avvikende adferd hos individer – men heller hvordan urettferdigheten ble en norm innenfor staten. «In other words: we have to study all those individuals who keep the criminal and malignant system moving.» (ibid. s9). Tony Ward (2004) velger å gjøre det enda

tydeligere når han sier at det ikke nødvendigvis er lovbruddene som staten gjør som er avvikende og skadelig, men heller det som er i sentrum for dens nødvendighet og funksjon (ibid. s85). En slik forståelse er viktig for min oppgave da stater ofte «(...) supports immoral and illegal inequalities and their harmful manifestations, a state can be in whole or in part considered responsible for victimization.» (ibid.). Hvis vi bytter ut ulovlig med lovlign, og ser på de sprøyteavhengige – disse livene som får sin stimuli og sin medisin fra et stoff som ikke finnes på markedet – vil staten ikke bare produsere ulikhet og ofre, men også gjøre hverdagen vanskeligere for de.

Den seiglivede guden

Kapitalismen; «(...) the utopia of unlimited exploitation (...)» (Bourdieu 2010, s160). Jeg ser mange likheter mellom dagens finanselite og leger fra det 16-århundre. Disse høyt respekterte og 'kunnskapsrike' fagmenn – hvis elementære måte å lege mennesker på, var å sette deres liv i fare med årelating. Neo-liberalismen og den ubarmhjertige fortsettelsen av kapitalismen bærer også symptomene av en slik vrangforestilling. En drøm som opprettholder troen på at vi kan fortsette slik vi gjør nå; en drøm som har blitt for noen, og kan bli for alle, til et mareritt. John Maynard Keynes, en høyt respektert og innflytelsesrik økonom, sa engang, i et øyeblikk av innsikt, at kapitalismen «(...) is the extraordinary belief that the nastiest of men for the nastiest of motives will somehow work for the benefit of all.» (Keynes siter i Hillyard et. al 2004 s66).

Fornektelsen: domestiseringens tyngde

Skjønt det nok er appetittvekkende for en radikaler å bebreide vårt marked og våre institusjoner for en overlatt og vel-orkestrert symfoni av undertrykking, er det nok lurt å styre unna, og heller konsentrere seg om de uheldige konsekvensene av domestiseringen.

Stanley Cohen i sin *States of Denial* (2001) peker på hvordan det finnes mange former for fornektelse når mennesker «(...) 'are presented with information that is too disturbing, threatening or anomalous to be fully absorbed or openly acknowledged' (...)» (ibid. s1). Slik kunnskap vil derfor bli benektet, undertrykt, forkastet, skjøvet til side eller omtolket. Vi vet alle at det foregår urettferdighet av bibelske proporsjoner en kort flytur unna, likevel, siden det ikke gjelder oss har det ikke en nevneverdig innflytelse på vår hverdag. Dessuten, tenker man for mye på lidelsene, har det til og med et potensiale for å gjøre en resignert og motløs. Cohen siterer Freud som sa at «(...) a neurosis usually contents itself with avoiding the piece of reality in question and protecting itself against coming into contact with it.» (ibid. s26).

Med fare for å diagnostisere hele menneskeheten som om vi har en kollektiv psykose, er likevel tesen at det finnes hos oss, i likhet med dem som 'rømmer' fra virkeligheten, en simultan aksept og fornektelse av de sannheter som er for truende til å konfronteres, men også umulig å ignorere. Hadde man tatt inn over seg det faktum at det like gjerne kunne vært oss som til daglig ble utsatt for pine uten begrensning, ville man kanskje følt smerten, og kompromissløst forsøkt å gjøre noe for å endre disse realitetene – «(...) the compromise solution is to deny and acknowledge them at the same time.» (ibid. s27). For å kvalifisere denne forståelsen på et macro-nivå, bruker Cohen vold mot (de domestiserte) kvinner i hjemmet, som gikk gjennom denne veien fra fornektelse til anerkjennelse. I den fornektende fasen, var fenomenet gjemt fra det offentlige rom, normalisert og dekket over – selv om alle visste om den. Veggen av stillhet var bygd «(...) from the designation of woman as property, (...)» (ibid. s52). Den ekte erkjennelsen, av typen som får konsekvenser i den virkelige verden, oppstod først når forholdene ble eksponert av ofre, feminister og andre som brydde seg. «Eventually a separate discourse emerged.» (ibid.). Når man nærmer seg et problem politisk (i bred forstand), vil det bli, for ofrene og alle dem som vet om overgrepene, lettere å overvinne fornektelsen. På samme måte som det blir vanskeligere for overgriperne å konstruere årsaksforklaringer som blir akseptert. Så, frem til et momentet som skaper frigjørelse, påpeker Cohen, vil hele samfunn av unevnte og ujevne regler om hva som kan og bør snakkes åpenlyst om. «You are subject to a rule about obeying these rules, but bound also by a meta-rule which dictates that you deny your knowledge of the original rule (...)» (ibid. s45). Problemene som kan oppstå i det man ikke lenger er villig til å late som, når

man ikke lenger er villig til å spille spillet, blir beskrevet av en av Alfords fløyteblåserinformanter:

«It was amazing, here we were dumping poison into the [environment] and nobody wanted to talk about it, as if talking about it would make it real. Well, it was real all right, but we went around pretending it wasn't. I thought I was going crazy, like it wasn't happening. You think I'm some kind of hero because I blew the whistle. The only reason I spoke up is because I didn't want to go crazy. I had to say what we were doing.» (Alford 2001, s13).

Uansett hvor flyktige definisjonen av mentale sykdommer er, deler de ofte en henvisning til menneskers oppfattelse av virkeligheten. Den gjengse beskrivelsen av en mentalt syk, vil være at man har mistet grepet om virkeligheten (Cohen 2011, s57). Noen psykologiske teoretikere forteller en annen historie; hvor moderat deprimerte individer, selv om de er pessimistiske, viser lavere kognitiv forvrenging enn 'normalbefolkningen'. Problemet er derfor ikke en mangel på kontakt med virkeligheten; «(...) they see it only too clearly.» (ibid.). Man mangler de skjevhetene som normalt gir folk ly fra den harde siden av virkeligheten.

Enda en teknikk for å unngå å møte de depressive realitetene i vårt samfunn, beskrives i Norgaards (2011) feltstudie av nordmenns møte med klimaforandringer. Selv om alle mennesker som er informert om farene ved globalt alvorlige klimakatastrofer, nok ikke ønsker å se verden brenne, er det en fare for at «(...) many people judge as serious only those problems for which they think action can be taken.» (Norgaard 2011, s68). Makteløshet over virkelighetens situasjon kan derfor komme til en når man opplever et problem som for stort – men kanskje enda mer interessant for min forståelse; kan det også oppstå hvis man har på følelsen at noen andre tar hånd om situasjonen. Denne tilsynelatende ubegrensede tilliten til de andre, som har mer makt enn en, er en stor bekymring for de som ønsker å frigjøre alt liv. Heldigvis oppmuntrer Milgram meg; denne forskeren som har sett konformitetens uhyggelige potensialer på nært hold: «It may be that we are puppets – puppets controlled by the strings of society. But at least we are puppets with perception, with awareness. And perhaps our awareness is the first step to our liberation.» (Milgram 1974, s568).

Seksten tusen?? Hva var det dere tenkte på?

«Our descendants will laugh when in museums and libraries they will read the banalities that constitute our penal codes, says Molinari, who reassures conservative readers that the demise of the penal law will not be followed by barbarianism. We are already barbarian and we will be for who knows how many centuries to come; and it will not be through your penal laws 'that a glitter of civilization will brighten up the herd of starving people who ascend the Calvary of pain and death.» (Ruggiero 2010, s167)

Det at visse former for lidelse ikke er like åpenbare som det offentlige og lovlige slaveholdet, vil dessverre gjøre at en eventuell frigjøring fra negative forhold vil være vanskelig å gjennomføre – siden assosiasjonene og lidelsene er skjult eller omformet til å være en del av samfunnets naturlige gang. Er ikke mange av de landene USA (og de statene som hjelper dem) har gått til krig mot, også relativt forsvarsløse 'stammer' – akkurat som indianerne var det for noen hundre år siden. Kanskje forskjellene til og med er større i dag, i det de mektigste militærnasjonene har ubemannede fly som gjøre jobben bedre enn mennesker. Kanskje det ikke er lenge til før de eneste menneskene amerikanerne trenger på slagmarken, er de fiendene de skal ta livet av. Kanskje forskjellen mellom nedslaktingen av den amerikanske urbefolkningen ikke er så forskjellig fra de moderne kriger som man skulle like å tro. Så istedenfor å spørre hva de første bosetterne i Amerika tenkte på når de drepte de som brukte ressursene før dem, er det muligens på høy tid å spørre hvilke tanker det går i hodet på de som tillater at de gjør det tilnærmet samme i dag.

Så kommer spørsmålet, hvor mye vil det koste å stoppe verdens lidelse? Lester Brown, grunnleggeren av Worldwatch Institute og Earth Policy Institute forsøker å nærme seg disse kostnadene i sin bok *Plan B 4.0 – Mobilizing to Save Civilization*. Ved å kombinere de sosiale målene med mål om å restaurere jorden, kommer Brown (2009) frem til en årlig summ på 187 milliarder dollar, «(...) roughly one third of the current U.S. military budget or 13 percent of the global military budget.» (ibid., s263). Brown sier at dette på en måte vil være det nye globale forsvarsbudsjettet, et budsjett som kan løse de mest alvorlige trusler mot vår sikkerhet. Budsjettet for Plan B skal dekke: 'Basic Social Goals' til en prislapp på 77 milliarder dollar i året. Det være seg: Universal primary education, eradication of adult illiteracy, school lunch programs for the 44 poorest countries, assistance to preschool children and pregnant

women in the 44 poorest countries, reproductive health and family planning, universal basic health care, closing the condom gap. I tillegg skal den dekke 'Earth Restoration Goals', som vil koste 110 milliarder dollar i året. Det være seg: Planting trees to reduce flooding and conserve soil, planting trees to sequester carbon, protecting topsoil on cropland, restoring rangelands, restoring fisheries, protecting biological diversity, stabilizing water tables.

«No one can argue today that we do not have the resources to do the job. We can stabilize world population. We can get rid of hunger, illiteracy, disease, and poverty, and we can restore the earth's soils, forests, and fisheries. Shifting 13 percent of the world military budget to the Plan B budget would be more than adequate to move the world onto a path that would sustain progress. We can build a global community where the basic needs of all people are satisfied—a world that will allow us to think of ourselves as civilized.» (Ibid., s265)

Så klart finnes det uenigheter i en verden som aldri er tofarget. Ting som jeg mener er urettferdig, vil muligens ikke deles av mange andre. I noen land nektes kvinner fortsatt å stemme, og å kjøre bil (Dagbladet 2013c) – andre land har problemer med spiseforstyrrelser, på grunn av et umenneskelig skjønnhetsideal. Men med tanke på de seksten tusen, behøver man ikke bruke mer tid på slik kulturel relativistisk sirkelargumentasjon. I hvert fall ikke hvis det finnes visse moralske standarder alle mennesker kan stå inne for. Slike harmoniske og universelle enigheter er umulige å påvise før man har undersøkt et representativt utvalg av alle verdensfolk. Likevel, hvis jeg prøver. Gjennom et slør av uvitenhet, skulle jeg kunne anta at alle er enige om at vi ikke burde ødelegge planeten, til den grad det vil være tilnærmet umulig å bo her. Videre, vil det nok finnes andre handlingsmønstre som ingen ønsker at man skal fortsette med, både fordi man ikke vil befinne seg i de selv, men også fordi man ikke ønsker de for noen andre – forhåpentligvis (men nok med visse unntak) selv sine verste fiender. En slavetilstand, eller et liv uten mat og livsnødvendige medisiner, er nok en så forferdelig pinefull tilværelse at det skal eksistere mye hat for å plassere noen i en slik tilstand – i hvert fall hvis det ikke er for å tjene penger.

Det som derimot kan være viktig å tydeliggjøre nå, er hvordan kamper om likestilling og frigjøring ofte har en lang og kostbar kamp i møtet med samfunnet – før de når rettsvesenet og kriminologiens relativt smale domene. Grønn kriminologis vei mot academia aksept kan være en slik strid. Håpet for kriminologien er derfor at den kan være med på å belyse de

mekanismer jeg har beskrevet under kategorien domestisering. Selv om de, i likhet med hverdagslige overgrepene mot de ikke-menneskelige livene, ikke er definert som lovbrudd. Dette er, som blant annet feminister og grønne kriminologer har erfart, ingen enkel oppgave, blant annet fordi man presenterer slike altomfattende spørsmål. Likevel håper jeg at mine spekulasjoner ikke er av en så abstrakt og bred karakter at de mangler verdi for mer spesifikk teoretisering. Men som sagt har ikke min intensjon vært å fremlegge spesifikke og empiriske undersøkelser, men heller sette søkelys på fenomener som ikke tidligere har falt på eller under den kriminologiske paraply. Selv om dette har betydd at jeg muligens har overdrevet og satt mine intellektuelle ideer på en pidentall. Målet for en slik refleksjon, i motsetning til den tradisjonelle kriminologien, vil være en reevaluering av hva livet burde være for alle former for liv – og hvordan våre samfunn kan endres slik at alle disse livene kan være tilfredsstillende og meningsfulle. Dette er derfor ikke bare en oppfordring til å tenke annerledes, men også en påminnelse om at vi har avlet frem livsformer som ikke klarer seg uten bånd og bås – frykten er at det ikke vil være noen vei tilbake for oss heller.

Domestisering, på tross av alle sine teoretiske barnesykdommer, inviterer til å legge oppfattelsen om at mennesker er unike vesener til side, og anse oss som like avblomstret og bundet som de andre livene under vår eksplisitte kontroll. Dette vil også gjelde kriminologien så vel som kriminologene, som nødvendigvis vil være bundet til det nærliggende miljøets forståelse av sitt fag. Målet med denne teksten, har derfor vært å åpne opp nye kriminologiske rom – rom som forsøker å nærme seg de avgjørende spørsmål om systemets fundamentale forhold. I motsetning til de udiskuterbart viktige studier av de negative konsekvensene til denne ordenen, håper jeg at min forståelse ikke bare handler om å gjøre systemet bedre. Men heller gjennomlyse den overveldende frihetsberøvelsen, i et håp om at den kan snarligst bli erstattet av noe bedre. Og selv om en slik avhandling nok er dømt til å komme til kort, minner Zizek (2010) meg på hvordan Spartacus, i Stanley Kubricks film, forholdt seg til slaveopprørets dødsdømte karakter:

«The slaves 'struggle' is not merely a pragmatic attempt to ameliorate their position, it is a principled rebellion on behalf of freedom, so even if they lose and are all killed, their fight will not have been in vain since they will have asserted their unconditional commitment to freedom. In other words, their act of rebellion itself, whatever the outcome, already counts as a succes, insofar as it instantiates the immortal idea of freedom.» (ibid. sXIV).

I motsetning til Spartacus' opprør, kan ikke min revolusjon føres med vold eller våpen. I stedet er det snakk om en revolusjon av erkjennelse og ideer, som ønsker å forandre menneskers måte å leve sammen, med hverandre og alle planetes liv. Mennesket, denne hårløse apen må snarlig kaste dyrehammen; ta steget opp og la bestialiteten vike for humanitet. Klarer vi en gang det, kan vi kanskje «(...) bli det vi alltid har trodd vi er: noe enestående i dyreverdenen.» (Børresen 1997, s52).

Litteraturliste

Aaltola Elisa (2012) Differing philosophies: criminalization and the Stop huntingdon animal cruelty debate. I Ellefsen, R, Sollund, R., & Larsen, G. (Eds.). (2012). Eco-global Crimes: Contemporary Problems and Future Challenges. Ashgate Publishing, Ltd. s157-181

Aftenposten (2011). 12. oktober. Dumpet miljøgift i naturen. URL = <http://www.aftenposten.no/klima/Dumpet-miljogift-i-naturen-5111341.html>

Aftenposten (2012a). 28. mai. USA og Kina i «krig» om hvem som er verst på menneskerettigheter. URL = <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/USA-og-Kina-i-krig-om-hvem-som-er-verst-pa-menneskerettigheter-6837782.html>

Aftenposten (2012b). 24. april. Derfor har han skapt sitt «eget språk. Url = <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/22juli/Derfor-har-han-skapt-sitt-eget-sprak--6812743.html#.UXPqDcqr7yU>

Aftenposten (2013a). 03. mai. Hvert år kastes 2,3 millioner høner som søppel. Nå kommer Forsvaret dem til unnsetning. URL = http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/Hvert-ar-kastes-2_3-millioner-honer-som-soppel-Na-kommer-Forsvaret-dem-til-unnsetning-7191892.html#.UYOLCMqr7yU

Aftenposten (2013b). 16. august. Amerikanske spionbyråer brøt loven tusenvis av ganger hvert år. URL = <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Amerikanske-spionbyraer-brot-loven-tusenvis-av-ganger-hvert-ar-7282268.html#.UhcUz39MevT>

Aftenposten (2015). 11. juni. Du kan få hjemmebesøk hvis du ikke sorterer søppelet <http://www.aftenposten.no/okonomi/Du-kan-fa-hjemmebesok-hvis-du-ikke-sorterer-soppelet-8048717.html>

Alford, C. Fred (2001) Whistleblowers – Broken lives and organizational power. Cornell Univeristy press. Ithaca and London

Amster, R., DeLeon, A., Fernandez, L., Nocella, A. J., & Shannon, D. (Eds.). (2009). Contemporary anarchist studies: an introductory anthology of anarchy in the academy. Routledge.

Anarchism.net. Green anarchy - URL = http://www.anarchism.net/schools_greenanarchy.htm

Andenæs, Johs (1990). Straff, almenprevensjon og kriminalpolitikk, Universitetsforlaget Oslo

Andenæs, Johs (2004) Alminnelig strafferett , 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber - Mohn, Oslo

Apollon (2012). 1. Feb. Folkeretten truer det globale miljøet. URL = <https://www.apollon.uio.no/artikler/2009/folkeretten.html>

Arendt, Hannah (1973) .The Origins of Totalitarianism, New York, Harvest Book.

Arendt, Hannah (1992). Hanna Arendt and Karl Jaspers- correspondence 1926-1969, New York, HBJ.

Arendt, Hannah (1998) The human condition. The University of Chicago Press. Chicago

Arendt, Hannah (2000) Eichmann i Jerusalem. En rapport om ondskapens banalitet. Bokklubben dagens bøker. Oslo

Aubert, Viliam (1976). Rettens sosiale funksjon. Universitetsforlaget, Oslo.

Baehr, Peter (2010) Hannah Arendt, totalitarianism and the social sciences. Stanford university press. California

Bailliet, Cecilia M. & Aas, Katja Franko (2011) Cosmopolitan Justice and its Discontents. Routledge. New York.

Bakunin, Micahel (1974) Michael Bakunin: Selected Writings. Grove. New York

Bauman, Zygmunt (1997) Moderniteten og Holocaust. Vidarforlaget, Oslo.

Bauman, Zygmunt (2011) Collateral Damage: Social Inequalities in a Global Age. Polity Press UK.

Bjørneboe, Jens (1973) Den onde hyrde: roman. Pax. Oslo

Bourdieu, Pierre. (1977) Outline of a Theory of Practice. Cambridge University Press. Cambridge

Bourdieu, Pierre (1997) Socialt rum og symbolsk rum. Af praktiske grunde: omkring teorien om menneskelig handlen. Hans Reitzels forlag. København

Bourdieu, Pierre (2000) Den maskuline dominans. Pax. Oslo.

Bourdieu, Pierre (2010) Sociology is a martial art : political writings by Pierre Bourdieu. edited by Gisèle Sapiro; translated by Priscilla Parkhurst Ferguson, Richard Nice, and Loïc Wacquant. New Press. New York

Borovoy, A. (1989). Anarchism and Law. URL = <http://theanarchistlibrary.org/library/alexei-borovoy-anarchism-and-law>

Bosworth, Mary & Hoyle, Carol (2011) What is criminology. Oxford university press Inc. New York

Box, Steven (1983) Crime, power and mystification. Tavistock Publications, London

Braithwaite, John (1984) Corporate crime in the pharmaceutical industry. Routledge & Kegan Paul plc. London

Brown , Lester R. (2009) PLAN B4.0 Mobilizing to Save Civilization by Earth Policy Institute. W. W. Norton & Company, London.

Brüne, M. (2007). On human self-domestication, psychiatry, and eugenics. Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine, 2(1), 21.

Burdis, Kate og Tombs, Steve (2012) After the crisis: new directions in theorizing corporate and white collar crime. I Hall, Steve and Winlow, Simon (2012) New directions in criminological theory. Routledge. Oxon. s276 - 292

Børresen, Bergljot (1997) Er respekt for livet forenlig med jegerufølsomhet? Samtiden 5/6-97

Carey, William B. (2009). What to do about the ADHD epidemic. Alliance for Human Research Protection URL = <http://ahrp.org/what-to-do-about-the-adhd-epidemic-william-b-carey-m-d/>

Carlen, P. (2011). Against evangelism in academic criminology: For criminology as a scientific art. I M. Bosworth & C. Hoyle (Eds.), What is criminology? (pp. 95–108). Oxford, UK: Oxford University press.

Carlen, Pat (2012) Criminological knowledge: doing critique; doing politics. I Hall, Steve and Winlow, Simon (2012) New directions in criminological theory. Routledge. Oxon. s17 - 30

Carrington, Kerry, Russel Hogg og Máximo Sozzo (2015). Southern Criminology. British Journal of Criminology. Oxford University Press. UK.

Carvajal (2005a). Homo domesticus Theory. URL = <http://www.slideshare.net/carvajaladames/homo-domesticus-theory>

Carvajal (2005b). HOMO DOMESTICUS: Re-Imagining Domestication and Re-Naming the Human. URL = <http://www.slideshare.net/carvajaladames/homo-domesticus>

Carvajal (2005c). HOMO DOMESTICUS: Abstract. URL = <http://www.slideshare.net/carvajaladames/abstract-webpagejan252012-11284200>

Channel4 (2007). Meet the natives. URL = <http://www.channel4.com/programmes/meet-the-natives>

Christie, Nils (1977): Konflikt som eiendom. I: Tidsskrift for rettsvitenskap, vol. 90,

Christie, Nils (1982a): Hvor tett et samfunn. 2. Opplag 1985 Universitetsforlaget. Oslo.

Christie, Nils (1982b): Pinens begrensning. Universitetsforlaget. Oslo

Christie, Nils (1987) Fagets fiender. I: Nordisk tidsskrift for kriminal-videnskap, 74. Årgang, nr. 4, s. 291-300. Greve: De Nordiske Kriminalistforeninger

Christie, Nils (1989) Bortenfor anstalt og ensomhet. Universitetsforlaget. Oslo.

Christie, N. (1997): Four Blocks Against Insight: Notes on the Oversocialization of Criminologists. Theoretical Criminology 1(1), 13-23

Christie, Nils (2000) Kriminalitetskontroll som industri: mot GULAG, vestlig type. Universitetsforlaget. Oslo

Christie, Nils og Ketil Bruun (2003): Den gode fiende: narkotikapolitikk i Norden. 3. rev. utgave. Universitetsforlaget. Oslo

Christie, Nils (2005) Pinens begrensning. Universitetsforlaget as. Oslo.

Christie, Nils (2007) Restorative justice - answers to deficits in modernity? I Downes, David, Paul Rock, Christine Chinkin, Conor Gearty (eds,) (2007) Crime, Social Control and Human Rights: From Moral Panics to States of Denial, Essays in Honour of Stanley Cohen, Cullompton, Devon: Willan Publishing. s368 - 379

Cohen, Stanley (1985) Visions of social control: crime, punishment and classification. Polity Press. Cambridge

Cohen, Stanley (1988) Against criminology. Transaction, Inc. New Jersey

Cohen, Stanley (2001) States of Denial. Knowing about atrocities and suffering. Polity Press. Cambridge, UK.

Cohen, Stanley (2009) The sociology of moral panics. I Newburn, Tim (red.) (2009) Key readings in criminology. Williams publishing, Portland. s827 – 837.

Dagbladet (2010). 18. oktober. Betaler rusmisbrukere for å sterilisere seg. URL = <http://www.dagbladet.no/2010/10/18/nyheter/rusavhengige/narkotika/utenriks/steriliserin g/13897522/>

Dagbladet (2011). 25 juli. Selv ikke Stasi-Tyskland kunne ha stoppet denne mannen URL = http://www.dagbladet.no/2011/07/25/nyheter/innenriks/terror/massedrap/anders_behrin g_breivik/17451571/

Dagbladet (2013a). 6. april Det er urealistisk at en av fem videregående-gutter har ADHD.

URL =

http://www.dagbladet.no/2013/04/06/nyheter/adhd/medisinering_av_barn/videregaende/ritalin/26453965/

Dagbladet (2013b). 28. April. - Da Haukeland beltela en 15-åring i tre uker, brøt de loven i tre uker. URL =

http://www.dagbladet.no/2013/04/28/nyheter/innenriks/helse/psykiatri/psykisk_helse/26844423/

Dagbladet (2013c). 29. april. Dette ansiktet skal få kvinner i Saudi-Arabia til å si ifra. URL =

<http://www.dagbladet.no/2013/04/29/nyheter/saudi-arabia/vold/kvinnevold/26919403/>

Dagbladet (2014). 12. november. CIA-sjefen hevder torturavhør ledet dem til bin Laden. Sjefsgranskeren sier han lyver. URL =

http://www.dagbladet.no/2014/12/11/nyheter/politikk/krig_og_konflikter/36690418/

Dagen (2011). 19. mars. -Politikerne løper fra etisk ansvar. URL =

http://www.dagen.no/Utenriks/-Politikerne_l%C3%B8per_fra_etisk_ansvar-18135

Dagsavisen (2012). 31. August. Afrika som salgstriks. URL =

http://nyemeninger.no/alle_meninger/cat1002/subcat1041/thread252626/

Dailymail (2011). 2. desember. The Texas professor who moonlights as a dumpster-diving Robin Hood... and wants to show us just how much we throw away URL =

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2068997/Jeff-Ferrell-Texas-professor-moonlights-dumpster-diving-Robin-Hood.html>

Daniels, Norman (2013) "Reflective Equilibrium", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2013 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archives/win2013/entries/reflective-equilibrium/>

Darwin, Charles (1998 [1871]) The descent of man (first published 1871). Rpt. of the 2nd edition. 1874. New York: Prometheus; 1998.

Davies, Pamela, Peter Francis og Victor Jupp (2011) Doing Criminological Research. Sage publications. London

DeKeseredy, Walter S. & Perry, Barbara (2006) Advancing critical criminology: theory and application. Lexington Books. Oxford. Uk.

Downes, David, Paul Rock, Christine Chinkin, Conor Gearty (eds,) (2007) Crime, Social Control and Human Rights: From Moral Panics to States of Denial, Essays in Honour of Stanley Cohen, Cullompton, Devon: Willan Publishing.

Douzinas, Costas (2000) The end of human rights. Critical legal thought at the turn of the century. Hart publishing. London.

Dussich, John P. D. & Schellenberg, Jill (2010) The promise of restorative justice: new approaches for criminal justice and beyond. Lynne Rienner Publishers, Inc. London. UK.

Ellefsen, Rune (2009): Ny dyrevelferdslov: er dyrene varer eller rettssubjekter? Masteroppgave ved Institutt for kriminologi og rettssosiologi, UiO, V-09

Ellefsen, R, Sollund, R., & Larsen, G. (Eds.). (2012). Eco-global Crimes: Contemporary Problems and Future Challenges. Ashgate Publishing, Ltd.

Engelstad, Fredrik, Carl Erik Grenness, Ragnvald Kalleberg og Raino Malnes (1998): Samfunn og vitenskap. Samfunnsfagenes fremvekst, oppgaver og arbeidsmåter. Ad Notam Gyldendal.

Oslo

Eskeland, Ståle (2011) De mest alvorlige forbrytelser. Capellen Damm AS. Livonia Print. Latvia

Fangen, Katrine 2004 Deltagende observasjon 2. Utgange. Fabokforlaget. Bergen.

Ferguson, Niall (2004) Colossus: The Rise and Fall of the American Empire. London, Allen Lane/Penguin Press

Ferrell, J. (1995). Anarchy against the discipline. *Journal of Criminal Justice and Popular Culture*, 3(4), 86-91.

Ferrell, Jeff (2001) *Tearing Down the Streets: Adventures in Urban Anarchy*. Palgrave. New York.

Ferrell, Jeff (2009a) Against the law: anarchist criminology. I Henry, Stuart & Lukas, A. Scott (2009) *Recent Developments in Criminological Theory*. Ashgate Publishing Limited. England. 459-473

Ferrell, Jeff (2009b) Against method, against authority ... for anarchy. I Amster, R., DeLeon, A., Fernandez, L., Nocella, A. J., & Shannon, D. (Eds.). (2009). *Contemporary anarchist studies: an introductory anthology of anarchy in the academy*. Routledge. s73 – 82

Ferrell, Jeff (2012a) Outline of criminology of drift. I Hall, Steve and Winlow, Simon (2012) *New directions in criminological theory*. Routledge. Oxon. s241 – 257.

Ferrell, Jeff (2012b) Increase this Uneasiness: Review of Jock Young, *The Criminological Imagination*, i *A Symposium of Reviews of the Criminological Imagination*, by Jock Young (Chichester: John Wiley and Sons, xi + 250pp.) *BRIT. J. CRIMINOL.* (2012)52, 426–439

Feyerabend, Paul (1993) *Against Method*. Verso. London UK.

Finstad, L. (1988). *Sedelighetsforbrytere ut av fengslene: Prinsipper for en realistisk utopi*. *Materialisten* (3/1988).

Forskning.no (2009). 11. november. *Folkeretten og miljøet*. URL = <http://forskning.no/forurensning-juridiske-fag/2009/11/folkeretten-og-miljoet>

Foucault, Michel (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977* (edited by Colin Gordon). New York: Pantheon Books

Foucault, Michel (1999): *Overvåkning og straff: Det moderne fengsels historie*. 3. utg. Gyldendal. Oslo

Foucault, Michel (2002): «Regjering» i *Forelesninger om regjering og styringskunst*, oversatt av Iver B. Neuman. Cappelen akademisk. Oslo

France24 (2012). 15. mars. *From Lubanga to Kony, is the ICC only after Africans?* URL = <http://www.france24.com/en/20120315-lubanga-kony-icc-africans-international-justice-hague-syria-congo>

Frantzsen, Evy (2001) *Metadonmakt: møte mellom narkotikabrukere og norsk metadonpolitikk*. Oslo : Universitetsforlaget

Galtung, Johan (1984). *Twenty five years of peace research. Ten challenges, and some responses*. Berghof Stiftung Winklerstr. Berlin.

Garland, David (2001) *The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press

Global Issues (2013). 30. juni. World military spending. =
<http://www.globalissues.org/article/75/world-military-spending>

Gould, Stephen J. (1981) *The Mismeasure of Man*. W. W. Norton & Company. New York.

Greenberg, David F. (2010) *Building modern criminology: forays and skirmishes*. Ashgate. Farnham. UK.

Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hall, Steve and Winlow, Simon (2012) *New directions in criminological theory*. Routledge. Oxon.

Halvorsen, Knut (2008) *Å forske på samfunnet*. Cappelen, Oslo

Hamilton, Clive. (2010): *Requiem for a Species*. Earthscan: London

Haraway, D. (1991) *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*. London: Free Association Books.

Hare, B., Wobber, V., & Wrangham, R. (2012). The self-domestication hypothesis: evolution of bonobo psychology is due to selection against aggression. *Animal Behaviour*, 83(3), 573-585.

Harpers (2011), November 11. Six Questions for Slavoj Žižek URL =
<http://harpers.org/blog/2011/11/six-questions-for-slavoj-zizek/>

Henry, Stuart & Lukas, A. Scott (2009) *Recent Developments in Criminological Theory*. Ashgate Publishing Limited. England.

Hellevik, Ottar (1991): *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Universitetsforlaget. Oslo.

Hessen, Dag (2012) *Hvor unikt er mennesket*. I Sollund, Ragnhild, Morten Tønnesen og Guri Larsen (red.) 2012. *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Scandinavian Academic Press, Oslo. s57 - 79

Hillyard, Paddy, Christina Pantazis, Steve Tombs og Dave Gordon (2004) *Beyond Criminology – Taking harms seriously*. Pluto Press, London.

Howell, Christopher. (2014) "Anarchism: A Critical Analysis." *Radical Criminology* 4: 155-164.

Hulsman, Louk (1986) *Critical criminology and the concept of crime*. I *Contemporary Crises* March 1986, Volume 10, Issue 1. s63-80

Hulsman, Louk (1991). *Abolitionist Case: Alternative Crime Policies*, *The. Isr. L. Rev.*, 25, 681.

Høigård, Cecilie (1970) *Hva er en dirk mot en aksje*. Rapport fra kriminologiens fagkritiske seminar. Universitetsforlaget. Oslo

Høigård, Cecilie (1972) *Norsk kriminologi – idyll og ideologi [Norwegian Criminology – Idyll and Ideology]*. Institutt for kriminologi og strafferett. Universitetet i Oslo. Oslo.

Høigård, Cecilie (2003): «Kriminalitet: naturalisering av sosiale relasjoner.» i *Fortsatt uferdig: festskrift til Thomas Mathiesen*. Oslo: Pax

Høigård, Cecilie (2008) *Kriminalitet som institusjonell praksis*. *Materialisten* 1-08

Johansen, N.B.(2014). "Kriminalitetens eksistens-kategorisk form og stoff", i *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* nr. 1, s. 70-93

Johnson, H., South, N., & Walters, R. (2015). The commodification and exploitation of fresh water: Property, human rights and green criminology. *International Journal of Law, Crime and Justice*.

Kheel, Marti (1996) *The liberation of nature: A circular affaire'*. I Josephine Donovan and Carol J. Adams (eds): *Beyond animal rights. The continuum Publishing Company*.

Kleisner, K., & Stella, M. (2009). Monsters we met, monsters we made: On the parallel emergence of phenotypic similarity under domestication. *Σημειωτική-Sign Systems Studies*, (3-4), 454-476.

Lanier, Mark M. & Henry, Stuart (2010) *Essential Criminology*. Third edition. Westview Press. Boulder, CO.

Larsens, Guri (2012) *The most serious crime: eco-genocide concepts and perspectives in Eco-global Criminology*. I Ellefsen, R, Sollund, R., & Larsen, G. (Eds.). (2012). *Eco-global Crimes: Contemporary Problems and Future Challenges*. Ashgate Publishing, Ltd. s33 – 57.

Kripos. (2013). *Voldtektssituasjonen 2012*. Oslo: Voldtektsggruppa på Kripos.

Leach, Helen M. (2003) *Human Domestication Reconsidered*. *Current Anthropology*, Vol. 44, No. 3 (June 2003), pp. 349-368. University of Chicago Press.

Lim, S. S., Vos, T., Flaxman, A. D., Danaei, G., Shibuya, K., Adair-Rohani, H., & Davis, A. (2013). A comparative risk assessment of burden of disease and injury attributable to 67 risk factors and risk factor clusters in 21 regions, 1990–2010: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2010. *The lancet*, 380(9859), 2224-2260.

Lippens, Ronnie (2009) *A very short, fairly interesting and reasonably cheap book about studying criminology*. Sage. Los Angeles.

Livingstone, John A. (1994) *Rogue Primate - An Exploration of Human Domestication*. Roberts Rinehard Publishers, Boulder, Colorado.

Loader I. & Sparks, R. (2010) *Public Criminology?* Routledge London.

Lohne, Kjersti. (2015) *Advocates of Humanity: Human Rights NGOs in International Criminal Justice*. Universitetet i Oslo 2015 298 s. Doktoravhandling forsvart ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo

London Review of Books (2011). 28. oktober. Democracy is the enemy. URL = <http://www.lrb.co.uk/blog/2011/10/28/slavoj-zizek/democracy-is-the-enemy/>

Lynch, Michael J. and Paul B. Stretesky (2014) *Exploring Green Criminology: Towards a Green Criminological Revolution*. Farnham: Ashgate Publishing.

McCullin, Don (1992) *Unreasonable Behaviour. An Autobiography*, New York. Vintage

Marcuse, Herbert (1968) *Det en-dimensjonale menneske. Et hovedverk i kritikken av det moderne industrisamfunn*. Pax forlag A/S. Oslo

Maruna, S. (2006). Who Owns Resettlement? Towards Restorative Re - Integration. *British Journal of Community Justice*, 4 (2) , 23 - 33

Mathiesen, Thomas (1992) *Det uferdige: tekster om opprør og undertrykkelse*. Pax forlag. Oslo

Mathiesen, Thomas (2007): *Kan fengsel forsvares?* 3.utg. Oslo: Pax Forlag,

Milgram, S.(1974) October 31. We are all obedient. *The Listener*, 567-568

Morris, Desmond (1986) The illustrated naked ape. Jonathan Cape Ltd. London.

Morrison, Wayne (2006), Criminology, Civilization and the New World Order: Rethinking Criminology in a Global Context. Glasshouse Press. London

Morgenbladet (2011). Christie debatten. URL =
<http://morgenbladet.no/debatt/2011/09/christie-debatten>

Nafstad, Ida (2013): Et anstendig menneske. Møter mellom rusbrukere og det offentlige rom i Oslo. Ph.D. Avhandling. Universitetet i Oslo: Institutt for Kriminologi og rettssosiologi.

Nelken, David (ed) (2011) Comparative Criminal Justice and Globalization. Ashgate. England

Neumann, Iver B. (2011) Tilbake til Durkheim: staten og antropologien. Universitetsforlaget. Oslo

Newburn, Tim (red) (2009) Key readings in criminology. Williams publishing, Portland

Nettavisen (2011). 08. mars. Kvinner blir fortsatt brent på bålet. URL =
<http://www.nettavisen.no/nyheter/3106435.html>

Nietzsche, Friedrich (2005) Thus Spoke Zarathustra. A new translation by Graham Parkes. Oxford University Press. New York.

Norgaard, Kari. (2011): Living in Denial: Climate Change, Emotions, and Everyday Life. MIT Press: Cambridge, MA

Nrk (2008). 08. oktober. Halvparten vil oppleve 100-årsdagen URL = <http://www.nrk.no/viten/--halvparten-vil-bli-100-ar-1.6224930>

Nrk (2011). 02. juni. Stoltenberg vil legalisere cannabis. URL = <http://www.nrk.no/verden/stoltenberg-vil-legalisere-cannabis-1.7658192>

NRK (2011). 8. oktober. Lager ikke medisiner for de fattige. URL = <http://www.nrk.no/verden/-lager-ikke-medisiner-for-fattige-1.7820045>

Nrk Arkiv (1976). Jens Bjørneboe. URL = <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/34339/>

Nyland, N. (2009). Er stater folkerettslig forpliktet til å beskytte miljøet?, avhandling for ph d-graden på Det juridiske fakultet ved UiO, disputasutgave.

Olaussen, Leif Petter (2004): «Hvorfor er kriminalitet en sosial realitet?» i Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskap, årg. 91, nr. 1

Olaussen, L. P. (2010). Straffenivået og folks holdninger til straff i Norge. Institutt for kriminologi og rettssosiologi.

Ot.prp. nr. 95 (2000-2001) Om lov om gjennomføring i norsk rett av Den internasjonale straffedomstols vedtekter 17. juli 1998 (Roma-vedtektene). Det kongelige justis –og politdepartement

Rawls, John (1999) Theory of Justice. Revised edition. Oxford university press. UK.

Regan, Tom (1985) The Case for Animal Rights. I Peter Singer (1985) (ed), In Defense of Animals
New York: Basil Blackwell. s13-26

Regan, Tom. (1983). The case for Animal rights. Berkeley. University of California.

Roberts, David (2008) Human insecurity. Zed books Ltd, London.

Risan, Lars (2001): «Om hvordan dyr spiller en rolle for hvordan vi forstår de som forstår dem» i Norsk Antropologisk Tidsskrift, nr. 4 2001

Ruggiero, Vincenzo (2010) Penal Abolitionism. Oxford University press. UK.

Ruth-Heffelbower, D. (2011). Anarchist criminology: a new way to understand a set of proven practices. URL = http://peace.fresno.edu/docs/Anarchist_criminology.pdf.

de Schutter, Helder & Tinnevelt, Ronald (2011) Nationalism and global justice: David Miller and his critics. Routledge. London

Scott, Susie (2006): The medicalization of shyness: from social misfits to social fitness. Sociology of Health and Illness, Vol. 28. 133 – 153.

Seinfeld, Jerry. Episode 07 Sesong 07. The secret code. Amerikansk TV serie av Jerry Seinfeld og Larry David.

Singer, P. (1997). The drowning child and the expanding circle. New Internationalist, 289, 28-30.

Shannon, D. (2009). As beautiful as a brick through a bank window. Contemporary Anarchist Studies. I Amster, R., DeLeon, A., Fernandez, L., Nocella, A. J., & Shannon, D. (Eds.). (2009). Contemporary anarchist studies: an introductory anthology of anarchy in the academy. Routledge. s183 – 189.

Smuelers, Alette & Haveman, Roelof (eds.) (2008) *Supranational criminology: towards a criminology of international crimes*. Intersentia. Antwerp

Sollund, Ragnhild (2008): *Global Harms. Ecological Crime and Speciesism*. Red. Nova Science Publishers, Inc.

Sollund, Ragnhild (2012) *Speciesism as Doxic Practice Versus Valuing Difference and Plurality*. I Ellefsen, R, Sollund, R., & Larsen, G. (Eds.). (2012). *Eco-global Crimes: Contemporary Problems and Future Challenges*. Ashgate Publishing, Ltd. s91 - 115

Sollund, Ragnhild (2015) *Green Harms and Crimes: Critical Criminology in a Changing World*. Palgrave Macmillan. New York

Sommer, V., Bauer, J., Fowler, A., & Ortmann, S. (2011). Patriarchal chimpanzees, matriarchal bonobos: Potential ecological causes of a Pan dichotomy. In *Primates of Gashaka* (pp. 469-501). Springer New York.

South, Nigel (1998) *A green field for criminology? A proposal for a perspective*. I *Theoretical Criminology* May 1998 vol. 2 no. 2 211-233. Sage Publications. London.

Stanbury, M., Chester, D., Hanna, E. A., & Rosenman, K. D. (2008). How many deaths will it take? A death from asthma associated with work-related environmental tobacco smoke. *American journal of industrial medicine*, 51(2), 111-116.

Sullivan, Denis & Tifft, Larry (2006) *The handbook of restorative justice: a global perspective*. Routledge. New York. NY.

Taksdal, Arnhild (1981) *Er sult vold? Mellomfagsoppfave i kriminologi*. Institutt for kriminologi og strafferett.

Taylor, Paul A. (2010) *Zizek and the media*. Polity press. Cambridge, UK.

Thagaard, Tove (2009): Systematikk og innlevelse. Fagbokforlaget. Oslo

The Guardian (2011). 25. april. Guantánamo Bay files: Torture gets results, US military insists. URL = <http://www.theguardian.com/world/2011/apr/25/guantanamo-files-qahtani-salahi-torture>

The Guardian (2012). 30. april. Imperialism didn't end. These days it's known as international law. URL = <http://www.theguardian.com/commentisfree/2012/apr/30/imperialism-didnt-end-international-law>

The Telegraph (2012). 13. desember. Obesity killing three times as many as malnutrition. URL = <http://www.telegraph.co.uk/news/health/news/9742960/Obesity-killing-three-times-as-many-as-malnutrition.html>

Tift, Larry og Sullivan, Dennis (1980) The struggle to be human. Cienfuegos Press. Sanday.

Tift, Larry and Dennis Sullivan (2001) A needs based, social harms definition of crime. I What is Crime? Controversies over the Nature of Crime and What to Do about It, eds. Stuart Henry and Mark Lanier, Lanham, MD (2001): Rowman & Littlefield Publishers.

Tombs, Steve & Whyte, Dave (2003) Unmasking the crimes of the powerful: scrutinizing states and corporations. Peter Lang Publishing, Inc, New York

Trut, L. (1999). Early Canid Domestication: The Farm-Fox Experiment Foxes bred for tamability in a 40-year experiment exhibit remarkable transformations that suggest an interplay between behavioral genetics and development. American Scientist, 87(2), 160-169.

TV2 (2011). 02. april. Nordmenn står i kø for å drikke te med muslimer. URL = <http://www.tv2.no/nyheter/innenriks/nordmenn-staar-i-koe-for-aa-drikke-te-med-muslimer-3457515.html>

UN (2007) Handbook of basic principles and promising practices on Alternatives to Imprisonment. URL = https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_of_Basic_Principles_and_Promising_Practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf

UNDE (2012). The Millennium Development Goals Report 2012. United Nations Publications.

UNICEF (2012) - Levels and trends in child mortality: Report. United Nations Children's Fund. United Nations Publications.

UNICEF (2015) - Levels and trends in child mortality: Report. United Nations Children's Fund. United Nations Publications.

VG (2011). 24. mars. Sex-skandalen i Frp: Ville kastrere overgripere. URL = <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/birkedal-saken-i-frp/ville-kastrere-overgripere/a/10091485/>

VG (2012). 20. april. ADHD-medisinerer tredoblet på åtte år. URL = <http://www.vg.no/forbruker/helse/helse-og-medisin/adhd-medisinerer-tredoblet-paa-aatte-aar/a/10073039/>

VG (2013. 25. april). Norge gir 240 millioner til kamp mot polio. URL = <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10102788>

de Waal, Frans (2009) The Age of Empathy. Souvenir Press. London

Wacquant, L. (2011). From 'Public Criminology' To The Reflexive Sociology of Criminological Production and Consumption A Review of Public Criminology? by Ian Loader and Richard Sparks (London: Routledge, 2010). British Journal of Criminology, 51(2), 438-448.

Wakefield, Alison (2011) Undertaking a Criminological Literature Review. I Davies, Pamela, Peter Francis og Victor Jupp (2011) Doing Criminological Research. Sage publications. London s78 - 99

Ward, Tony (2004) State harms. I Hillyard, Paddy, Christina Pantazis, Steve Tombs og Dave Gordon (2004) Beyond Criminology – Taking harms seriously. Pluto Press, London. s84 – 101.

White, Rob. (2011). Transnational Environmental Crime: Toward an Eco-Global Criminology. London: Routledge.

White, Rob (2013) Environmental Harm. An eco-justice perspective. Policy Press. Bristol.

Williams, Christopher R. & Arrigo, Bruce A. (2001) Anarchaos and order: On the emergence of social justice. I Theoretical Criminology. Vol: 5(2). Sage Publications. London, UK.

Wilson, Peter J. (1988) The domestication of the human species. Yale University. USA.

Wired (2012). 7. juli. Why some wild animals are becoming nicer. URL = <http://www.wired.com/2012/02/self-domestication/>

Wolff, Jonathan (2006) An introduction to political philosophy. Oxford University Press. Oxford

Young, Jock (2011) The criminological imagination. Cambridge : Polity Press

Zimbardo, Philip G. (2007) The Lucifer Effect. The Random House. New York

Zizek, Slavoj (2008a) In Defense of Lost Causes. Verso. London

Zizek, Slavoj (2008b) Violence. Picador Reading Group. Usa

Zizek, Slavoj (2009) First as a tragedy, then as a farce. Verso. London.

Zizek, Slavoj (2011) Living in the end times. Verso. London.

Zizek, Slavoj. (2012) Forord i Wahnich, S. (2012). In Defense of the Terror: Liberty Or Death in the French Revolution. Verso Books. London.

Aas, Katja Franko (2011) Visions of Global Control: Cosmopolitan Aspirations in a World of Friction. I Bosworth, Mary & Hoyle, Carol (2011) What is criminology. Oxford University press Inc. New York. s406-423

Samtlige nettkilder er lest 01.11.2015

Antall ord: 43.487